

Torsdagen den 5 december

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 27 november.

§ 2 Om förhandlingar med Sydkorea angående adoptivbarn

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Jonassons (c) i kammarrens protokoll för den 28 november intagna fråga, nr 381, och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig om jag är beredd att lämna en redogörelse för orsakerna till att Sydkorea beslutat att stoppa överförandet av adoptivbarn till Sverige och om jag har för avsikt att försöka få till stånd förhandlingar med Sydkorea för att få en ändring i deras beslut.

Socialstyrelsens nämnd för internationella adoptionsfrågor – NIA – har enligt sin instruktion till uppgift att på lämpligt sätt underlätta adoption i Sverige av utländska barn. Nämnden skall bl. a. särskilt följa den internationella utvecklingen på området och därvid samla information om möjligheterna till adoption av utländska barn samt förhandla med myndigheter och organisationer i andra länder om avtal på området.

Socialstyrelsen har sedan 1966 en överenskommelse om adoption av barn med en halvstatlig organisation i Republiken Korea, Sydkorea, som samarbetar med landets hälso- och socialministerium.

Med anledning av uppgifter i vissa tidningar att överförandet av adoptivbarn från Republiken Korea till Sverige skulle upphöra efter nyår har ordföranden i NIA sökt inhämta närmare upplysningar. Det har framkommit att det koreanska hälso- och socialministeriet, på generalkonsulatets i Seoul förfrågan, uppgivit att något beslut om att från nyår upphöra med adoptionerna till Sverige inte fattats.

Det kan nämnas att representanter för NIA tidigare i år vid två tillfällen vid besök i Republiken Korea fört diskussioner med ministeriet. Det har därvid framgått att man där räknar med att i långsam takt minska antalet adoptioner till utlandet för att så småningom upphöra med verksamheten.

Enligt vad jag inhämtat kommer NIA även i fortsättningen att noga följa händelseutvecklingen i frågan och att vidta de åtgärder som kan behövas.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret som jag betecknar som mycket upplysande.

När massmedia förra veckan gav beskedet att överförandet av adop-

Torsdagen den
5 december 1974

*Om förhandlingar
med Sydkorea
angående adoptiv-
barn*

Torsdagen den
5 december 1974

*Ang. tidpunkten för
förslag med
anledning av 1968
års barnstugeutred-
nings betänkande
Barns fritid*

tivbarn från Sydkorea till Sverige skulle stoppas väckte det bestörtning på många håll. Det är många människor i vårt land som har stått i kö för att få ta hand om föräldralösa barn. Man uppgav i det här meddelandet att orsakerna till Sydkoreas beslut skulle vara att skilsmässor och dylikt äventyrade barnens existens. Enligt min uppfattning har det i de allra flesta fall gått mycket bra med adoptionerna. Men det är klart att ingenting är mera vattentätt än att det kan bli något misslyckande. Jag tror att dessa är få, och det får väl då bli samhällets sak att ingripa på samma sätt som i andra fall. Att utan vidare sätta stopp för de här överföringarna skulle ju vara ganska drastiskt.

Jag är synnerligen tacksam för att socialministern nu har undersökt frågan och meddelat hur det verkligen ligger till. Något beslut att upphöra med adoptionerna till Sverige vid nyårsskiftet föreligger inte – det var ett klart besked. Först på sikt kan ett stopp bli aktuellt.

Socialministern meddelade att NIA kommer att följa händelseutvecklingen. Jag tycker att det också var ett bra besked. Jag hoppas att NIA skall få framgång i detta arbete.

Jag tackar än en gång för ett bra svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. tidpunkten för förslag med anledning av 1968 års barnstugeutrednings betänkande Barns fritid

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara fru Sundbergs (m) i kammarans protokoll för den 29 november intagna fråga, nr 386, och anförde:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat mig när förslag med anledning av barnstugeutredningens betänkande Barns fritid kan förväntas.

Betänkandet överlämnades av barnstugeutredningen i juni 1974 och remitterades då till ett stort antal remissinstanser. Remisstiden sattes ursprungligen till den 15 oktober 1974 men har sedermera förlängts till den 29 november 1974. Remissbehandlingen av utredningens betänkande har således nyligen avslutats och beredningen av hithörande frågor pågår för närvarande inom socialdepartementet.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka socialministern för svaret, som kanske egentligen inte var något svar på min fråga. Det finns åtskilliga som förväntar sig att förslag skall läggas fram med anledning av Barns fritid, barnstugeutredningens betänkande. Socialutskottet har i ett uttalande, som riksdagen anslöt sig till här i kammaren i förra veckan, understrukit angelägenheten av att förslag rörande fritidshems- och övrig fritidsverksamhet snarast föreläggs riksdagen.

Dessutom hade ett svar från socialministern varit av största intresse

för alla dem som nu under ytterligare fem månader kommer att ägna sig åt SIA:s betänkande. Man kan kanske, utan att använda överord, påstå att det är litet befängt att två stora statliga utredningar under var sitt departement parallellt utreder möjligheten att erbjuda barn och ungdomar meningsfull sysselsättning och omvårdnad under deras fritid.

De slutgiltiga förslagen från de båda utredningarna stämmer inte överens annat än på ett fåtal enskilda punkter. Mest markant är naturligtvis skillnaden när det gäller frågan var huvudmannaskapet skall ligga. Det här är givetvis ingenting att lasta vare sig socialministern eller barnstugeutredningen för. Direktiven skrevs redan 1968, och förslagen i betänkandet Barns fritid är enligt min uppfattning väl övertänkta och präglade av en realistisk syn på samhällets skyldighet till omsorgsverksamhet. Men förslagen kontrasterar mot förslagen i SIA. Och om nu socialministern inte kan tala om när förslag med anledning av barnstugeutredningens betänkande kommer att läggas fram är det av största betydelse för det fortsatta remissarbetet med SIA. Det är inte alls ovanligt att man när remisstiden för en statlig utredning gått ut får besked från departementet att en proposition kan väntas bli framlagd vid en viss tidpunkt, inom kanske ett halvår eller ett år.

I det här fallet kan tydligen socialministern inte ge något besked, och jag vill återigen återkomma till remissbehandlingen av SIA. En klar deklaration från socialministern att förslag skulle komma att framläggas enligt barnstugeutredningens förslag skulle nämligen i mycket hög grad påverka det arbete som bedrivs av remissinstanserna som sysslar med SIA-utredningen.

Därför vill jag ställa en annan fråga till socialministern: Beror detta att besked inte kan ges på att ett samarbete planeras mellan socialministern och skolministern eller är SIA-förslagen så betydelsefulla att barnstugeutredningens betänkande faller undan helt och hållet? Och den intressanta frågan är naturligtvis nu för mig: Kan vi över huvud taget förvänta oss en proposition?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Barnstugeutredningens betänkande är viktigt, bl. a. därför att det ger underlag för en fortsatt snabb utbyggnad av omsorgerna för de barn i de lägre skolåldrarna vars föräldrar förvärvsarbetar. Vid sidan av detta finns i betänkandet vissa förslag som har samband med de förslag som förts fram av SIA-utredningen.

När det gäller dessa senare förslag kommer givetvis – låt mig understryka det – i sedvanlig ordning social- och utbildningsdepartementen att i propositionsarbetet ta hänsyn till båda de föreliggande förslagen. Det kan jag lugna fru Sundberg med.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern för detta förtydligande, ty det innebär i alla händelser att ett förslag kommer att läggas fram med

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Ang. tidpunkten för
förslag med
anledning av 1968
års barnstugeutred-
nings betänkande
Barns fritid*

anledning av barnstugeutredningens betänkande.

Jag vill varmt instämma i socialministerns uppfattning att det är väsentligt att vi får en verksamhet som kan hjälpa till med barnomsorgen. Men samtidigt uppstår den något underliga situationen att två parlamentariska utredningar har kommit fram till två helt skilda uppfattningar. När regeringen lägger fram en proposition, som väl kommer att utgöra en kompromiss mellan dessa två utredningar, har denna proposition egentligen inte förankring i någon av de två utredningarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. omhändertagande av barn enligt barnavårdslagen

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Åkerlinds (m) i kammarens protokoll för den 29 november intagna fråga, nr 387, och anförde:

Herr talman! Herr Åkerlind har frågat mig om jag anser att de uppseendeväckande omhändertaganden av barn som skett på senare tid står i överensstämmelse med barnavårdslagens tillämpningsföreskrifter.

Barnavårdsnämnden har under vissa förutsättningar som anges i barnavårdslagen att omhänderta barn för samhällsvård. Barn kan också tas om hand för utredning. Om man inte kan vänta på att barnavårdsnämnden hinner sammanträda, får nämndens ordförande besluta om omhändertagande. Detta beslut gäller tills nämnden prövar ärendet. Beslut om omhändertagande skall delges barnet självt, om det fyllt 15 år, och föräldrarna. Om de som delges beslutet inte samtycker till omhändertagandet skall beslutet prövas av länsrätten. Länsrättens beslut kan överklagas till kammarrätten. Barnavårdsnämnden verkställer själv genom sina tjänstemän beslut om omhändertagande men har också möjlighet att få hjälp av polisen när det är nödvändigt.

Barnavårdsnämndens verksamhet står under tillsyn av länsstyrelsen. Om något missförhållande visar sig när det gäller en barnavårdsnämnds verksamhet skall länsstyrelsen vidta åtgärder för att rätta till det. Barnavårdsverksamheten i hela riket följs av socialstyrelsen som genom råd och anvisningar verkar för att den ordnas och utvecklas ändamålsenligt. Slutligen vill jag påpeka att JO självant eller efter anmälan granskar fall som gäller barnavårdsnämndernas verksamhet.

Som framgår av min redogörelse innehåller barnavårdslagen regler som i olika avseenden ger garantier för rättssäkerheten vid omhändertagande av barn enligt barnavårdslagen.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min enkla fråga. Svaret är en redovisning av principerna för den formella handläggningen. Min fråga är emellertid föranledd av att det då och då förekommer om-

händertagande av barn under ganska uppseendeväckande former. Ett par exempel i år är dels omhändertagandet av ett nyfött barn på ett sjukhus i Småland – där beskedet tydligen kom som en fullständig överraskning för modern –, dels ett fall helt nyligen i Stockholm där barnavårdsnämndens representanter på stående fot bestämde sig för att omhänderta tre barn men där ett av barnen lyckades smita i väg och därmed undgick att bli omhändertaget.

Jag är fullt på det klara med att det ofta kan vara fråga om mycket svåra bedömningar och att naturligtvis misstag kan begås av vem det vara må. Men vad jag reagerar mot i de fall som jag här berört är, att man gått fram på ett så hårdhänt – närmast brutalt – sätt. Även i de fall där hemförhållandena är förfärliga för barnen kanske föräldrarna älskar sina barn och barnen sina föräldrar lika mycket som i andra familjer.

Barnavårdsnämnderna skall ju i första hand försöka åstadkomma förbättringar genom förebyggande hjälpåtgärder innefattande råd och stöd, föreskrifter rörande levnadsförhållanden etc. och därvid försöka vinna de anhörigas medverkan. För att vinna denna medverkan fordras att det kan utvecklas ett förtroende mellan familjen i fråga och representanterna för barnavårdsnämnden. Det ställer enligt min mening stora krav på den personal inom barnavårdsnämnderna som skall handlägga ärenden av det här slaget. De måste t. ex. ha lämplig ålder och god erfarenhet, äga förmåga att sätta sig in i andras problem, vara förtroendeingivande och ha utbildning för uppgiften.

Jag vill fråga om socialministern anser att det mot den angivna bakgrunden är anledning att ställa större krav på handläggande personal bl. a. i de avseenden jag nu nämnt. Vinner man de anhörigas medverkan kan man också ha större möjligheter att ta hänsyn till barnens egna önskemål, om de förstår vad saken gäller, även om de inte uppnått 15 års ålder. Om ett förtroendefullt samarbete kommer till stånd, kan säkerligen problemen lösas utan att oskyldiga barn skall behöva jagas av polis.

Barnavårdsnämnderna har det naturligtvis inte så lätt. I många fall blir de också anklagade för att ingripa för sent och för halvhjärtat samtidigt som omhändertaganden av det slag jag här berört väcker stort uppseende.

Oskyldiga barn måste – det är vi väl alla överens om – skyddas från skadliga miljöer, men varje tvångsingripande med chockade föräldrar och förtvivlade barn måste betraktas som ett nederlag för samhället. Omhändertaganden borde, även om de måste ske tvångsvis, kunna göras i mindre uppsplitande och uppseendeväckande former.

Varje åtgärd måste vidtas, anser jag, som kan vara till barnets bästa, men det kan starkt ifrågasättas om det är till någons bästa när omhändertaganden sker under former som skapar smärtsamma och kanske outplånliga minnen hos alla inblandade.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Som herr Åkerlind vet är jag förhindrad att yttra mig

*Om vidgade
möjligheter att
använda taxi för
färdtjänst för
handikappade*

rörande enskilda fall här i riksdagen.

Jag har i mitt svar givit herr Åkerlind en redogörelse för de garantier som vi har mot en oriktig tillämpning av barnavårdslagens bestämmelser om omhändertagande. Det är min uppfattning att barnavårdsnämnderna i allmänhet sköter dessa ofta mycket ömtåliga och grannliga uppgifter på ett riktigt sätt.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag är överens med socialministern om att barnavårdsnämnderna i *allmänhet* sköter de här uppgifterna på ett mycket bra sätt, men det är naturligtvis de fall där nämnderna inte lyckas göra det som man måste fästa uppmärksamheten på.

Jag ställde en följdfråga till socialministern, om det finns anledning att titta på vad det är för personal som handlägger dessa ärenden och vad de har för kvalifikationer i olika avseenden för att få ett förtroendefullt samarbete med familjerna och kunna lösa de här problemen på ett smidigare och för alla parter riktigt sätt. Jag hoppas att socialministern studerar den saken litet grand i fortsättningen.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag är övertygad om att barnavårdsnämnderna när det gäller personalfrågorna på det här arbetsfältet i hög grad medverkar till att förhållandena är de allra bästa. De är säkerligen medvetna om de krav och fordringar som föreligger.

Överläggningen var härmed slutad.

**§ 5 Om vidgade möjligheter att använda taxi för färdtjänst för
handikappade**

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Rämgårds (c) i kammarrens protokoll för den 20 november intagna fråga, nr 364, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Herr Rämgård har frågat socialministern om några åtgärder planeras för att, mot bakgrund av att körkortsreformen träder i kraft den 1 januari 1975, underlätta för kommunerna att fortsättningsvis använda taxi för färdtjänst för handikappade och förande av färdtjänstbuss. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Den första etappen av den körkortsreform med differentierade förarbevis som statsmakterna har beslutat inleds den 1 januari 1975. Detta innebär bl. a. att särskild behörighet fr. o. m. nämnda datum krävs för rätt att föra buss, dvs. bil som är inrättad för flera än åtta personer utöver föraren. Däremot inverkar reformen inte på behörigheten att föra personbil.

Riktlinjerna för körkortsreformen fastställdes redan genom riksdagens

godkännande av proposition 1967:55, som grundade sig på bilförarutredningens betänkande. Ställningstagandena gällde bl. a. differentiering av förarbevisen med hänsyn till fordonens beskaffenhet. Det förordades bl. a. att särskild behörighet skulle krävas för rätt att föra buss. När det gällde införandet av de nya bestämmelserna uttalade departementschefen i propositionen att vissa närmare angivna frågor borde klarläggas innan den exakta tidpunkten för körkortsreformen fastställdes. Det var enligt departementschefens mening av vikt att det så snart som möjligt blev klart vilka bestämmelser som skulle gälla så att alla berörda fick tillräcklig tid för förberedelser.

I principbetänkandet (SOU 1970:26) Körkort och körkortsregistrering lade körkortsutredningen fram förslag i olika frågor som gällde den beslutade körkortsreformen.

På grundval av betänkandet lämnade Kungl. Maj:t i proposition 1971:65 en utförlig redovisning för det nya differentierade körkortssystemet liksom för tidsplaner och riktlinjer i övrigt i fråga om övergången till detta system. Det nya behörighetskravet i fråga om bussar borde enligt de i propositionen angivna riktpunkterna gälla fr. o. m. år 1974. Riksdagen godtog propositionen.

Sedan körkortsutredningen hade utarbetat detaljförslag till genomförande av körkortsreformen, utfärdade Kungl. Maj:t i slutet av 1972 författningsbestämmelserna. Därvid bestämdes bl. a. att kravet på särskild bussbehörighet skulle gälla fr. o. m. den 1 januari 1975, alltså ett år senare än vad som förutsatts i den tidigare tidsplanen.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att körkortsreformen har beslutats i mycket god tid innan de nya bestämmelserna om förarbehörigheten börjar tillämpas. Härmed torde envar ha fått möjlighet att med hänsyn till transportbehov och andra omständigheter vidta de åtgärder som behövs med anledning av reformen. Övergångstiden från det att författningarna utfärdades har varit så lång som två år.

Herr RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min enkla fråga.

Som framgår av svaret kommer de nya behörighetskraven att införas etappvis med början den 1 januari 1975. Från detta datum krävs bl. a. att förare av buss har behörighet motsvarande körkort av klass AB:DE eller högre.

För att en taxiförare efter den 1 januari skall få köra handikappbuss fordras alltså att han har behörighet av klass AB:DE. Många av dem som sökt med högre behörighet har fått eller kommer att få avslag, beroende på att trafiksäkerhetsverket inte anser deras körvana tillräcklig. Av dessa kommer med säkerhet flera att besvära sig över trafiksäkerhetsverkets beslut i högre instans – kammarrätten eller regeringsrätten. Hur kommer trafiksäkerhetsverket att göra under tiden med dessa som har överklagat? Beviljas de dispens eller får de helt avstå från denna

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Om vidgade
möjligheter att
använda taxi för
färdtjänst för
handikappade*

Torsdagen den
5 december 1974

*Om vidgade
möjligheter att
använda taxi för
färdtjänst för
handikappade*

körning under överklagningstiden?

En stor grupp bland dem som fått sina ansökningar avslagna utgörs av personal vid skolor, sjukvårdsinrättningar och liknande institutioner som kört Volkswagenbussar och även handikappbussar. Som jag redan nämnt körs handikappbussar också av taxiförare. Volkswagenbussen har ofta av skattemässiga skäl typregistrerats som buss trots att den egentligen skulle hänföras till gruppen personbilar.

Enligt trafiksäkerhetsverket har hittills tillämpats relativt stränga regler för omklassificering av sådan fordon; det har t. ex. inte räckt att en eller ett par sittplatser tagits bort.

För att möjliggöra för dessa körkortsinnehavare att även i fortsättningen köra samma fordon avser trafiksäkerhetsverket att söka få till stånd mildare omklassificeringsregler.

Nu är det emellertid så att den typ av handikappbussar som de flesta kommuner använder är något större och högre än typen Volkswagenbussar, detta för att man smidigt skall få in rullstolsbundna passagerare. Det skulle även i det här fallet vara nödvändigt att få till stånd en omklassificering av dessa fordon så att taxiförarna även i fortsättningen kan köra dem.

Kommunerna står nu inför den situationen att man från och med den 1 januari för handikappade som är tvungna att anlita handikappbuss inte kan hålla den service som är organiserad med taxi.

Jag vill då ytterligare fråga kommunikationsministern: Kan man inte tänka sig att trafiksäkerhetsverket utfärdar mildare omklassificeringsregler även för dessa fordon och att det i övrigt sker en översyn av lagtexten som gäller de här fallen?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag sade i mitt första svar, att det nu är två år sedan författningarna utfärdades. Det bör alltså ha varit möjligt för alla, inklusive de sociala myndigheterna, att också ta del av de nya behörighetskrav som skall gälla.

I den omfattande informationsverksamhet som jag ägt rum sedan körkortsreformen antogs har broschyrer utdelats i olika sammanhang. Man har sänt dem bl. a. till samtliga körkortsinnehavare i landet. Bara det exemplet visar att här knappast kan påstås att någon brist har förefunnits i fråga om att informera om de nya behörighetskrav som kommer att gälla.

Nu menar herr Rämgård att informationen i all ära – det kan ändå uppstå bekymmer vid årsskiftet med den här formen av färdtjänst. Jag vill då erinra om att skulle det finnas ett eller rent av flera fall där man av någon särskild anledning är i den situationen att behörig förare saknas, så finns det en dispensbestämmelse i 136 § körkortskungörelsen. För att dispens från de här kraven skall kunna meddelas fordras det att synnerliga skäl föreligger och att fara för trafiksäkerheten inte uppstår. Med stöd av den bestämmelsen kan givetvis behovet av individuella

dispenser prövas, t. ex. om viss tidsfrist behövs för att man skall kunna utbilda förare för den kompetens som krävs enligt statsmakternas beslut. Sådana dispenser ges ju, som herr Rämngård också nämnde, av trafik-säkerhetsverket.

Jag utgår från att de problem som herr Rämngård här har aktualiserat skall kunna lösas på ett positivt sätt med vad jag sagt. Om det skulle bli bekymmer på det område som herr Rämngård speciellt talar om, kommer jag att vara den förste som är beredd att undersöka vilka möjligheter vi har att med stöd av 136 § körkortskungörelsen se till att inga särskilda svårigheter skall uppstå för denna verksamhet.

Herr RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för det här uttalandet.

Det är angeläget att påpeka att i den färdtjänstorganisation som många kommuner byggt upp ingår taxi som en viktig del. Fördelarna med taxi i organisationen är att taxi i allmänhet har en egen beställningscentral för sin verksamhet, och en väl utbyggd jourtjänst kommer då att finnas i de flesta kommuner. Med sin jourtjänst kan taxi ta emot beställningar dygnet om och vid helger klara handikappresor när som helst på dygnet.

En så organiserad färdtjänst medför också andra fördelar. Kommunerna behöver inte anställa egna förare och annan personal för att motta beställningar och organisera resorna. Många kommuner har också skaffat sig de specialutrustade bussar som behövs för de svårast handikappade – rullstolsbundna och andra. En uppgörelse har därvid också träffats mellan taxi och kommunerna om att placera de bussar som körs av taxi-personal på taxistationer.

Det är angeläget att verksamheten får fortsätta, för det blir betydligt större ekonomisk belastning på kommunerna om dessa skall skaffa egna förare med den behörighet som fordras i fortsättningen. Vi bör under en övergångstid få dispens för dessa körningar och på sikt få andra regler när det gäller fordon av denna typ.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. projekteringen av ostkustbanan Härnösand–Umeå

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Agnäs (m) i kammarens protokoll för den 20 november intagna fråga, nr 367, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat mig hur långt projekteringen av ostkustbanan Härnösand–Umeå har nått.

SJ har på regeringens uppdrag utfört en översiktlig utredning angående ostkustbanans förlängning till Umeå, vilken anmälts för riksdagen i årets

Nr 136·

Torsdagen den
5 december 1974

*Ang. projekteringen
av ostkustbanan
Härnösand–Umeå*

Torsdagen den
5 december 1974

*Ang. projekteringen
av ostkustbanan
Härnösand-Umeå*

statsverksproposition. I avvaktan på resultatet av pågående regional trafikplanering var jag inte då beredd att ta ställning till projektet.

Frågan kommer att övervägas i samband med den nu förestående utvärderingen av de regionala trafikplanerna.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret.

Vi hade fått uppgiften att i oktober månad i år skulle det komma ett besked i ärendet, och när jag nu ställde min fråga i slutet av november kände jag en viss otålighet. Jag menar att utbyggnaden av ostkustbanan kanske är den viktigaste av alla åtgärder för Norrlands framtida utveckling till jämställdhet med riket i övrigt – åtminstone en av de allra viktigaste.

Det underliga är att frågan är behandlad och utredd så många gånger ända sedan 1945, när motioner i saken bifölls av riksdagen – sedan blev det andra tider; annan trafik kom i förgrunden. Men 1971 väcktes en fyrpartimotion av herr Hedlund m. fl. och en annan motion av herr Winberg m. fl., i vilka yrkades att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära utredning om ostkustbanan. Utskottet tillstyrkte motionerna och kamraren följde utskottet.

Jag finner att SJ har gjort utredningen – som också redovisades i statsverkspropositionen i år – redan i juni 1973. Det gäller alltså ostkustbanans förlängning till Umeå.

I år väcktes nya motioner i frågan, som man kan säga att riksdagen biföll, och nu förklarar herr Norling att han vid framläggandet av årets statsverksproposition inte var beredd att ta ställning till projektet. Det kan jag på sätt och vis förstå. Men jag vill samtidigt betona att om herr Norling kan göra något; så bör han göra det snabbt. Transporterna på stambanan har under åren 1950–1970 fördubblats, och man tror att taket för utnyttjandekapaciteten där kommer att vara nått inom 10–15 år.

Då finns alternativet dubbelspår, men det tycker jag det vore fel att välja. Återstår alltså en förlängning av ostkustbanan. Nyttan med en sådan förlängning är odiskutabel. Näringsliv, länsstyrelser och andra har ställt sig positiva till en sådan utbyggnad. När man utredde frågan 1947 kom man fram till att kostnaderna för en förlängning då skulle ha blivit 53,9 miljoner kronor, och 1973 beräknades kostnaderna till 870 miljoner. Då blir man ju ängslig för kostnaderna i framtiden, om utbyggnaden dröjer länge.

Vidare tror jag att behovet av sysselsättning i Norrland förutsätter att banan byggs ut. Kraftverksbyggena där uppe är i stort sett redan klara, och vi har kanske också att vänta en nedgång i konjunkturen. Detta är kommunikationsministern helt säkert medveten om.

Jag tackar för den upplysning som kommunikationsministern nu har lämnat och emotser nästa års statsverksproposition med intresse.

Torsdagen den
5 december 1974

*Om utbyggnad eller
upprustning av
Göta kanal*

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Franzéns* (s) i kammarens protokoll för den 26 november intagna fråga, nr 372, och anförde:

Herr talman! Herr Franzén har frågat mig när utredningen om Göta kanals utbyggnad alternativt upprustning beräknas bli färdig och när proposition i ärendet väntas bli förelagd riksdagen.

Utredningsmannen kommer enligt uppgift att avlämna sitt betänkande under februari månad 1975. Sedan betänkandet remissbehandlats avser jag att föreslå regeringen att förelägga riksdagen proposition i frågan.

Herr FRANZÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Skälet till att jag framställde frågan är den oro man möter bland människor som är intresserade och beroende av att få besked om hur långt utredningsarbetet rörande utbyggnaden av Göta kanals västgötadel har fortskridit.

Vi har alltsedan 1969 varje år i riksdagen resonerat om detta projekt, och varje gång har det resulterat i beslut om nya, kompletterande utredningar. De få minuter vi har på oss i dag ger ju inte utrymme för kommentarer i sakfrågan. Det får vi väl återkomma till så småningom när det har lagts fram en proposition i ärendet. Vi har ju heller inte tidigare varit särskilt överens om de faktorer som talar för en utbyggnad av den aktuella kanalleden. Vi får väl se vad den senaste utredningen – som jag hoppas blir den sista – kan komma fram till för resultat. Efter denna, som jag hoppas, sista kanalutredning bör väl alla fakta ha kommit fram, så att det finns underlag för ett beslut i frågan, helst så snart som möjligt. Någon ytterligare utredningsomgång får det inte bli tal om, framför allt av den orsaken att vi inte kan skjuta denna fråga längre framåt i tiden. Att det har dröjt så länge är egentligen riksdagens eget fel, som har beslutat att skicka utredningsuppdraget vidare undan för undan. Det kan man givetvis inte lasta kommunikationsministern för.

Något nedläggningsalternativ finns inte längre, och det är i och för sig bra. Men utbyggnadsalternativet måste vi nu få ett besked om, och enligt kommunikationsministerns svar får vi ju också det någon gång i februari månad. Därutöver är det angeläget att så fort som möjligt klara ut ägarförhållandena och vem som i framtiden över huvud taget skall ägna sig åt och driva kanalverksamheten, detta oavsett om vi beslutar om utbyggnad eller upprustning.

Jag tycker att det vore bra om vi samtidigt kunde få till stånd ett provisorium för att klara av de ekonomiska problem som kanalledningen för närvarande har – det går inte att komma ifrån. Helst skulle detta ske före seglationsperiodens början i vår. – Jag begär inte att kommunikationsministern nu skall vara beredd att kommentera eller ge besked om den saken.

Avslutningsvis skulle jag vilja framhålla att det är bra att frågan kommer ut på remiss så att den blir ordentligt genomlyst en gång till.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. förbudet mot att framföra cykel utan lykta

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Wachtmeisters* i Staffanstorp (m) i kammarens protokoll för den 27 november intagna fråga, nr 374, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Wachtmeister i Staffanstorp har frågat justitieministern om han, mot bakgrund av omfattande kritik och svårigheter att kontrollera lagens efterlevande, är beredd föreslå sådan ändring i fordonskungörelsen att cykel inte behöver vara försedd med lykta vid cykling på dagen. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt 30 § fordonskungörelsen skall cykel vid cykling vara utrustad med bl. a. lykta framtill och baktill och med reflexanordning baktill. Till utgången av april 1974 gällde detta endast vid cykling under mörker.

Jag har redan tidigare i år besvarat frågor i riksdagen rörande denna bestämmelse. Därvid upplyste jag att bestämmelsen grundar sig på en framställning av statens trafiksäkerhetsråd. Bakgrunden till framställningen var bl. a. en undersökning av hur föreskrifterna om cykelbelysning under mörker efterlevdes. Därvid kom det fram att det förelåg avsevärda brister i belysningen, särskilt i fråga om cyklar som fördes av barn. Trafiksäkerhetsrådet framhöll att det allra största antalet cyklar torde vara utrustade med baklykta redan vid inköpet. Framlykta och generator däremot får köparen själv anskaffa utanför det för cykeln gällande priset. Detta medför att främst cyklar som köps till barn inte blir utrustade med dessa anordningar, eftersom man säger sig att barnen sällan använder cyklar under mörker. Rådets undersökning visade alltså det oriktiga i ett sådant synsätt. I själva verket torde alla cyklar då och då användas under mörker.

Det var dessa överväganden som låg bakom rådets förslag att belysningsutrustning bör vara en obligatorisk standardutrustning på alla cyklar. Förslaget tillstyrktes vid remissbehandlingen av bl. a. statens trafiksäkerhetsverk, Cykel- och mopedfrämjandet, Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande och Riksförbundet Hem och skola. Man framhöll därvid cykelbelysningens stora betydelse för trafiksäkerheten. Ett visst behov av undantagsbestämmelser kom dock fram. Detta har tillgodosetts i trafiksäkerhetsverkets tillämpningsföreskrifter, där rena tävlingscyklar och sådana barncyklar, som närmast är att jämställa med lekfordon, har undantagits.

Sammanfattningsvis vill jag konstatera att bakom bestämmelsen ligger ingående överväganden och klara tillstyrkanden från de remissinstanser som har att tillvarata trafiksäkerhetsintressena inte minst då det gäller

barnens säkerhet. När det trots detta på olika håll har uppkommit en debatt om bestämmelsens lämplighet, är jag beredd att låta berörda myndigheter och organisationer än en gång få yttra sig i frågan. Detta ger oss möjligheter att få en uppfattning, om det föreligger en ändrad inställning i fråga om värdet av bestämmelsen med hänsyn till syftet, nämligen att komma till rätta med vissa slag av mörkerolyckor.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Jag är medveten om att denna bestämmelse varit uppe till diskussion i riksdagen tidigare, men då det har förflutit ett halvår sedan den trädde i kraft finns det skäl att ånyo diskutera den.

Förutsättningarna för att en lag skall accepteras av allmänheten är att den uppfyller två krav. Det ena är att den av allmänheten uppfattas som klok och nödvändig och sålunda kan förankras i människors rättsmedvetande. Det andra är att myndigheterna har resurser att se till att lagen efterlevs. I annat fall uppstår svårigheter också när det gäller laglydnaden i andra, viktigare frågor.

Den lagbestämmelse som säger att man måste ha lykta på cykel även vid färd under dagen uppfyller enligt min uppfattning inget av dessa båda krav. Många människor, särskilt äldre, cyklar bara på dagen, och de tycker naturligtvis att det är orättvist att de skall behöva ha lykta, i synnerhet som lyktan ofta stjäls och det därmed blir olagligt för dem att framföra cykeln.

Hur är det då med möjligheterna för polisen att se till att lagen efterlevs? Det har gjorts undersökningar i sex polisdistrikt: i Stockholm, Göteborg, Malmö, Uppsala, Härnösand och Ulricehamn. Därvid har det visat sig att från fem av distrikten över huvud taget ingen rapportering har anmälts, och från det sjätte distriktet har summa summarum, under den tid den här lagen varit i kraft, kommit in blott tre rapporteringar. Resultatet kan naturligtvis förefalla ytterst glädjande, ifall det beror på att svenska folkets laglydnad är så utomordentligt hög, att några ingripanden inte har behövt företas. Men beklagligtvis är det förmodligen inte på det viset. De många cyklar här i Stockholm som man ser saknar lykta ger belägg för att det snarare är polisens resurser som inte räcker till för en kontroll.

Tidningen Arbetet (s) i Malmö skrev för övrigt för någon tid sedan och undrade var de politiker finns som kan sätta sig på "de byråkrater och teknokrater som kommit på den dumma idén att cyklar måste ha lampa även på dagen".

Dessa byråkrater och teknokrater som Arbetet kritiserar finns i regering, och beslutet att ompröva denna fråga är ytterst välbetänkt.

Jag kan också – om nu tiden räcker till – citera vad rikspolisstyrelsen har skrivit: "Som exempel på vad som avses kan anföras den debatt som uppstått kring skyldigheten att ha cykel försedd med lyse även vid

Torsdagen den
5 december 1974

*Ang. förbudet mot
att framföra cykel
utan lykta*

färd i dagsljus. Förutom att sådana bestämmelser upplevs som irriterande och onödiga kan man anta att deras bristande efterlevnad negativt påverkar den allmänna laglydnaden också när det gäller mera väsentliga lagregler." Inte mindre än 45 remissinstanser som rikspolisstyrelsen frågat har förordat en modifiering av bestämmelserna.

Jag hälsar därför med tillfredsställelse kommunikationsministerns uppfattning att en översyn skall ske.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall inte upprepa de argument jag har använt i tidigare diskussioner i den här frågan. För mig är en enda sak väsentlig, och det är möjligheten att rädda barn i trafiken till livet. Det finns inget argument utöver detta som jag egentligen fäster någon vikt vid. Sedan må det vara aldrig så krångligt att köpa cykel, sedan må cykelbelysningar stjälas aldrig så mycket, sedan må den ena eller andra regeln gälla och bestämmelserna må efterlevas aldrig så litet; till slut finns det för mig ändå kvar bara *ett* tungt vägande argument: kan ett enda barn per år räddas i detta land genom att barnet har lyktat på cykeln när sådan måste finnas, dvs. när det är mörkt och barnet i fråga cyklar, är detta ett fullständigt tillräckligt argument för mig för att hur många gånger som helst här i riksdagen gå upp och försvara denna bestämmelse!

Men, som sagt: nu diskuteras den här regeln, och nu skall jag på nytt sända ut den på remiss till de instanser som har bett mig införa bestämmelsen – Riksförbundet Hem och Skola, NTF, Cykel- och mopedfrämjandet och andra, som enstämmigt bad om denna regel – och de skall mycket snabbt få yttra sig på nytt. Rikspolisstyrelsen skall också få göra det. Skulle alla dessa nu komma som uppträdda på ett snöre och säga att de ändrat uppfattning så skall, herr talman, självfallet även jag börja fundera på om det möjligtvis är något fel på regeln.

Men även efter en sådan remissbehandling, och om en ändring skulle ske i anledning därav, kommer jag ändå alltid att känna dåligt samvete för att något barn kanske skulle omkomma i trafiken just på grund av att det inte hade haft tänd cykellykta i mörkret.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Självfallet respekterar jag i hög grad kommunikationsministerns synpunkter när han säger att om blott ett enda barn kan räddas i trafiken genom en sådan lagstiftning är bestämmelsen motiverad. Men då kan man naturligtvis dra ut konsekvenserna in absurdum – om t. ex. en bil inte får köra mer än 50 kilometer i timmen någonstans, kan man kanske därigenom också rädda många människoliv. Jag är av den bestämda uppfattningen att denna lag inte är av så stor betydelse att den väsentligt påverkar trafiksäkerheten vid färd i mörker.

I mitt första anförande hann jag inte utveckla vad rikspolisstyrelsen har sagt, och jag vill därför något förtydliga det avsnittet.

Rikspolisstyrelsen skickade till samtliga länsstyrelser och polisdistrikt

ut förfrågningar rörande lagen och infordrade svar före den 9 september i år. Sedan svaren nu ställts samman har det visat sig att 45 remissinstanser har föreslagit att "den primära regeln och sanktionsbestämmelsen bör modifieras". Av dessa 45 förslagställare var 31 polisdistrikt, 6 länsstyrelser, 4 länstrafikgrupper och 4 övriga förslagsställare. Dessa svar visar med all önskvärd tydlighet hur man på polishåll bedömer möjligheten att nu och i framtiden kontrollera laglydnaden i denna fråga. Det ger ytterligare belägg för att lagen bör ses över. Det är ingen idé att ha en lag vars efterlevnad man inte kan kontrollera.

Nr 136

**Torsdagen den
5 december 1974**

*Ang. bemanningen
av vissa järnvägs-
stationer*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag vill bara till det senaste säga att ett barns liv till syvende og sist inte får vara avhängigt av om polisen har möjlighet att kontrollera att barn inte cyklar utan lykta i mörkret. Vi kan inte säga att om polisen inte i varje ögonblick kan kontrollera detta skall vi lämna de oskyddade barnen åt deras öde. Den kopplingen tycker jag hör till det mest omöjliga.

Kan vi genom en i och för sig mycket enkel bestämmelse om att cyklar skall vara utrustade med lykta rädda ett barn eller en vuxen till livet, då fäster jag – med all respekt för rikspolisstyrelsen och remissvaren – inte stor vikt vid om ett eller annat polisdistrikt anser att bestämmelsen är onödig på grund av att efterlevnaden av bestämmelsen inte kan kollas. Vad har barnet i fråga för glädje av det, herr Wachtmeister?

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Om inte lagen kan kontrolleras mister den all betydelse för människor och de kommer inte att ta hänsyn till den. Då kommer också laglydnaden i andra och viktigare frågor att bli lidande på det, och detta är en betänklig utveckling.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. bemanningen av vissa järnvägsstationer

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Lindahls* i Hamburgsund (fp) i kammarens protokoll för den 28 november intagna fråga, nr 382, och anförde:

Herr talman! Herr Lindahl i Hamburgsund har frågat mig om jag anser att det är rimligt att bemanningen indrages vid stationer som visar uppåtgående trend och ligger inom stödområde.

Frågor om driftförändringar vid järnvägsstationer, däribland indragning av bemanning, avgörs av statens järnvägar. Besluten fattas på distriktsnivå.

Som jag vid åtskilliga tillfällen framhållit kan kommun, som av tra-

*Ang. fraktning av
miljöfarliga gifter
med passagerar-
flygplan*

fikförsörjningsskäl vill behålla oförändrade driftförhållanden vid en järnvägsstation, hos regeringen anhålla om prövning av vid SJ:s distriktsenheter beslutade indragningar enligt en särskild på riksdagens begäran tillskapad ordning.

Regeringens ställningstaganden i sådana prövningsärenden föregås av en allsidig granskning av i ärendet relevanta trafikförsörjningsfrågor.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag har ställt frågan är att i mina hemtrakter vill SJ dra in bemanningen på en del stationer med den vanliga motiveringen att de inte är lönsamma. Dessa stationer ligger emellertid klart över den i budgeten beräknade lönsamhetsnivån – genomsnittligt åtminstone 10 procent över denna, och en del stationer ligger ännu bättre till. Dessutom är det här fråga om ett stödområde, där järnvägen hör till de lokaliseringspolitiska faktorer som man kan peka på. En indragning skulle alltså få starkt negativa konsekvenser.

Det är inte min mening att med statsrådet ta upp en stor debatt om detta. Jag skulle bara vilja ge några ytterligare kommentarer. Jag vet att detta i och för sig inte heller är statsrådet Norlings sak, men jag hoppas han kan diskutera dem med SJ-ledningen någon gång.

Faktum är att SJ inte gör någonting för att se över arbetsuppgifterna för bemanningen på de små stationerna. En tjänsteman på en liten station får exempelvis inte värva kunder. Han får inte gå ut till företag och säga att SJ kan ordna deras transporter kanske bättre och billigare än de nu är ordnade. Detta skall göras av speciella konsulenter och försäljare i någon centralort i något centraldistrikt någonstans. En del sådana här uppgifter kunde utföras på det lokala planet.

Vidare kunde samarbetet mellan småstationerna och SJ:s resebyråorganisation vara bättre. Kunde man bygga ut och förbättra servicen på småstationerna skulle de kunna utgöra den lilla ortens eller glesbygdens resebyrå som kunde lämna en ordentlig reseservice, skaffa biljetter osv. Försvinner stationerna så försvinner mycket av denna service. Kan man inte köpa biljetter för längre resor på småstationerna är det risk för att bara lokaltrafiken blir kvar, och då kanske en övergång till bussresor är det enda som återstår.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. fraktning av miljöfarliga gifter med passagerarflygplan

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Lundgrens* (s) i kammarens protokoll för den 27 november intagna fråga, nr 375, och anförde:

Herr talman! Herr Lundgren har frågat mig om jag – med anledning av t. ex. det olyckstillbud som häromdagen inträffade på Arlanda – anser det vara olämpligt att bl. a. miljöfarliga gifter får medtagas som flygfrakt i passagerarplan och vilka åtgärder som i så fall bör vidtagas för att ändra de nuvarande bestämmelserna.

Flygföretagens internationella organisation – IATA – har utfärdat föreskrifter avseende befordran med luftfartyg av s. k. farligt gods. Luftfartsverket, som enligt luftfartskungörelsen får föreskriva särskilda villkor för befordran av sådant gods, har fastställt att IATA:s föreskrifter skall gälla i Sverige.

En arbetsgrupp inom IATA överarbetar fortlöpande föreskrifterna. Vidare har i år en särskild skandinavisk arbetsgrupp med representanter från luftfartsmyndigheterna tillsatts med uppgift att se över hanteringen av farligt gods inom den skandinaviska luftfarten och, om det visar sig nödvändigt, utarbeta förslag till ändrade föreskrifter. Härutöver synes några åtgärder för närvarande inte behöva vidtagas.

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! När jag den 25 november i morgontidningarna läste om ett olyckstillbud dagen före på Arlanda flygplats – ”Fenol läckte från flyglast” – blev jag upprörd.

Jag har sedan dess bl. a. haft kontakter med ansvariga tjänstemän inom brandkåren och hälsovårdskontoret i Sigtuna kommun. En rad fakta har presenterats, exempelvis följande:

De fyra behållare det gällde kom från Sydafrika via Italien med ett av Alitalias passagerarflygplan. Behållarna var destinerade till Casco för analys.

På fraktsedlarna var innehållet betecknat enbart som kemikalier. På behållarna stod det däremot fenol.

Fenol är ett mycket farligt gift. I Svenska brandförsvarsföreningens faktaunderlag anges fenol som stor eller mycket stor hälsofara och stor eller mycket stor miljöfara.

Det var fyra 25-litersbehållare. Enligt bestämmelserna får gifter av denna typ endast transporteras i förpackningar om högst en liter i passagerarflygplan. Behållarna var mycket enkla plåtburkar som var rostangripna. Enligt bestämmelserna skall de naturligtvis vara i gott skick, väl tillslutna och inneslutna i containers. Behållarna var inte försedda med de etiketter som enligt bestämmelserna måste användas.

Sådana här upplysningar är upprörande. Många frågor inställer sig genast, herr statsråd! Här några:

1. Vilka åtgärder vidtas mot den part – är det flygbolaget? – som brutit mot bestämmelserna?
2. Är det verkligen nödvändigt att över huvud taget transportera sådana här farliga gifter i passagerarflygplan?
3. Är inte den ofullständiga beteckningen ”kemikalier” på fraktsedeln också ett brott mot bestämmelserna? Oklara varubeskrivningar ökar ju

Torsdagen den
5 december 1974

*Ang. fraktning av
miljöfarliga gifter
med passagerar-
flygplan*

riskerna för räddnings- och fraktpersonal.

4. Kan inte uppgiften om att kemikalierna skall genomgå en analys vid framkomsten vara ett sätt att kringgå bestämmelserna om säkerhetsanordningar? Borde inte sådana frakter omgärdas med särskilt skarpa bestämmelser?

5. Finns det några garantier för att det går att hålla ett normalt tryck i bagageutrymmet i ett passagerarflygplan? Om inte, vad händer då med livsfarliga gifter?

Herr talman! Jag tackar naturligtvis statsrådet för det första, formellt helt korrekta svaret, som jag emellertid hoppas få ytterligare utvecklat efter de mycket oroande frågor som jag nu kompletterat min första fråga med.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Utredningen av den på Arlanda den 24 november 1974 inträffade händelsen är ännu inte avslutad. Hittills har framkommit, som herr Lundgren själv säger, att den aktuella transporten som utfördes av flygbolaget Alitalia började i Johannesburg i Sydafrika och fortsatte, efter omlastning i Rom, via Köpenhamn till Arlanda. Godset, som utgjorde varuprover, bestod av fenol och formalin. Fenolen hade med hänvisning till att den innehöll mindre än 50 procent bensofenol, i enlighet med bestämmelserna deklarerats såsom s. k. icke farligt gods. Formalinet hade, också i enlighet med bestämmelserna, deklarerats såsom farligt gods.

En analys av fenolen utfördes av godsmottagaren och av tullverket. Vissa indikationer tyder på att bensofenolhalten har överstigit 50 procent, vilket i så fall innebär att även fenolen skulle ha deklarerats såsom farligt gods.

Inom utredningen har ännu inte kunnat konstateras om den vid lossningen uppfattade lukten härrörde från fenol eller från formalin. Inte heller har det kunnat konstateras om förpackningarna verkligen läckt. Den läkarkontroll som den personal som varit i beröring med lasten omedelbart fick genomgå visar emellertid att några personskador inte hade inträffat.

Luftfartsverket avser nu att, när utredningen slutförts, ta upp hela denna fråga med den italienska luftfartsmyndigheten. Såsom ett svar på herr Lundgrens frågor vill jag upprepa slutmeningen i mitt ursprungliga svar:

”Vidare har i år en särskild skandinavisk arbetsgrupp med representer från luftfartsmyndigheterna tillsatts med uppgift att se över hanteringen av farligt gods inom den skandinaviska luftfarten och, om det visar sig nödvändigt, utarbeta förslag till ändrade föreskrifter.”

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! Jag tackar naturligtvis för det besked som lämnades i statsrådets första svar om att ändrade föreskrifter skall utarbetas, om

det visar sig nödvändigt. Denna händelse visar för allmänheten på ett utomordentligt skakande sätt att det är nödvändigt med ändrade föreskrifter. I varje fall måste man finna former så att flygföretag inte på något sätt har en chans att förbigå bestämmelserna så som uppenbarligen har skett i detta fall.

De uppgifter som jag lämnade i mitt första inlägg kommer alltså från brandchefen och hälsovårdsinspektören i den kommun som har att handlägga detta ärende. De har givit entydiga besked till mig.

Jag vill även upplysa om att en av byrådirektörerna, herr Rolén, på luftfartsverkets centralförvaltning av tillfälligheternas spel befann sig på Arlanda vid detta tillfälle och fotograferade burkarna. Det är värdefullt att ha dessa bilder, då man så småningom i den skandinaviska arbetsgruppen på allvar tar itu med problemet.

Till sist vill jag ännu en gång fråga kommunikationsministern om det över huvud taget är nödvändigt med transporter av farliga gifter i passagerarflygplan. Kan man inte föreskriva att sådana transporter endast får ske med fraktplan?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag tror att det är riktigast, som jag har sagt vid ett par tillfällen här nu, att IATA, som är den världsomspännande organisationen, och den skandinaviska arbetsgrupp som tillsatts får lämna svaret på herr Lundgrens senaste fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. nattvardsgång med särkalkar

Herr kommunministern GUSTAFSSON erhöll ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) i kammarens protokoll för den 29 november intagna fråga, nr 384, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om jag anser att präst i svenska kyrkan skall ha rätt att vägra förrätta nattvardsgång med särkalkar.

Jag anser inte att präst i svenska kyrkan skall ha sådan rätt. Jag förutsätter därvid att bestämmelserna i kyrkohandboken om högmässa med nattvard följs. Enligt dessa bör vid användning av särkalkar lämpliga anordningar på förhand vara vidtagna för att trygga att allt tillgår med tillbörlig värdighet.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar kommunministern vill jag uttala min tillfredsställelse över det svar som jag har fått. Anledningen till att jag aktualiserat frågan är att en präst vägrat förrätta nattvardsgång med särkalkar, trots att kyrkorådet låtit inköpa sådana i akt och mening

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Ang. nattvardsgång
med särkalkar*

Torsdagen den
5 december 1974

*Överlämnande av
länsskolnämndsut-
redningens betän-
kande till SSK-ut-
redningen*

att de skulle användas vid församlingens gemensamma nattvardsgång. Som skäl till prästens vägran anfördes samvetsbetänkligheter.

Jag skall inte närmare kommentera vederbörandes samvetsbetänkligheter utan vill endast slå fast att i det fall som jag åsyftade med min fråga fanns det en församlingsmedlem som på grund av munsjukdom inte gärna med hänsyn till de övriga nattvardsgästerna kunde ta emot nattvarden i ett gemensamhetskärl. Jag föreställer mig att denna person anser sig diskriminerad av prästens vägran att förrätta nattvarden med användande av särkalkar. Jag skall inte ta upp en debatt för och emot användning av särkalkar, men denna vägran ter sig för mig som lekman helt horribel. Jag hoppas att det hör till undantagen att en präst vägrar att förrätta nattvardsgång med särkalkar.

Det är av principiellt intresse, inte minst för kyrkorådet i den aktuella församlingen, att få höra kommunministerns uppfattning i denna fråga, och jag kommer därför att vidarebefordra svaret till nämnda kyrkoråd.

Än en gång tack för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Överlämnande av länsskolnämndsutredningens betänkande till SSK-utredningen

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 33 med anledning av motion om överlämnande av länsskolnämndsutredningens betänkande till utredningen om skolan, staten och kommunerna.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 33 behandlar en folktoparation, som går ut på att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära att länsskolnämndsutredningens förslag jämte remissvar överlämnas till SSK-utredningen för vidare prövning. I motiveringen härför har vi sagt att vi inte vill medverka till att förändra lärartillsättningen på så sätt att man låter de kommunala skolstyrelserna tillsätta lärare och skolledare. Vidare tycker vi att det är egendomligt att föreslå en minskning av förtroendemannainslaget på länsnivå, då den allmänna strävan i olika sammanhang går ut på en decentralisering av beslutsfattandet också i det politiska livet.

Under beredningen av detta ärende har emellertid utskottet inhämtat att vederbörande statsråd avser att till SSK-utredningen för ytterligare övervägande överlämna de frågor i länsskolnämndsutredningens förslag som anses vara av principiell karaktär. Enligt vår uppfattning är de frågor som därvid avses de i vår motion nämnda. Av denna anledning har vi därför biträtt utskottets skrivning.

Skulle det i framtiden visa sig att de i motionen berörda frågorna får en annan lösning än den vi i motionen uttalat oss för, anser vi oss därför,

herr talman, oförhindrade att agera i enlighet med vår i motionen framförda uppfattning.

Herr WIKLUND (s):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig lika kort som fröken Hörnlén eftersom hon har redovisat vad utskottet har sagt i denna fråga och uttalat sin odelade anslutning till utskottets skrivning, där det inte heller finns någon särmening antecknad. Vi har ju varit eniga om att överföra dessa frågor till SSK-utredningen. I diskussionen har vi ändå uttryckt en viss tveksamhet om man skall utpeka vissa frågor som man anser att SSK-utredningen skall ta upp till prövning. Att vi har nämnt lärartillsättningarna i utskottsbetänkandet beror på att det har varit en ganska bred och allmän diskussion omkring de frågorna. Men vi menar nog allmänt från utskottets sida att SSK-utredningen får anses vara kompetent att pröva vad vi betecknat som "vissa frågor" utan uppgörande av någon förteckning över vilka dessa frågor är. Detta har ju också fröken Hörnlén biträtt, med den varningen att man från folkpartiets sida skall återkomma om man inte får de intentioner genomförda som man har tagit upp i motionen.

Eftersom fröken Hörnlén inte har ställt något yrkande skall jag inskränka mig till detta korta inlägg och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 35 med anledning av motioner angående medicinsk forskning på abortfoster.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Utbyggnad av den eftergymnasiala utbildningen m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 36 med anledning av motioner angående utbyggnad av den eftergymnasiala utbildningen m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:68 av herr Brännström m. fl. (s) vari hemställets

1. att riksdagen skulle anhänga hos Kungl. Maj:t att efter vederbörlig beredning ofördröjligen framlägga förslag om genomförande av planerna på avslutande civilingenjörsutbildning i Skellefteå, i första hand inom de teknikområden som i motionen nämnts och som förelåg utredda hos organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland (NoTH),

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Utbyggnad av den
eftergymnasiala
utbildningen m. m.*

Torsdagen den
5 december 1974

*Utbyggnad av den
eftergymnasiala
utbildningen m. m.*

2. att riksdagen i sammanhanget uttalade att den högre tekniska utbildningen i Skellefteå borde organiseras så att den blev kvalitativt likvärdig med motsvarande utbildning på andra håll i landet och att för uppnående av denna målsättning erforderliga forsknings- och utvecklingsresurser anvisades,

1974:117 av herr Ångström (fp),

1974:118 av herr Ångström (fp) vari hemställdes

1. att riksdagen fattade beslut om lokaliseringen av en institution för högre teknisk utbildning och forskning i finmekanik till Skellefteå,

2. att denna institution gavs nödiga forskningsresurser med förslagsvis fyra à fem professurer,

3. att organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland (NoTH) fick i uppdrag att framlägga förslag för en tvåårig högskoleutbildning inom området träets mekaniska teknologi inklusive träkemi och polymerteknologi i Skellefteå,

4. att en yrkesteknisk högskoleenhet lokaliserades till Skellefteå,

1974:295 av herr Elmstedt m. fl. (c, s, m, fp),

1974:468 av herr Nygren m. fl. (s),

1974:765 av herr Romanus m. fl. (fp, c, m),

1974:1039 av herr Gustafsson i Byske (c) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att förslag om genomförande av planerna på avslutande civilingenjörsutbildning i Skellefteå ofördröjligen förelades riksdagen,

2. i sammanhang härmed uttala att den högre tekniska utbildningen i Skellefteå borde organiseras så att den blev kvalitativt likvärdig med motsvarande utbildning på andra håll i landet och att för ernående av denna målsättning erforderliga forsknings- och utvecklingsresurser anvisades,

1974:1365 av herr Danell (m),

1974:1385 av herrar Lidgard (m) och Wennerfors (m),

1974:1390 av herrar Nilsson i Agnäs (m) och Winberg (m) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. anhålla hos Kungl. Maj:t att efter vederbörlig beredning förslag ofördröjligen framlades om genomförande av planerna på avslutande civilingenjörsutbildning i Skellefteå, i första hand inom de teknikområden som i motionen nämnts och som förelåg utredda hos organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland (NoTH),

2. hos Kungl. Maj:t begära att den högre tekniska utbildningen i Skellefteå skulle organiseras så att den blev kvalitativt likvärdig med motsvarande utbildning på andra håll i landet och att för uppnående av denna målsättning erforderliga forsknings- och utvecklingsresurser anvisades,

1974:1401 av herr Strindberg m. fl. (m, s, c, fp, vpk) samt

1974:1409 av herrar Ångström (fp) och Nilsson i Tvärålund (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:117, 1974:118 yrkandena 3 och 4, 1974:295, 1974:468, 1974:765, 1974:1365, 1974:1385, 1974:1401 och 1974:1409,

2. att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:68, 1974:118 yrkandena 1 och 2, 1974:1039 och 1974:1390.

Reservation hade avgivits av fröken Hörlén (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1974:68, 1974:118 yrkandena 1 och 2, 1974:1039 och 1974:1390 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde om utbyggnad av högre teknisk utbildning och forskning i Skellefteå.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 36 behandlas flera motioner angående utbyggnaden av den eftergymnasiala utbildningen. Flertalet av dessa motioner behandlar olika utbildningsenheters lokalisering till Skellefteå, och det är dessa som jag kommer att avhandla i mitt anförande och då med speciell anknytning till mina egna motioner i ärendet och den reservation som fröken Hörlén har avlämnat.

I betänkandet skriver utskottsmajoriteten att Kungl. Maj:t förväntas lägga fram förslag beträffande den eftergymnasiala utbildningen först under 1975 års riksmöte och att utskottet av denna anledning saknar underlag för att bedöma de olika motionsyrkandena. Jag är beredd att godtaga detta uppskov då det gäller min egen motion i avsnitten som berör GJH-utbildning och yrkesteknisk utbildning.

Vad beträffar mitt eget och andra motionärers yrkande på ett principbeslut om förläggande till Skellefteå av en enhet för högre teknisk utbildning och forskning med inriktning på finmekanik kan jag däremot inte godta ytterligare uppskov.

Ärendet har stötts och blötts i en lång och utdragen utredningsprocess, och samtidigt som befolkningen i detta område, som har stora förväntningar på utbildningen, hålls på halster genom ideliga uppskov har ärendet undan för undan under de senaste åren lagts på is. Men i valtider har ansvariga politiker kommit upp till Skellefteå och givit rundhanta löften. 1970 sade statsrådet Moberg att ett beslut om en högskola i Skellefteå

Torsdagen den
5 december 1974

*Utbyggnad av den
eftergymnasiala
utbildningen m. m.*

med finmekanisk inriktning var att vänta inom kort. Ett annat statsråd gav samma löfte inför 1973 års valrörelse. Jag nämner detta för att kammarans ledamöter skall förstå den otålighet och besvikelse som befolkningen i området känner när ärendet undan för undan skjuts åt sidan utan att några besked kommer.

Men starten av en civilingenjörsutbildning med inriktning på finmekanik med tillhörande forskning är inte bara en lokal fråga för Skellefteå. Från industrins sida har omvittnats att man saknar tekniker med specialinriktning på kvalitetsteknik och finmekanik, och således har branschorganisationen Mekanförbundet gjort en egen utredning där man prövar möjligheterna att samordna en forskningsinriktad insats från näringslivets sida med den forskning som skulle ligga vid högskoleenheten. Produktionstekniska nämnden inom styrelsen för teknisk utveckling, STU, har också anslagit 50 000 kronor för utredning av förutsättningarna för en finmekanisk forskning i Skellefteå med anknytning till hela landets industri inom detta område. Irritationen har också varit stor bland branschorganisationens utredare, och redan för ett år sedan sade de i en intervju: "Nu måste det hända någonting i den här frågan. Vi kan inte fortsätta att gå som katten kring en het gröt, det blir alla lidande på."

I riksdagen har ärendet behandlats varje år sedan propositionen 1970:88 förelades riksdagen, men med olika formuleringar har det blivit ständiga uppskov. I propositionen 1970:88 anförde det föredragande statsrådet bl. a. följande:

"För förläggning av högre teknisk utbildning till *Skellefteå* talar samma allmänna skäl som jag tidigare redovisat beträffande Luleå. I fråga om motiven och förutsättningarna för att förlägga högre teknisk utbildning till Skellefteå bör, såsom både norrlandsberedningen och remissinstanserna framhållit, beaktas den livskraftiga och differentierade industri som finns i regionen. Industripolitiska skäl talar sålunda starkt för att högre teknisk utbildning förläggs till Skellefteå. Utbildningen bör få en sådan inriktning att den bidrar till den industriella utvecklingen i regionen. Planeringen för utbildningen bör liksom i Luleå samordnas med planeringen av andra resurser för teknisk utveckling och forskning."

Statsutskottet uttalade i sitt utlåtande över propositionen år 1970: "Utskottet vill för sin del på det föreliggande materialet göra den bedömningen att Skellefteå/Umeå bör komma i fråga vid en fortsatt utbyggnad av den högre tekniska utbildningen i övre Norrland."

I NoTH-kommitténs betänkande om maskinteknisk utbildning i Luleå, avgivet i december 1970, skisseras en avslutande tvåårig utbildningslinje i finmekanik förlagd till Skellefteå.

I detta sammanhang vill jag också påminna om att till Skellefteå har lokaliserats landets första industriella utvecklingscentrum, IUC, och i motiven för denna lokalisering framhölls särskilt det samarbete som skulle etableras mellan den planerade högskoleutbildningen och forskningen. Detta industriella utvecklingscentrum invigdes nu i höstas med sedvanlig pompa och ståt, men redan nu kan man säga att IUC:s verksamhet kom-

mer att få svårt att få den kraft och inriktning som den planerats för om inte samarbetet med en teknisk högskoleinstitution kan etableras.

Skellefteå är också ett av landets största träproducerande områden och en naturlig, kommande påbyggnad på högskoleutbildningen bör bli en tvåårig linje inom området träets mekaniska teknologi inklusive träkemi och polymerteknologi.

Avslutningsvis vill jag påpeka ett viktigt faktum. På förslag av inrikesutskottet beslöt riksdagen 1972 att Skellefteå skulle klassas som s. k. primärt centrum. En sådan klassning är inte bara en formalitet, en symbolisk klapp på ryggen åt en framåtsträvande bygd, utan den skall också ges ett innehåll. Klassningen innebär att riksdag och regering har påtagit sig ett ansvar för Skelleftebygdens utveckling. Då det gäller andra primära centra i Norrland har det hänt en hel del positivt de senaste åren. Vi har utlokaliseringen av statliga verk, bl. a. Stålverk 80 i Luleå. Ingenting av denna manna har emellertid regnat över Skelleftebygden utan det har alltid blivit ett jättelikt jämfotahopp när man nått Skellefteå och man har genomgående landat någon annanstans med åtgärderna.

Herr talman! Som jag nämnde inledningsvis har människorna i Skelleftebygden inför valrörelserna 1970 och 1973 fått försäkringar från regeringshåll att tekniska högskole-enheten i finmekanik skulle lokaliseras dit. Inför valet 1973 skrev också centerns, moderaternas och folkpartiets partiledare under samma försäkran. Mot denna bakgrund är det med besvikelse jag konstaterar att folkpartiet står ensamt med sin reservation. Befolkningen i Skellefteå har rätt att få löftena infriade, och jag yrkar därför bifall till reservationen, som är undertecknad av folkpartiets representant i utbildningsutskottet, fröken Hörlén.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Frågan om den högre tekniska utbildningens och forskningens utbyggnad i Skellefteå har förhalats av statsmakterna. I propositionen 88 år 1970 sade statsrådet Moberg följande:

”För förläggning av högre teknisk utbildning till *Skellefteå* talar samma allmänna skäl som jag tidigare redovisat beträffande Luleå. I fråga om motiven och förutsättningarna för att förlägga högre teknisk utbildning till Skellefteå bör, såsom både norrlandsberedningen och remissinstanserna framhållit, beaktas den livskraftiga och differentierade industri som finns i regionen. Industripolitiska skäl talar sålunda starkt för att högre teknisk utbildning förläggs till Skellefteå. Utbildningen bör få en sådan inriktning att den bidrar till den industriella utvecklingen i regionen. Planeringen för utbildningen bör liksom i Luleå samordnas med planeringen av andra resurser för teknisk utveckling och forskning.”

För att som man hoppades realisera dessa intentioner tillsattes i början av 1970 en organisationskommitté med uppgift att under UKÄ planera för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland.

I slutet av 1972, då fortfarande ingenting åstadkommits i fråga om förslag rörande Skellefteå, ställde jag en enkel fråga till statsrådet Moberg.

Torsdagen den
5 december 1974

*Utbyggnad av den
eftergymnasiala
utbildningen m. m.*

Av svaret fick jag det bestämda intrycket att kommittén ej, som den själv antytt, behövde några tilläggsdirektiv för att fortsätta sitt arbete. Sedan dess har man emellertid inte kunnat undgå att märka att kommittén uppträtt synnerligen tveksamt i fråga om Skellefteåutbildningen. Beträffande t. ex. forskningsresurser till Skellefteå har kommittémajoriteten dessutom varit helt kallsinnig.

Mot bakgrund av tankegångarna från 1970 års proposition som även underströks i riksdagens uttalande är det helt otillfredsställande att det för Skellefteås vidkommande ännu inte hänt någonting konkret i de här frågorna. Näringslivet och de kommunala myndigheterna i Skellefteå väntar sig att statsråds ord också infrias.

Den industriregion som Skelleftebygden utgör förlorar mycket i slagkraft genom den förhållning av högskole- och forskningsfrågorna som regeringen ytterst är ansvarig för. Därför har också från tre partier vid årets riksdag väckts motioner i syfte att påskynda de här frågorna. Utskottet har avstått från att sakbehandla motionerna med hänvisning till U 68-propositionen som väntas under 1975.

Den avgivna reservationen syftar till att riksdagen redan nu skall göra ett positivt uttalande angående Skellefteå.

Det torde vara en realistisk bedömning att utskottet vinner voteringen, och jag vill därför gärna fråga utskottets ordförande, herr Alemyr, och dess vice ordförande, herr Thorsten Larsson i Staffanstorps – jag ser båda i sina bänkar – om de vill bekräfta min förmodan att utskottet med fränseende av vad som händer här i dag har för avsikt att vid 1975 års riksmöte även ta upp frågan om Skellefteå.

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! I början av detta år motionerade jag tillsammans med några andra socialdemokrater om att riksdagen skulle hemställa hos Kungl. Maj:t att efter vederbörlig beredning ofördröjligen framlägga förslag om avslutande civilingenjörsutbildning i Skellefteå.

Utbildningen skulle inriktas på ämnesområden som kunde bidra till att utveckla och förstärka industristrukturen i regionen. Bakgrunden är följande. Organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland (NoTH), som tillsattes 1970, avgav i oktober 1972 en skrivelse till UKÄ, av vilken man kunde dra slutsatsen att kommittén redan då förfogade över tillräckligt utredningsmaterial för att lägga fram förslag om Skellefteåutbildningen, som skulle omfatta bl. a. finmekanik med tillämpad elektronik samt mät- och kontrollteknik.

Sedermera har därutöver ämnen som träteknik och till i regionen verksam industri anknuten processteknik aktualiserats i kommittén. Samtliga dessa ämnen torde, då man avser utbildning på civilingenjörsnivå, kräva forsknings- och utvecklingsresurser.

Tyvärr ansåg en majoritet i NoTH-kommittén att direktiven ej inrymde befogenhet att föreslå dessa resurser. Kommittén har i mars 1974 avlämnat betänkandet Träteknisk utbildning och yrkesteknisk högskoleut-

bildning (YTH) i Skellefteå. Förslaget har remissbehandlats men ej blivit föremål för beslut.

När vi nu har att behandla utbildningsutskottets betänkande nr 36 angående eftergymnasiel utbildning m. m. kan följande konstateras. Efter förslag från 1968 års utbildningsutredning, U 68, och med anledning därav väckta motioner förväntades under hösten 1974 en proposition i dessa frågor. Numera står det klart att detta kan ske först under 1975 års riksmöte. Med hänsyn härtill och åberopande bristande underlag för motionsbehandlingen och önskvärldheten av att alla förslag prövas i ett sammanhang avstyrker utskottet samtliga motioner utan att, som det säger, ha sakbehandlat motionerna och därmed i realiteten utan att ha tagit ställning för eller emot de olika yrkandena. Jag anser att denna bedömning är riktig och vågar dessutom påstå att den bäst gagnar både allmänna utbildningspolitiska målsättningar och mera specifika sådana, som Skellefteåfrågorna.

Naturligtvis förutsätter jag att tidigare gjorda utfästelser infrias och att det mål som vi motionärer ställt upp i motionen 68 skall nås. En sådan lösning med bred förankring anser vi vara den bästa garantin för att Skellefteå får sina utbildningsönskemål långsiktigt tillgodosedda.

I detta anförande instämde fru Normark samt herrar Andersson i Lycksele och Nygren (samtliga s).

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Utbildningsutskottet har formulerat sig mycket kort i det betänkande som vi nu diskuterar. Skälet är, som vi skriver, att vi vill avvakta den s. k. U 68-propositionen i början av 1975. Utskottet uttrycker sig verkligen tydligt på den här punkten. Vi säger ju rent ut att vi inte har sakbehandlat motionerna och därmed inte heller tagit ställning för eller emot de olika yrkandena. Kan egentligen ett motionsyrkande avstyrkas med en öppnare och – skulle jag vilja säga – vänligare redovisning av innebörden än vad som har skett i det här fallet?

Det borde ha gått att få fullständig enighet omkring detta, kan man tycka. Men så blev inte fallet. Folkpartiets representant föredrog att reservera sig. Som utskottets talesman beklagar jag det av flera skäl. Ett av skälen är att vi här i kammaren om en stund kommer att avslå Skellefteåmotionerna under en särskild punkt, punkten 2 i betänkandet, i stället för att avslå allt under en punkt.

Då kan man fråga sig: Vad har folkpartiet, eller rättare sagt herr Ångström vunnit med det?

Att jag uttrycker mig som jag gör beror på att det är välkänt att herr Ångström har varit primus motor i denna fråga och gjort den här meningslösa demonstrationen. Folkpartiet kan ju inte rimligen sluta upp bakom herr Ångström. Herr Ångström känner naturligtvis till att folkpartiet i U 68-beredningen helt tagit avstånd från U 68:s förslag om nylokalisering. Folkpartiet kan då givetvis inte i konsekvensens namn

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Utbyggnad av den
eftergymnasiala
utbildningen m. m.*

Torsdagen den
5 december 1974

*Utbyggnad av den
eftergymnasiala
utbildningen m. m.*

gå utöver U 68:s förslag och påyrka ytterligare lokalisering till nya orter som t. ex. Skellefteå.

Det borde egentligen med utskottets verkligen tydliga skrivning ha varit lätt även för folkpartiets utskottsrepresentant att ansluta sig till de övriga fyra partiernas ståndpunkt i den här procedurfrågan – jag understryker att det är en procedurfråga. Det skulle nämligen, tycker jag, vara bättre för de ledamöter som är intresserade av högskoleutbildningens lokalisering och organisation – och kanske avser att motionera i dessa frågor – att ha tillgång till den s. k. U 68-propositionen innan man väcker eventuella motioner. Det är ju möjligt att riksdagen nu, med den tydligt angivna motiveringen i utskottsbetänkandet, avslår samtliga motioner.

Sedan kan alltså motionärerna komma igen under vårsessionen i anslutning till särmotioner om högskolan och då formulera sig på ett sätt som kanske är mera adekvat i förhållande till deras respektive partier och intressen. Det måste rimligen vara lättare att göra det när man ser vad som står i propositionen.

De inlägg som här har gjorts av lokala motionärer finns det egentligen för mig, herr talman, inte i övrigt någon anledning att kommentera i annan mån än att jag kan instämma i vad herr Brännström sade när det gällde procedurfrågan – att det är bättre att behandla även Skellefteå- och Umeåproblematiken i det stora sammanhanget.

Till själva sakfrågorna och pläderingar för och emot blir det som sagt anledning att återkomma i början av 1975. Och då, herr Gustafsson i Byske, skall vi i utbildningsutskottet pröva samtliga förslag beträffande alla orter och alla utbildningslinjer som det har kommit propåer om.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 36.

Herr ÅNGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ett par påpekanden till herr Gustafsson i Barkarby!

Frågan om att lokalisera en enhet för högre teknisk utbildning i Skellefteå är utredd så långt som de nuvarande direktiven tillåter. Jag vill påpeka att den här frågan hör ihop med den organisation som nu är gällande för den postgymnasiala utbildningen och behöver alltså inte behandlas tillsammans med U 68-propositionen.

Vi har också klart sagt ifrån i vår motion att den avslutande tvååriga utbildningen skall administrativt knytas till högskolan i Luleå. Vårt ställningstagande i reservationen innebär alltså inte något avsteg från folkpartiets linje i U 68-frågan.

Jag vill även påpeka att universitetskansler Löwbeer senast i fredags gjorde ett uttalande, där han framhöll att universitetskanslersämbetet tillstyrkt en högre teknisk utbildning i Skellefteå och att denna lokalisering inte var att betrakta som konkurrerande med lokalisering till andra utbildningsorter samt att den var försvarbar från samhällsekonomisk synpunkt.

Torsdagen den
5 december 1974

*Utbyggnad av den
eftergymnasiala
utbildningen m. m.*

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Frågan om högskoleutbyggnaden m. m. skall vi ju, som påpekats här tidigare, ta upp nästa år. Jag tror att man helt enkelt kan säga att vi då kommer att positivt behandla frågan om en utbyggd lokaliserings. Det finns ju exempel från bl. a. våra nordiska grannländer där man gjort en sådan utbyggnad, och det har gått bra.

Att jag så här i efterhand begärt ordet beror närmast på vad motionärerna har anfört. Jag vill starkt understryka det som herr Gustafsson i Barkarby sade, att man kan knappast begära en så att säga bättre behandling i det läge som dessa frågor befinner sig i. Vi har alltså i utskottet inte nu tagit någon ställning och inte gjort någon sakbehandling därför att dessa frågor kommer upp till vårsessionen.

Jag säger kort och gott detta till herr Gustafsson i Byske, som undrade om den behandling som nu sker i kammaren kommer att ligga motionärerna i fatet nästa år. Herr Gustafsson i Byske ansåg själv att vad som än händer i dag bör frågan komma upp nästa år, och jag föreställer mig att han menade att den då skall behandlas i positiv anda.

Jag vill gärna betona – och jag talar då för dem som jag representerar i utskottet, främst centerpartisterna – att givetvis förutsätter vi att det blir anledning att ta upp frågan nästa år i det samlade paketet. Jag är rätt övertygad om att vi därvid skall kunna göra en riktig bedömning även av de eventuellt kommande motionerna.

Till herr Ångström vill jag säga att när man drar fram denna fråga i en reservation tvingar man ju riksdagen till en viss sakbehandling, som i detta fall kommer att sluta med avslag på reservationen. Det var detta som utskottet försökte undvika. Men när nu herr Ångström på det sättet har fått till stånd en reservation är detta enbart olyckligt i sak. Jag instämmer med herr Gustafsson i Byske i förhoppningen att inte reservationen, som innebär en viss sakbehandling, skall åstadkomma en negativ behandling av frågan, då den eventuellt kommer igen nästa år. Jag anser med andra ord att vi skall ta upp frågan till en positiv och seriös behandling i utskottet på samma sätt som sker med alla andra frågor.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket nöjd med det uttalande som herr Larsson i Staffanstorp har gjort, och jag vill tacka för det.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag vill bara med några ord avge en röstförklaring.

Då det gäller Skellefteå primärkommun med dess starka industriella inslag kan jag instämma i stort i vad herr Ångström sade. Hans redogörelse för vad som skett, för läget nu och för angelägenheten av att Skellefteå får denna utbildning var helt korrekt. Det var också rätt vad han sade om den otålighet som råder bland människorna där uppe.

Jag har även i år motionsledes fört fram ett förslag som jag står fast

vid och som jag här vill understryka. Förslaget finns redovisat i förevarande utskottsbetänkande. Men i dag anser jag att utbildningsutskottets bedömning är riktig. Om en proposition som tar upp denna fråga kommer att läggas fram om ett par månader, så finner jag det olämpligt att nu fatta ett särbeslut. Jag förstår alltså det ställningstagande som utskottsrepresentanterna för mitt parti har gjort.

Jag förutsätter också att riksdagen på nyåret 1975, då förslaget om högre teknisk utbildning läggs fram, beaktar det självklara i att vad som tidigare utretts och beslutats verkligen fullföljs. Det är oerhört angeläget, viktigt och rättvist att vi får denna utbildning i Skellefteå.

Med tanke på att ett definitivt ställningstagande ligger så nära röstar jag alltså med utskottet.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! En sak som jag tycker att några talare har förbisett i sina anföranden är möjligheterna för Skellefteå kommun att uppfylla de åtaganden som en lokalisering av högskoleenheten skulle innebära. Självfallet måste åtgärder vidtas för att skaffa bostäder åt de studerande, och även andra lokaliteter måste ordnas i staden.

Som jag tidigare framhållit är detta ärende mycket gammalt. Det går tillbaka till 1970. I samtliga motioner som väckts under tiden från 1970 fram till i dag har ärendet skjutits undan med olika motiveringar. Jag kan utan vidare påstå att jag tolkar den otålighet som råder i bygden så, att den har sin grund i denna uppskovspolitik. Och att man i årets utskottsbetänkande har hängt upp hela denna fråga på U 68-propositionen är en nyhet jämfört med de tidigare ställningstaganden utskottet gjort, då utskottet har föreburit andra skäl.

Slutligen finner jag att flera talare här har uttalat sig positivt i denna fråga. Jag har också noterat att den provokation – om jag får kalla den så – som herr Gustafsson i Byske utsatte herr Alemyr för genom att fråga honom hur han kommer att ställa sig i sakfrågan, när den åter kommer upp under 1975 års riksmöte, inte har blivit besvarad.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Det kunde vara frestande att ta upp en sakdebatt med vännerna från Skellefteåområdet, men eftersom vi i utskottsbetänkandet har formulerat det så att det inte nu skulle bli någon sakdebatt utan bara en procedurdebatt vill jag inte som utskottets talesman gå in på sakfrågorna. Herr Gustafsson i Byske och herr Ångström får alltså vänta på svar i sakfrågorna till dess det blir en sakbehandling här i riksdagen. Jag tycker att det är en rimlig ordning.

När detta är sagt vill jag tillägga att jag tycker att den otålighet som råder i Skellefteåregionen är fullt förklarlig. Här har påpekats att det var en nyhet att U 68-propositionen anförts som en förklaring till att man inte vill ta upp frågan till sakbehandling i dag, men det är inte så konstigt att det förhåller sig på det sättet. Vi vet ju att den s. k. U 68-propositionen

– som också innehåller en mängd andra ting, bl. a. YTH- och kompetensfrågor – kommer att framläggas i början av 1975. Då får vi alltså anledning att ta ställning till de frågorna. Ni från Västerbotten känner ju också till att det var meningen att propositionen skulle framläggas nu i höst, men när så inte blivit fallet kan det inte vara rimligt att två eller tre månader innan den läggs fram särbehandla just Skellefteåfrågorna. Jag tror uppriktigt sagt inte att man i Skellefteåtrakten skulle vinna någonting på det.

Några besked i sakfrågor från utskottet – det är mitt svar till herr Gustafsson i Byske och herr Ångström – går det inte att få i dag, eftersom vi skall föra sakdebatten senare. Det vore meningslöst att försöka lämna besked i sakfrågorna nu.

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror inte jag gör mig skyldig till någon överdrift om jag påstår att jag har den bästa kontakten med de kommunalt ansvariga i Skellefteå – det är mitt parti som har majoritet i kommunen och har ansvaret för den kommunala planeringen. Den mening jag har anfört här skiljer sig inte från den uppfattning de kommunalt ansvariga företrädere i dessa frågor. Jag tror också att vi i kommunen har en beredskap som gör det möjligt att tillgodose de behov som kommer att uppstå den dag ett positivt beslut fattas.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det är herr Gustafsson i Barkarby som har företrätt utskottet i dag, och jag har inte haft anledning att gå in i debatten. Men nu har ärade ledamöter av kammaren två gånger bett mig ta till orda och svara på om jag vill medverka till att ärendet Skellefteå kommer att behandlas vid nästa års riksdag. Låt mig formulera det så, att om det skulle inträffa att ingen motionerar i Skellefteåfrågan och den inte heller aktualiseras genom någon proposition, så lovar jag personligen att tillse att ärendet Skellefteå ändå kommer under utbildningsutskottets behandling.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Hörnlén, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ångström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Hörnlén.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ångström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 31
Avstår - 1

§ 15 Den statliga forskningsverksamheten

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 37 med anledning av skrivelse från riksdagens revisorer angående den statliga forskningsverksamheten jämte vissa motioner i samma ämne.

Riksdagens revisorer hade i skrivelse den 29 november 1973 till riksdagen (1974:9) fört fram förslag i fråga om den långsiktiga forskningsplaneringen och riksdagens kansliorganisation vad beträffade resurser för behandlingen av forskningsfrågor. Vidare behandlades frågor som hade avseende på forskningsmedlens användning, och förslag fördes fram om en utredning av forskningsverksamheten på universitetsområdet.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:169 av fru Anér m. fl. (fp) i vad avsåg hemställan att riksdagen skulle

1. fatta principbeslut om att inrätta ett statligt institut för framtidsstudier, underställt riksdagen (yrkandet A),
2. tillsätta en utredningsgrupp inom riksdagen för att utarbeta förslag till närmare riktlinjer för institutet (yrkandet B),
3. temporärt inrätta ett sekretariat för framtidsstudier inom riksdagen för att biträda utredningsgruppen (yrkandet C),

1974:186 av herr Wijkman (m) och fru Mogård (m) vari hemställts att riksdagen skulle

1. fatta principbeslut om inrättande av ett riksdagen underställt sekretariat för framtidsstudier,
2. besluta tillsätta en utredningsgrupp med uppgift att under innevarande år framlägga förslag till uppbyggandet av ett speciellt sekretariat/enhet för framtidsstudier m. m. efter de riktlinjer som framförts i motionen,

1974:235 av herr Helén m. fl. (fp) i vad avsåg hemställan att riksdagen skulle

1. som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna att som ett led i arbetet på att framställa miljöbudgetar för olika verksamheter alla större statliga investeringar i princip skulle föregås av teknikvärdering, dvs. en uppskattning av deras sociala och ekologiska effekter (yrkandet A),

2. hos Kungl. Maj:t begära att förslag om teknikvärdering av några försöksprojekt, utlagda på lämpliga institutioner, förelades riksdagen (yrkandet B),

3. hos Kungl. Maj:t begära utredning av metoder för bedömning och värdering av risker i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkandet C),

1974:297 av fru Mogård (m),

1974:1055 av herr Pettersson i Lund (s) vari hemställts att riksdagen begärde att Kungl. Maj:t skulle utreda frågan om ekonomiskt stöd till löntagarorganisationerna att användas för forskningsuppdrag bl. a. till universitet och högskolor,

1974:1372 av herrarna Helén (fp) och Fälldin (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att forskningsrådsutredningens parlamentariska inslag vidgades och att denna utredning genom tilläggsdirektiv gavs i uppdrag att lägga fram förslag till ett forskningspolitiskt handlingsprogram med angivande av dimensionering, mål, inriktning och finansiering av forskningsinsatserna syftande till att

1. utgöra grundval för riksdagens övergripande beslut på forskningsområdet,

2. förstärka riksdagens inflytande över forskningens prioriterings- och planeringsfrågor och riksdagens möjlighet att initiera viss långsiktig forskning,

3. underlätta forskningsresultatens utnyttjande av olika intressenter,

1974:1374 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen beslutade anhålla att regeringen omformade riktlinjerna för svensk forskningspolitik med utgångspunkt i följande principer:

1. klar boskillnad mellan statens och privatföretagens forskningsorganisation. Brytande av sammanväxningen mellan storfinans och stat på forskningsområdet,

2. forskningspolitik under full offentlig kontroll. Parlamentarisk kommitté skulle överta ledningen av utredningarna och politiken på forskningsområdet. Majoritet av lönearbetsrepresentanter i kommittén,

3. den parlamentariska kommittén fick i uppdrag att utforma en nationell plan för framtida forsknings- och utvecklingsarbete. Denna plan skulle utgå från folkflertalets sociala och kulturella behov,

4. brytande av militärforskningens ledande roll i nuvarande forsk-

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksamheten*

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

nings- och utvecklingsarbete,

5. principiellt förbud mot privat uppdragsforskning för forskare i statlig tjänst,

6. nya statliga industrier, nationalisering av kredit-, olje- och energisektorerna samt djupgående demokratisering av beslutsprocessen i statsföretagen skulle bilda grund för ett av de arbetande kontrollerat utvecklingsarbete inom den statliga produktionen samt

1974:1485 av herrar Eriksson i Ulfsbyn (c) och Gernandt (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förutsättningarna för inrättande av ett svenskt teknikvärderingskontor blev föremål för prövning.

Av ovannämnda motioner hade 1974:186 hänvisats till konstitutionsutskottet, 1974:235 yrkandena A–C till jordbruksutskottet och 1974:1485 till näringsutskottet men dessa utskott hade sedermera överlämnat dem till utbildningsutskottet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet med anledning av revisorernas skrivelse den 29 november 1973 – skrivelsen 1974:9 – i angivna delar samt motionerna 1974:169 yrkandena A–C, 1974:186, 1974:235 yrkandena A–C, 1974:1055, 1974:1372 och 1974:1485 anfört angående utredning beträffande den långsiktiga forskningsplaneringen m. m.,

2. att skrivelsen 1974:9 från riksdagens revisorer samt motionerna 1974:169, 1974:186, 1974:1372 och 1974:1485 i vad skrivelsen och motionerna avsåg riksdagens sakinformation överlämnades till riksdagens informationsutredning för överväganden,

3. att skrivelsen 1974:9 från riksdagens revisorer i vad den avsåg utredning av universitetsforskningens problem icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd,

4. att skrivelsen 1974:9 från riksdagens revisorer i den mån den icke behandlats i hemställan under 1–3 icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1374,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:297.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande nya riktlinjer för forskningspolitiken av fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1374 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att de nationella forskningspolitiska målen skulle omformuleras i enlighet med vad som föreslagits i motionen,

2. beträffande universitetsforskningen av fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till revisorernas skrivelse 1974:9 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att universitetsforskningens problem närmare borde utredas.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande universitetsforskningen av herr Molin (fp).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! All forskning är en maktfråga.

Det finns ingen socialt neutral forskning. Forskning är alltid i någons intresse. Valet av forskningsuppgifter gynnar eller missgynnar olika intressen och samhällsgrupper. Den som har makt över forskningen, har en stor del av samhällskontrollen i sin hand.

Det är därför vpk nu med sina reservationer 1 och 2 ställer frågan: Vilka har makt över forskningen i Sverige? Vilka långsiktiga mål och linjer skall den ha? Är det inte på tiden, frågar vi, att detta tas upp i det som ändå skall vara folkrepresentationen? Varför har det inte gjorts tidigare?

Det finns i dag inga formulerade sammanfattande mål för svensk forskningspolitik. Och ändå märker man en inriktning i forskningspolitiken – mitt i överskådligheten och mystifikationerna. Denna inriktning – som alltså är en indirekt spegling av samhälleliga maktförhållanden och av bristen på folklig styrning – väcker bestämda frågor.

Hur kom det sig t. ex. att efterkrigsprogrammet för svensk forskning till mer än hälften kom att bestå av renodlat militär forskning? Vilken roll spelade planerna på atombomber och prestigebetonad rymdforskning härför? Uppenbart en dominerande roll – det visar en noggrann klassifikation av de tusentals enskilda forskningsprojekten.

Under 1970-talet har den rena militärforskningens andel varit mindre, men den dominerar ändå med sina 40 procent av den samlade forskningsinsatsen i pengar räknat. Och eftersom totalinsatsen sedan 1960-talets början fördubblats, är militärforskningen också den som har tagit större delen av den absoluta ökningen av insatserna.

Inte nog härmed. Den ökade civila forskningen faller till sin huvudpart inom områden som är följdprodukter av militärforskningen. Mot denna bakgrund förklaras t. ex. den ensidiga och stora satsningen på uranbaserad kärnkraft. Mot samma bakgrund förklaras då varför en nobelpristagare fick sina forskningsanslag drastiskt reducerade, när han offentligt kritiserade satsningen på uranbaserad kärnkraft. Det förklaras också, varför satsningen på alternativa energislag hela tiden systematiskt hållits på svältkost. Denna politik har fört landet in i en energipolitisk återvändsgränd. Varför fick det bli så? Vem är ytterst ansvarig?

Och vart tog forskningen för sociala och mänskliga behov vägen? Den militära forskningen är alltjämt mer än tre gånger större än den medi-

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

cinska forskningen. Den är sju gånger så stor som den sociala forskningen. Före 1966 fanns det över huvud taget ingen egentlig miljöforskning i Sverige – i och för sig ett vackert exempel på det politiska och ekonomiska etablissemangets likgiltighet för människornas förhållanden, dess inriktning på rovdrift, dess anslutning till den lättsinnets och cynismens flacka välståndsfilosofi som kännetecknade hela epoken Erlander. Miljöforskningen svarar alltså bara för ett par procent av de preciserade forskningsinsatserna. Industriforskningen är nästan tio gånger större. När det gäller statens allmänna främjande av forskning går huvudparten ut i form av anslag till den privata industrin.

Snedvridningen inom svensk forskningspolitik framstår i bjärt ljus när man betraktar den ringa miljövårds- och sociala insatsen jämfört med den stora investeringsskandalen inom militärforskningen – den s. k. Viggen. Viggenprojektet knöts upp kring USA-linjen i sin tekniska idé. När McNamara var försvarsminister satsades i USA på missilteknik – McNamara kom inte för inte från just den delen av amerikansk industri. Flygplanstekniken släpade efter i utvecklingen. Det var denna teknik Viggen kopierade. Kopierade till den grad att ett amerikanskt storföretag fick full insyn i projektet. Kopierade till den grad, att ingen utanför Sveriges gränser har velat köpa ett enda plan och att planets konstruktionsfel och bristfälliga prestanda nyktert och skoningslöst framgår även vid redovisningar i svensk teknisk press. Och ändå var detta en av de stora insatserna i officerskårens, storindustrins och regeringens program.

Denna miljarddrullning står i skärande kontrast till de små insatserna för forskning inriktad på att lösa för folkflertalet brännande och viktiga problem. Låt mig ge några praktiska exempel.

Miljöforskningen är väsentligen inriktad på att avvärja konkreta bieffekter av t. ex. industriell miljöpåverkan. Man betraktar miljöproblemet, inte som en del av den ekonomiska och sociala utvecklingen i egentlig mening utan som en ekonomiskt irrelevant bieffekt. Man inriktar sig då på lösandet av vissa akuta miljötekniska problem. Man underförsörjer grundläggande forskning om djupare sammanhang och om miljöproblematikens sammanhang med den stora långsiktiga samhällsutvecklingen.

Det förekommer en hel del regionpolitisk forskning i Sverige. Ett av de mest grundläggande problemen är att analysera kostnaderna för olika typer av bebyggelsestrukturer och tätortsregioner. Denna avgörande fråga har tagits upp i viss utländsk forskning. Men här har den skjutits undan. Tydligt anses det inte intressant att få samhällskostnadskalkyler på koncentrationen av bebyggelse. Däremot anses det intressant att kartlägga beslutsfattarnas – dvs. det mäktiga överskiktets i samhället – kontaktsystem. Det är viktigt för regionpolitikens principer.

Kalhuggningen vet vi är ett allvarligt och omdebatterat problem. Länge har opinionen krävt forskning och åtgärder. Här i riksdagen har sådana krav avvisats med hänsyn till bristen på information. Och information har saknats så länge forskningen inte fått pengar. Visserligen har man i New Hampshire i USA i den amerikanska skogsvårdsstyrelsens regi

utfört praktiska experiment med kalhuggning av stora ytor och med förkrossande resultat. Kalhuggningen är uppenbart skadlig. Resultaten har publicerats i Scientific American. Men det finns inte anslag för att oversätta artiklar med sådant farligt innehåll till svenska.

Familjesociologin blir ett alltmer centralt område för förståelsen av psykiska och sociala störningar. Utländska forskningar antyder en svår och sammansatt problematik och skrämmande följder av den verklighet som finns där bakom. Är exempelvis Robert Laings forskningsresultat riktiga faller mycket av den officiella ideologin inom psykiatri i Sverige. Faller gör också socialmyndigheters och domstolars allmänna ideologi i familjesociala och familjerättsliga sammanhang. Typiskt för situationen är emellertid att de senaste 30 årgångarna av Svensk Juristtidning över huvud taget inte en enda gång sysslat med barnens situation ur familjerättslig och familjesocial synpunkt. Forskning och debatt, vilken medför risk för att den borgerliga illusionen om äktenskap och familj skadas, må uppenbarligen icke i Sverige förekomma. I varje fall icke inom ramen för de av staten beviljade anslagen.

Den andra stora huvudlinjen i forskningspolitikens hittillsvarande utveckling är anknytningen till privata industriintressen. Den visar sig i fördelningen av det allmänna statliga forskningsstödet, det som icke är direkt öronmärkt på samma sätt som t. ex. militärforskningen. Detta allmänna stöd har starkt ökat. Ökningen hamnar emellertid på projekt som är av direktintresse för den privata industrin. Det är storindustrins intresse som avgjort utvecklingens riktning. Intressant är att samtidigt industrins egna forskningsinsatser trappats ner, dvs. storindustrins behov styr, samtidigt som staten tar över fler och fler kostnader. Detta är manifestationen i forskningspolitiken av det s. k. starka samhället.

Den tredje huvudlinjen i forskningsutvecklingen är tendensen till minskning av grundforskningens andel och ökning av den mer kortsiktiga målstyrda forskningen. Man försummar därmed medvetet de vetenskapliga perspektiven och forskningen som redskap för att i den långsiktiga utvecklingen lösa för folket, nationen och mänskligheten grundläggande problem.

Oroande ur denna synpunkt är också den sektorsplanering som dominerar det statliga tänkandet på området. Den har blivit alltmer uttalad. Det betyder att självständiga initiativ och nya projekt, som inte utan svårigheter kan relateras till någon sektor och vars resultat inte kan förutses, löper uppenbara risker att komma på undantag. Detta är ett allvarligt hot mot förnyelsen i vetenskapen. Det förstärker däremot inriktningen på kortsiktig målforskning, industriforskning och projekt som är från början uppbackade av auktoriteter.

Det fjärde stora problemområdet, som fått stå oangripet, är maktpolitiskt och rättsligt. Det gäller de enskilda forskarnas rättsförhållanden och det fria tänkandets ställning. Det gäller också den systematiska sammanblandningen mellan privata intressen och statlig forskning.

Direkta köp av forskare och forskningsinsatser eller allmän styrning

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

därav genom urvalet av forskningsuppgifter är mycket omfattande i Sverige. I ett litet land är det också praktiskt sett ganska lätt att uppnå ett sådant behärskande av forskningen.

Av den samlade svenska industriforskningen svarar fem privata koncerner för omkring 50 procent. Och huvudparten av all industriforskning i Sverige är knuten till en enda finansgrupp i det industriella livet. Det är unikt för Sverige.

Vi har alltså här ett dubbelt problem. Samtidigt som staten tar över en ökande del av kostnaderna för industriforskningen, blir å andra sidan inte statens och riksdagens inflytande över forskningspolitiken större. Tvärtom. Statens ökade ekonomiska engagemang till industrin innebär i stället, att industrins inflytande också över de statliga resurserna och forskningsinstitutionerna kraftigt ökar. Privatintressena rycker in vid högskolor och institut i en utsträckning som är helt häpnadsväckande. Staten är alltså huvudfinansiär, de stora privatbolagen är avvärmare och styrare.

I vissa former tar sig detta förhållande karaktär av ett allvarligt rättsligt problem.

Vi har fått den situationen att ibland hela skikt av de statligt anställda forskarna är engagerade i uppdrag för den privata storindustrin eller att industrimedel används för att bestrida lönekostnader för forskning som sedan bedrivs med statligt utrustning.

Låt mig ta ett enda exempel, som förtjänar särskild granskning, nämligen den oerhörda makt över kemiforskningen och dess företrädare som utövas av läkemedelskoncernen Astra. Ett tidningsurklipp från våren 1974 säger bl. a.: Chefen för medicinsk och klinisk farmakologi vid Hässle, som är en del av Astrakoncernen, har utnämnts till professor i Göteborg, vice vd vid Astra blev professor i läkemedelskemi i Uppsala, forskningschefen vid Astra Pharmaceutical blev professor i läkemedelskemi vid Karolinska institutet, chefen för avdelningen för industriell och analytisk kemi vid Hässle blev professor i industriell farmaci i Uppsala, chefen för farmakologiavdelningen vid Hässle blev farmakologi-professor i Göteborg, och för ytterligare en forskare noterades karriärvägen – docent, chef för militärapoteket, biträdande forskningschef vid Astra Läkemedel.

I ett JK-ärende 1972 framkom, att Astra utan universitetskanslersämbetets eller konsistoriets medgivande placerat forskningspersonal på Kemicentrum i Lund, där i sin tur prefekten innehade konsultuppdrag hos Astra.

I december 1973 gav JK skarpa anmärkningar mot dem som inom kungl. tekniska högskolan bildat ett privatbolag för uppdragsforskning, det s. k. Metallform. En vacker symbolik. Av staten avlönade, för enskilda intressen verksamma, bildar bolag för att nyttja statens resurser för uppdragsforskning.

Det betänkliga i sådana förhållanden ligger också i att självständiga och kritiska forskare i stort antal trängs ut från institutioner och hög-

skolor. Vi minns alla Georg Borgström, som kom i onåd hos konserv-industrin och som inte stöddes av statens representanter, eller Hannes Alfvén, som kritiserade kärnkraftssatsningen.

Det förtjänar nämnas i denna kammare att Sverige på senare år har fått en emigrationsvåg av progressiva forskare inom samhällsvetenskaperna, framför allt till Danmark. Det är ingen överdrift att säga att de har intrigerats ut från Sverige.

Vi har t. ex. fallet Helmers – kemisten, som har fyra västtyska och amerikanska professors kompetensförklaringar men som här miste tjänst efter tjänst. Vi har fallet med den assistent som anmälde Metallform-skandalen och som i gengäld sades upp från sin tjänst – en klar repressalieåtgärd, vilket också justitiekanslern i sitt yttrande har konstaterat.

Vi har de många mot statstjänstemannalagens anda klart stridande utnämningar där till privatintressen uppknutna sakkunniga förordar och lyfter fram till nya tjänster andra forskare, verksamma för samma concern och samma privatintresse. Detta är egentligen ett brott mot jävsprinciperna, men det är med sådana medel utnämningar och forskningsinriktning behärskas.

Vpk anser att det måste bli ett slut på sådana korrupta förhållanden. Hela forskningspolitiken måste ges nya utgångspunkter. Det blir mer och mer en av de viktigaste rätts- och demokratifrågorna. Följande principer menar vi bör gälla:

En samlad forskningspolitik måste utarbetas, där folkflertalets behov är vägledande och där en djupgående insyn och målformulering från riksdagen kan ske. Klar boskillnad måste upprättas mellan privat och offentligt intresse vid alla statliga forskningsinstitutioner. Frihet och trygghet måste ges åt de självständiga forskarna. Det måste bli ett slut på rättsövergreppen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna 1 och 2 vid detta betänkande.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Forskningspolitiken är av vital betydelse för vårt lands ekonomiska, sociala och miljömässiga framtidskridande på både kort och lång sikt. Trots forskningens stora betydelse på olika områden har riksdagens möjligheter till en samlad bedömning av forskningsinriktningen inte varit till fyllest. Det vill jag gärna understryka.

Forskning bedrivs både privat i företagen och statligt. Men inte ens den statliga delen har riksdagen kunnat diskutera i ett sammanhang eller med möjlighet att prioritera olika områden. Riksdagen har i praktiken varit frikopplad från forskningspolitiken, vilket är allvarligt mot bakgrund av forskningens avgörande betydelse för det politiska beslutsfattandet.

Det var bl. a. mot den bakgrunden som vi från centern vid fjolårets riksdag begärde en översyn av forskningspolitiken med sikte på ett forskningspolitiskt handlingsprogram. Vår motion avvisades då, men nu kan

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

vi med tillfredsställelse notera att utbildningsutskottet med stor enighet tagit en annan ställning. I år har alltså utskottet i stort sett tillstyrkt en partimotion från mittenpartierna med herrar Helén och Fälldin såsom undertecknare.

Låt mig uttrycka en förhoppning om att vi med detta beslut snabbt skall kunna få underlag för en genomlysande debatt i dessa frågor i riksdagen – en debatt som gör det möjligt för riksdagen att fatta de övergripande besluten om dimensionering, målinriktning och finansiering av forskningsinsatserna. Med en sådan utgångspunkt kan vi bättre bygga ut forskningsinsatserna på angelägna fält. Jag tänker då på t. ex. giftanvändningen i samhället och inte minst i arbetslivet, en teknisk utveckling för lägre energiförbrukning i produktionen och över huvud taget sociala och miljömässiga problem som hänger samman med samhällsutvecklingen.

Herr talman! Ett angeläget problem att lösa är även på vilket sätt vi skall föra ut forskningsresultaten till kännedom och praktisk användning. Uppenbarligen måste vi nå ett effektivare system än vi har nu för att man ute i näringslivet skall få tillräcklig vetskap om forskningens nyheter. Inte minst är detta av betydelse för de mindre och medelstora företagen. Dessa har inte resurser att driva egen forskning utan är mycket beroende av en god kontakt med forskningens utövare. Denna del av näringslivet sysselsätter som bekant avgjort den stora delen av folket. Det är därför av mycket stor betydelse för hela samhället, om vi på ett effektivt sätt via forskningen kan vara näringslivet till hjälp.

Herr talman! Det är även, som jag ser det, en nödvändighet att vårt land också hävdar sig väl i de internationella sammanhangen på forskningssidan. I annat fall blir vi snabbt beroende av andra länders forskningsresultat och blir då också styrda av de värderingar som styr den forskningen. Jag tror att detta är en nog så viktig fråga att penetrera för den kommande utredningen.

Låt mig till sist bara deklarerat att vi från centerns sida knyter stora förväntningar till det utredningsarbete som riksdagen nu skall begära. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Det bedrivs i vårt land onekligen en omfattande forskningsverksamhet, och det skall vi vara tacksamma för. Forskningen betyder mycket för samhällsutvecklingen, och den bör stödjas med alla tillgängliga resurser.

Flera frågor rörande forskningsverksamheten tas upp i det betänkande från utbildningsutskottet som vi nu behandlar, och de tas upp i anledning av dels skrivelsen från riksdagens revisorer, dels en rad motioner. Det är frågor som rör planering, redovisning, bevakning, utbyte och värdering av forskningsinsatser m. m.

Vi satsar i Sverige betydande belopp på forskning och utvecklingsarbete. Staten svarar för mer än hälften av de sammanlagda kostnaderna.

och det är därför helt i sin ordning att riksdagens revisorer låtit undersöka utbytet av statens bidrag till forskningen och de rutiner som tillämpas vid bevakningen av forskningsmedlens användning. Undersökningen har visat att den svenska forskningen såväl kvalitativt som beträffande produktiviteten ligger fullt i nivå med forskningen i andra jämförbara länder. Några allvarigare anmärkningar kan inte riktas mot den svenska forskningsverksamheten, konstaterar revisorerna. Jag är angelägen att understryka den bedömningen inför den kritik som stundtals riktas mot den svenska forskningsverksamheten, också här i riksdagen.

Att några allvarigare anmärkningar inte kan riktas mot den svenska forskningsverksamheten utesluter givetvis inte att åtgärder kan vidtas, syftande till bl. a. ökad effektivitet inom olika delar av forskningsfältet. Av alldeles speciell betydelse i sammanhanget är vilka organ som på den politiska nivån övergripande bör handlägga frågorna rörande forskningen. En helhetsbild av statens satsning på forskning och utveckling är förvisso önskvärd, särskilt om man skall avväga satsningen på forskning mot andra samhällsbehovs rättmätiga krav eller prioritera ett forskningsområde framför ett annat. Genomgående hävdas exempelvis att den humanistiskt orienterade forskningen för närvarande är starkt eftersatt.

Regeringen har den s. k. forskningsberedningen som rådgivande organ och informationskanal. Riksdagen å sin sida saknar något som kan motsvara denna beredning, vilken för övrigt saknar parlamentariskt inslag. Utbildningsutskottet kan väl knappast åta sig att utgöra en motsvarighet till forskningsberedningen. Det är därför tillfredsställande att utredning nu skall igångsättas om hur man genom olika åtgärder bättre än tidigare skall kunna tillgodose riksdagens och därmed utskottens, inte bara utbildningsutskottets, behov av såväl kontakt med aktuell forskning som kontinuerlig information om forskningsläget som underlag för överväganden och beslut. Det behovet kan tillgodoses på olika sätt, men resultaten som skall uppnås måste bli att riksdagen på ett helt annat vis än hittills skall bli i stånd att medverka till att utforma forskningspolitiken, bestämma forskningsmål, bedöma utbytet av satsningar på olika forskningsområden, tillgodose eftersatt forskningsverksamhet m. m. Utredningsarbetet bör bedrivas med största skyndsamhet, vilket jag förutsätter blir fallet.

Vad speciellt gäller forskningsfrågorna inom universitetssektorn berörs de i mycket hög grad av den organisation av universitets- och högskoleundervisningen i vårt land som kan komma till stånd sedan statsmakterna tagit ställning till 1968 års utbildningsutrednings, U 68, förslag. Dess förslag torde, i den mån de genomförs, avsevärt påverka de förhållanden och de villkor under vilka universitetsforskningen skall arbeta i framtiden, beroende bl. a. på graden av den anknytning mellan grundutbildning och forskning som skall åvägbringas. Mycket talar i och för sig redan nu för att de med universitetsforskningen sammanhängande problemen, som U 68 tyvärr icke fick i uppdrag att belysa, kommer att bli av den storleksordningen att de – som riksdagens revisorer fö-

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

reslagit – bör tas upp i en särskild utredning. De i år tillkallade sakkunniga för att utreda vissa frågor rörande forskarutbildningen har – det torde vara helt klart – icke fått i uppdrag att behandla universitetsforskningens arbetsförhållanden och dimensionering i dess helhet. Universitetsforskningsutredningen, som man förhoppningsvis skulle kunna kalla den om den kommer till stånd, bör givetvis vara parlamentarisk.

Såväl den utredning som redan nu föreslås av utskottet som den utredning rörande universitetsforskningen som kan komma att föreslås, då U 68-propositionen med dess ställningstagande till forskningens problem ligger på riksdagens bord, skall tjäna forskningen i vårt land och ge den bättre arbetsmöjligheter genom att också riksdagen på ett mera avgörande sätt än tidigare kommer att kunna ta del av dess problem och hjälpa till att lösa dem.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 37.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag har två kommentarer till detta betänkande. Den första gäller riksdagens inflytande över forskningen och möjligheterna att bygga ut kontakterna mellan riksdagen och forskningen. Att det finns så litet av direkta kontakter mellan forskare och politiker tror jag är en följd av dels en misstro från vetenskapsmännens sida mot politikerna, dels en oförmåga från politikernas sida att förstå vetenskapens språk och dels slutligen den tidsbrist som i dag kännetecknar många toppolitiker. Jag tror emellertid att vi i den framtida demokratiska beslutsprocessen kommer att behöva använda det vetenskapliga kunnandet mycket mera än i dag. Vi måste förhindra att den situation uppkommer som Hannes Alfvén karakteriserat med orden: "Makt och kunskap trivs inte tillsammans."

Det gäller att se till att olika forskningsresultat snabbt når fram till beslutsfattarna och presenteras på ett begripligt sätt. Det krävs därför nya samarbetsorgan mellan politiker och forskare och nya former för kommunikation mellan politiker och forskare för att säkerställa att allsidig, komplett och tvärvetenskaplig information finns tillgänglig för de beslutande politikerna vid alla tillfällen. Forskarna bör i stigande utsträckning få en skyldighet att vara med i det centrala beredningsarbetet – i utredningar, ämbetsverk och departement. Men också själva riksdagen bör få ett tvärvetenskapligt forskningsorgan till sitt förfogande bl. a. för att kunna aktualisera och genomföra alternativ forskning. Mot den bakgrunden tycker jag att det är glädjande att utbildningsutskottet nu föreslår att dels den statliga utredningen om forskningsrådets organisation, dels ett riksdagens eget organ, nämligen informationsutredningen, skall titta på dessa frågor.

Forskningsrådsutredningen får i första hand fundera på forskningsrelationerna inom statsdepartementen och statsförvaltningen, men en minst lika viktig sida är givetvis relationerna mellan riksdagen och ve-

tenskapen. Här finns det flera alternativa möjligheter. Man kan som riksdagens revisorer tänka sig ett särskilt forskningssekretariat i riksdagen. Man kan tänka sig att forskningsresultat och forskningssynpunkter kanaliseras via något befintligt riksdagsorgan, t. ex. riksdagens upplysnings-tjänst, eller man kan tänka sig att partigrupperna får väsentligt förstärkta resurser för att ta emot, sortera och föra vidare vetenskaplig information. Dessa frågor får nu riksdagens informationsutredning fundera på, och jag har stora förhoppningar på att vi skall kunna komma fram till ett användbart förslag den vägen.

Den andra punkten som jag ville kort kommentera gäller riksdagens revisorers förslag om en särskild utredning om universitetsforskningen. En del av de motiv som revisorerna fört fram för en sådan utredning är, som jag ser det, riktiga. Universitetsforskningen har alltid varit ett instrument för en fri, ostyrd basforskning, och den kommer att så förbli. Men utvecklingen under senare år har betytt en förskjutning av tyngdpunkten i forskningsinsatserna mot en målinriktad uppdragsforskning. Det återspeglas i den snabba ökningen av forskning med anknytning till verksamheten inom departement och ämbetsverk och forskning inom ramen för det statliga universitetsväsendet. Tillkomsten av flera fristående forskningsinstitut är uttryck för samma utvecklingstendens. Det här har betytt att den traditionella universitetsforskningen under de senaste fem åren har hållits på sparlåga. Många har känt oro för den här utvecklingen. Universitetskanslersämbetets anslagsframställningar de två senaste åren präglas av stark medvetenhet om detta.

Jag skulle vilja göra en liten kommentar till den upplysning som herr Svensson i Malmö lämnade tidigare i debatten, nämligen att svenska forskare inom samhällsvetenskaperna bl. a. har sökt sig till Danmark under de senaste åren. Man kan tolka det på olika sätt. Jag har en annan tolkning än herr Svensson i Malmö. Jag tror nämligen att det här beror på att antalet forskartjänster vid universitet och högskolor i Sverige under senare år har legat på en mycket låg nivå.

Herr talman! Dessa frågor är viktiga. De har inget samband med de diskussioner som har förekommit i den parlamentariska beredning som i somras såg över U 68:s förslag. Jag tror inte att de har mycket samband med den U 68-proposition som det talas mycket om och som har åberopats här i kammaren tidigare i dag trots att vi väl egentligen inte vet mycket om innehållet i den. Jag vill emellertid inte nu påyrka en allmän översyn av universitetsforskningen, och jag kan därför stödja utskottets hemställan i dess helhet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är delvis riktigt, herr Molin, att det skett en åtstramning och att den är en av de faktorer som verkat här vill jag inte på något sätt bestrida. Men det är väldigt markant att det just är den organisatoriska förändringen, stagnationen i studerandecantalet och inskränkningen i det totala utrymmet för forskartjänster, som fått till följd

att t. ex. universitetet i Roskilde med sin större öppenhet mot djärvare och nyare typer av samhällsforskning – en mera samhällskritiskt betonad forskning – fått ta emot de flesta av dessa emigranter. Utan att gå in på några konkreta fall, eftersom det inte ligger inom vår kompetens, kan jag säga att jag vet så pass mycket om dem att jag vågar påstå att det i ett flertal fall just varit omstridda människor som, på grund av att deras forskningsuppgifter inte passat det rådande etablissemang, drabbats av emigrationstväng.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Låt mig först gratulera utbildningsutskottet och speciellt dess ordförande till att man med ett behändigt grepp har lyckats sopa så många och så olikartade forskningspolitiska motioner under mattan genom att förvisa dem till den sittande forskningsrådsutredningen. Det är något av en prestation, det erkännes, och det väcker en viss berättigad beundran från hanteringssynpunkt. Själv har jag väckt motionen 1055. Den tar upp frågan om ekonomiskt stöd till löntagarorganisationerna att användas till alternativa forskningsuppdrag bl. a. vid universitet och högskolor; forskning i de anställdas och löntagarorganisationernas intresse. Det hade varit intressant om det i utskottsbetänkandet hade funnits någon form av sakdiskussion i denna, som jag tycker, för löntagarna viktiga fråga. Nu finns det inte någon sådan, men jag tänkte ändå använda några minuter till att motivera varför jag anser den fråga som tas upp i motionen som så viktig.

Först vill jag säga att det helt riktigt har konstaterats här i dag att samhället i viss utsträckning stöttar upp industrins tekniska forsknings- och utvecklingsarbete. Det finns siffror i utskottsbetänkandet som redovisar i vilken utsträckning det är fallet. Det är också riktigt att samhället accepterar och t. o. m. i viss utsträckning stimulerar industrin att lägga ut forskningsuppdrag på universitet och högskolor. Men där ställs bestämda krav. Det ställs krav på öppen redovisning, att industrin betalar för det man tar ut och att annan angelägen forskning inte trängs undan. Nu kan man diskutera i vilken utsträckning dessa krav verkligen har uppfyllts. Där kan säkerligen ske förbättringar, och nu pågår även en översyn inom UKÄ när det gäller uppdragsforskningen. Kanske kan vi vänta oss att förbättrade förslag läggs fram så småningom.

Det finns ett motiv för samhällets stöd till industrins forskning och utveckling, och det är enkelt och klart. Sverige är ett litet land. Vi måste samla våra resurser på många sätt. Det är alltså ett samhällsintresse att se till att industrins internationella konkurrenskraft bibehålls på en hög nivå. Denna målsättning är gemensam för såväl företag som löntagare. På så sätt uppnår vi ju en hög effektivitet, en fin teknisk förnyelse, snabb expansionstakt inom svensk industri, och detta utgör ändå grundvalen för en fortsatt hög löneutbetalningsförmåga, där vi i vårt land ligger i täten bland världens nationer.

Nu bör naturligtvis enigheten kring målsättningen att stödja industrins

teknologiska förnyelse inte få dölja att företagsledning och löntagare har skilda intressen i andra avseenden. Löntagarna kan inte acceptera en teknologisk utveckling som leder till ökad stress i arbetet, ökade olycksfallsrisker, större monoton och mindre möjligheter för den anställda att påverka sin arbetssituation och att över huvud taget överblicka en alltmer komplicerad produktionsorganisation. Det är definitivt inte i de anställdas intresse. Nu är det företagsledningen som i mycket stor utsträckning indirekt har varit beställare och utformare av den nya tekniken. Det är helt naturligt att man ensidigt sökt tillgodose lönsamhetskraven. När nu samhället och löntagarorganisationerna ökar de sociala kraven på utvecklingen i vårt samhälle måste vissa korrigeringar ske när det gäller påverkan på den tekniska forskningen och utvecklingen. Det är inte bara lönsamhet och höga löner som är av betydelse. Mänskliga och sociala aspekter måste alltså i ökad utsträckning tas med i bilden när det gäller teknikens utformning.

Det finns nu en tendens i vårt samhälle att man försöker skapa en vidare påverkan på teknikens utveckling. Man försöker korrigera den snäva lönsamhetsbedömning som tidigare i alltför stor utsträckning varit dominerande. Man har använt sig av olika vägar, bl. a. lagstiftningsvägen. Vi har på senare tid fått en mängd nya lagar som varit betydelsefulla inte minst för de anställda. Exempel på det är miljö- och produktkontrollagen, och en annan betydelsefull lagstiftning är arbetarskyddslagstiftningen. Den andra vägen man gått har varit att samhället i allt större utsträckning ställt medel till förfogande för forskning som är av direkt och omedelbar betydelse för löntagarna. Ett konkret exempel på det är de mycket betydande resurser som nu finns i arbetarskyddsfonden. Där ligger litet av den problematik som bl. a. herr Molin tog upp, nämligen att den målinriktade forskningen har fått breda ut sig på senare tid till förfång för grundforskningen. Det hänger delvis samman med att det finns så många pressande och viktiga samhällsproblem som man med hjälp av forskningen vill försöka lösa att det skett en överkantring av de knappa ekonomiska resurser som vi har i vårt land mot en målinriktad forskning, vilket lett till en dämpning av grundforskningen. På lång sikt kan man naturligtvis inte ha en överkantring i samma takt, utan så småningom får korrigeringsåtgärder som återställer balansen sättas in. På lång sikt är naturligtvis grundforskningen ett viktigt underlag för framstegen på de mer målinriktade forskningsområdena.

Det räcker emellertid inte, enligt min uppfattning, att gå fram lagstiftningsvägen och att låta samhället i samarbete med löntagare och arbetsgivare beställa forskning av olika slag. Vi har många exempel på att man inom den fackliga rörelsen mer och mer ställer krav på att aktivt få komma in i forskningen. Oron som uttalades på målarnas kongress över deras arbetsmiljö och de olika kemiska produkter som kommer till användning i arbetet visar klart och tydligt behovet av en forskning som löntagarna och deras organisationer kan beställa direkt oberoende av såväl arbetsgivare som myndigheter.

Ett annat exempel kan vara datatekniken som på sikt kommer att få mycket betydande effekter på det svenska samhället. Det är en viktig teknisk faktor i utvecklingen. Den innebär att samhället i många avseenden kan gå framåt och bli ett bättre samhälle. Men den har också bestämda negativa effekter som måste bekämpas.

Vi vet att datatekniken inom företagen hittills i stor utsträckning tagit sig uttryck som varit ganska negativa för de anställda. Detta har givit upphov till en stel produktionsorganisation, och det har blivit mindre utrymme för den anställda att variera sin arbetsuppgift. Det har rent allmänt blivit en mycket hård styrning av de arbetsuppgifter som de anställda haft.

På detta område behövs en alternativ forskning som tar upp frågan om datatekniken utifrån de krav som de anställda har rätt att ställa på en mänsklig och en riktig arbetsmiljö. Den tekniken kommer inte fram utan vidare. Dels måste någon formulera kraven – det kan löntagarorganisationerna och de anställda mycket väl göra – dels måste den alternativa forskningen på något sätt betalas. Här finns ytterligare en uppgift som kan lösas genom att de anställda och löntagarorganisationerna får en viss summa pengar från samhället. Beloppet kan exempelvis baseras på antalet anställda i de olika löntagarorganisationerna. Därmed kan man helt fritt och obundet av myndigheter och arbetsgivarintressen driva sin egen forskning och så småningom sätta makt bakom orden när man tar upp resonemang med företagsledningen för att påverka den tekniska utvecklingen vid företagen när det gäller produktionens och organisationens utformning.

Man kan alltså gå igenom den tekniska utvecklingen på område efter område och peka på behovet av alternativ forskning till stöd för löntagarnas och de anställdas krav. Det är detta jag har velat redovisa i min motion.

Jag har i dag inget yrkande, men jag har med mitt anförande velat peka på att detta är en angelägen forskningspolitisk fråga. Mitt anförande vill också vara ett försök till ord på vägen för forskningsrådsutredningen, som enligt utskottet skall titta närmare på bl. a. min motion.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte så mycket att invända mot herr Petterssons huvudanförande här, men jag kan inte undgå att reagera mot hans inledande ord. Han gratulerade utskottet till att kunna sopa så många motioner under mattan.

Det är ganska uppseendeväckande att en riksdagsman från regeringspartiet har den synen på en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t. Utskottet föreslår att riksdagen skall underställa Kungl. Maj:t dessa synpunkter, alltså i detta fall både att forskningsrådsutredningen skall få dessa nya uppgifter och att vi önskar ett ökat parlamentariskt inslag i denna utredning.

Jag slutade mitt huvudanförande med att jag fäste stor betydelse vid

att vi fått en enig skrivning om detta. Därför vill jag uttrycka min förvåning över att herr Pettersson i Lund kan ha den här uppfattningen om innebörden av utskottets förslag.

Herr PETTERSSON i Lund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag använde uttrycket sopa under mattan därför att det är så många olikartade motioner som samtliga förts över på forskningsrådsutredningen. Man kan tycka att det skulle vara för mycket för forskningsrådsutredningen att ta itu med. Jag stärks litet i mina misstankar om att det kan vara en avledningsmanöver från ett enigt utskotts sida när jag läser i betänkandet att utskottet säger att dessa ökade arbetsuppgifter för forskningsrådsutredningen inte skall behöva ta någon ytterligare nämnvärd tid i anspråk.

Jag kan bara lyckönska forskningsrådsutredningen om den kan klara detta. Såvitt jag vet har man tyvärr anledning att frukta att det i stället innebär inledningen till en verklig långsittning för forskningsrådsutredningen. Det skulle jag beklaga, för forskningsrådsutredningen har redan i sina ursprungliga direktiv så många angelägna uppgifter att lösa. Backar vi på dem ytterligare ett tiotal motioner, tar det ganska lång tid innan man kommer till slutet av vägen och kan redovisa sina förslag.

Jag kan naturligtvis inte bedöma hur man inom utskottet diskuterat. Men jag fällde mina kanske något oförsiktiga ord, därför att det onekligen gör ett underligt intryck att man vill föra över alla dessa motioner till forskningsrådsutredningen som ändå är inne i sluttampen av sitt tidigare arbete men som nu kommer att bli allvarligt fördröjd.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Detta var i varje fall en förklaring till ett något egenomligt yttrande av herr Pettersson. Vi har dock fått sådana informationer från forskningsrådsutredningen om var man befinner sig i utredningsläget att utskottet menade att här fanns tid och rum att ta hand om detta också i för dem berörda delar.

Jag vill än en gång understryka att vi inte med denna vår skrivning menar att det skulle bli någon sådan snabbbehandling att utredningen inte skulle ha tid att seriöst hantera detta material. Jag hoppas herr Alemyr har samma uppfattning.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det är alltid svårt för riksdagens ledamöter att hinna läsa alla utskottsbetänkanden. Om herr Pettersson i Lund hade läst betänkandet 37 från utbildningsutskottet ordentligt, hade han kunnat observera att vi inte vill skicka i väg allt detta till forskningsrådsutredningen. Vi har bara sagt att frågorna bör bli föremål för en samlad bedömning i forskningsrådsutredningen eller i annan ordning. Det betyder att om Kungl. Maj:t anser att vissa av dessa frågor lämpligen bör utredas på annat sätt, kan det ske. Men vi har betonat att det då skall ske under

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

medverkan av parlamentariker.

Jag tror för min del att forskningsrådsutredningens arbete skulle vinna på att man ryckte loss en och annan av dessa frågor och överlämnade den till någon annan utredning. Jag vill erinra om att det tillsatts t. ex. en forskarutbildningsutredning som möjligen skulle kunna arbeta med en del av materialet.

Orden "eller i annan ordning" är, herr Pettersson, ett viktigt inslag i utskottets betänkande.

Herr talman! Utskottets betänkande är i stort sett enhälligt, såsom har sagts flera gånger i dag. Endast två reservationer är fogade till det. Båda från vpk, och herr Svensson i Malmö har i ett långt och i och för sig mycket intressant anförande motiverat vpk:s synpunkter.

I inlägget användes uttryck som "korruption" och "åtgärder i strid mot statstjänsternannalagens anda". Herr Svensson kom också in på tjänstetillsättningsärenden och gjorde en del andra påståenden som är av sådan natur att de knappast bör debatteras i riksdagen. Jag går därför inte in på dem, herr talman. Jag förutsätter att om herr Svensson upptäcker brott mot gällande lagstiftning, ser han till att detta kommer i blickfånget hos de myndigheter som har till uppgift att granska dessa ting. Det är ingen mening att i kammarens talarstol diskutera icke verifierbara övertramp på ett eller annat håll.

Herr Svensson har också tagit upp försvarsforskningens omfattning, och jag skulle gärna personligen vilja svara herr Svensson i det avseendet, eftersom utskottet inte gått in på saken. Försvarsforskningen sorterar inte under utbildningsutskottet.

Jag tycker för min egen del att försvarsforskningen tar en för stor andel av landets samlade forskningsresurser. Men vi vinner i detta sammanhang inte på att överdriva siffrorna. Det rör sig inte om 40 procent av de totala forskningsanslagen. Om vi räknar samman alla de insatser staten och näringslivet gör, som alltså folkhushållet gör, för forskningsändamål, finner vi att det är en avsevärt lägre andel. Den är mycket svår att räkna fram, men det är en betydligt lägre siffra än den herr Svensson i Malmö lämnade kammaren.

Det är alldeles självklart att riksdagen har behov av bättre information och större kunskap om vad som pågår på de skilda forskningsområdena och även bättre kunskap om de forskningsresultat som kommer fram. Det gäller självklart också samhället i stort. När utskottet nu föreslår att forskningsrådsutredningen och riksdagens informationsutredning skall få se över detta så är det ett tecken på att vi anser att det är en så svår problematik att man i särskild ordning bör överväga hur man skall gå till väga.

Riksdagsrevisorerna har gjort ett intressant kartläggningsarbete, det vill jag gärna säga till närvarande riksdagsrevisorer. Utskottet har haft stor nytta av den promemoria som presenterats, och det är min övertygelse att denna promemoria också för samhället i övrigt är av stor betydelse. Det är inte möjligt för riksdagen att nu omedelbart ta ställning

på grundval av de förslagen utan det är klokt att i ytterligare utredningsarbete skaffa bättre underlag för ett slutligt ställningstagande i riksdagen.

Rent allmänt – det har jag, herr talman, sagt många gånger i kammarens talarstol som talesman för utskottet – finns det naturligtvis också behov av ökade anslag till forskningen i vårt land. Vi skulle gärna se att det fanns resurser att ge forskningsråden mera pengar och att vi också hade resurser att öka insatserna inom universiteten, både på tjänstesidan och i andra sammanhang. Men när det gäller denna sektor av samhällslivet har vi att göra de prioriteringar och avvägningar som man över huvud taget måste göra i samhället. Jag skulle gärna se att vi hade mer pengar, men i den situation som vi befinner oss i gäller det att använda pengarna så bra som möjligt. Det pågår ute vid universiteten, i forskningsråden och i sittande utredningar, herr talman, ett intensivt arbete för att finna vägar att inom ramen för nuvarande resurser kunna nå större effektivitet i arbetet.

Jag vill gärna uttala min tillfredsställelse med allt det skickliga arbete som utförs på olika håll i forsknings- och utvecklingsarbete. Jag vill inte delta i någon generell kritik mot den stora skaran av forskare, som herr Svensson i Malmö har gjort. Enstaka övertramp och misstag kan ske och de bör angripas i särskild ordning.

Jag vill också gärna understryka vikten av en ökad internationell samverkan. Vi löser inte våra problem lokalt i vårt land. Det måste vi göra i samverkan med forskarna runt om i världen.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bemöta herr Alemyr på tre punkter. Först vill jag rekommendera herr Alemyr att läsa Jan Annerstedts utredning Makten över forskningen, som är den enda detaljklassifikationen av alla enskilda forskningsprojekt i Sverige och som kommer fram till betydligt högre siffror än de jag har använt när det gäller militärforskningsanknutna projekt. Så den saken tror jag att jag vågar stå för.

Jag tror inte heller att jag behöver ta åt mig någon kritik när herr Alemyr här säger att vi inte skall ingå på enskilda ärenden. Nej, det skall vi inte göra. Men när det ena rättsärendet efter det andra samlas och samlas på justitiekanslerns och riksdagens ombudsmans bord och när det i handlingar rörande de ärendena ges klara upplysningar som pekar i en bestämd riktning, så har riksdagen som politiskt ansvarig för rättsförhållandena och för forskningsförhållandena inte bara rätt att ta upp de problemen som en allmän maktpolitisk tendens i forskningspolitiken utan riksdagen har också skyldighet att göra det. Något som riksdagen alltför litet har utnyttjat enligt min mening.

Låt mig ge ett exempel genom att citera ett yttrande som UKÄ har avgivit till JK i ärende nr 369/71. Det illustrerar de maktproblem och

de rättsproblem som jag tidigare har berört:

”ASTRA finansierar helt eller delvis ett flertal forskningsprojekt vid universitetsinstitutioner i Sverige. Dessa projekt har alltid en direkt anknytning till ASTRAs forskningsintressen och samarbetet präglas av täta kontakter och intensiva diskussioner mellan företagets egna specialister och universitetsforskare. Initiativet till samarbetet kan komma antingen från företaget eller den aktuella institutionen.”

Detta visar alltså hur en koncern kan lägga under sig hela forskningsgrenar, och detta måste vara ett allvarligt forskningspolitiskt problem. Det rör ju forskningens ämnesinriktning och valet av forskningsuppgifter. Men det är samtidigt ett mycket viktigt principiellt rättsproblem. Vi kan ju inte ha den ordningen här i landet att grupper av forskare med bestämd intresseanknytning sitter och deltar i sakkunnigbedömningar av sig själva eller andra forskare, därför att då får vi hela tiden risken för en kollision med jävsbestämmelserna.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Det ligger i sakens natur, och det framgår av motionerna, av utskottsbetänkandet och av vad utbildningsutskottets ordförande herr Alemyr sade avslutningsvis i sitt inlägg, att åtskilligt av den statligt finansierade forskningen gäller problemområden – inklusive de långsiktiga utvecklingsproblemen – där granskningen av vår forskningspolitik måste ske i ett större sammanhang än vårt eget lands, där vår egen forskning därför måste ses mot bakgrund av vad som sker i andra länder och på internationell nivå och där vår plats i världen och våra möjligheter att arbeta i världen kommer att påverkas av beslut som fattas på grundval av forskning och studier i andra delar av världen.

Det framgår också mycket tydligt av den redovisning som lämnas i det föreliggande betänkandet av verksamheten vid sekretariatet för framtidsstudier och samarbetskommittén för långsiktigmotiverad forskning att de konkreta exemplen på sådana problemområden kan vara mångfaldiga. Jag skall inte ta upp tid med det. Men jag tänkte mig, herr talman, att det kanske kunde vara av intresse för riksdagen att få höra något om svenska insatser och ett speciellt svenskt initiativ inom FN-systemet under senare tid för att få till stånd en internationell forskning kring framtidsproblem och framtidsplanering, innefattande teknisk utveckling och teknikvärdering, av betydelse för forskning och planering i var och en av FN:s medlemsstater, inklusive vårt eget land.

Det finns inom FN-systemet ett institut för forskning och utbildning, där jag har den stora glädjen att tillhöra styrelsen. Inom det institutet skall nu, med början den 1 januari 1975, igångsättas ett forskningsarbete som tar sikte på att undersöka långtidseffekter av beslut som tas inom FN-systemets skilda delar för att på ett så tidigt stadium som möjligt försöka identifiera och studera uppkommande internationella problem och för att skapa förutsättningar för ett mer systematiskt beslutsfattande än det som hittills oftast varit fallet inom våra internationella organ.

Till detta arbete, som man just står i begrepp att starta, skall knytas, hoppas vi, vad som kan komma att bli resultatet av ett svenskt initiativ vid den i augusti detta år i FN:s regi hållna världsbefolkningskonferensen. Vi har där väckt förslag, som just nu slutbehandlas i generalförsamlingen, om ett centralt forskningsorgan inom FN med uppgift att studera och kontinuerligt följa de ständiga beroendeförhållandena mellan utvecklingstendenser på sådana områden som befolkningstillväxten, utvecklingsprocessen, resurstillgångarna och resurshushållningen samt miljöproblemen. Avsikten med detta är att genom tvärvetenskaplig forskning på internationell nivå klarlägga de ömsesidiga beroendeförhållandena. Man skall kunna bedriva kontinuerliga studier av det politiska agerandets konsekvenser och effekter – både de direkta effekterna samt de sidoeffekter och långtidseffekter som kan uppkomma.

Genom att vi har tagit det här initiativet från svensk sida i FN tror vi att vi har möjlighet att på internationell nivå få till stånd ett centralt forskningsarbete, som kan hjälpa oss att se klarare när vi skall planera för vårt eget handlande.

Därför, herr talman, har jag med dessa få ord velat redovisa för riksdagen de här svenska insatserna – i förhoppningen att sambandet med det internationella skeendet på området också kommer att få sin berättigade plats i det fortsatta arbetet i forskningsrådsutredningen och i andra sammanhang.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Får jag till fru Thorssons värdefulla inlägg bara foga att det även i Europa byggs upp ett omfattande samordningsarbete mellan forskare och politiker. Europarådet svarar för en sådan verksamhet. Inom ramen för denna organiseras då och då särskilda sammankomster mellan europeiska parlamentariker och ledande forskare och forskningsadministratörer. Avsikten är att detta arbete ytterligare skall byggas ut i syfte att utnyttja de europeiska resurserna bättre än hittills och även att lära mera av varandra.

Men, herr talman, jag är ledsen att jag i slutet av debatten också måste återkomma ett ögonblick till herr Jörn Svensson för att rätta till en sifferuppgift som herr Svensson anförde i sitt inlägg.

När herr Svensson talade om att det han kallade militärforskningsanslagen utgjorde 40 procent av de totala forskningskostnaderna räknade han inte med universitetsforskningen och den forskning som förekommer inom industrin. Vidhåller han sin första sifferuppgift vad avser anslagen till försvarsforskningen och lägger till de andra utomordentligt stora forskningsanslagen, kommer man ner i en andel, som i varje fall inte ligger över 20 procent.

Det var mot den bakgrunden jag menade, herr talman, att man inte kan lösa dessa problem om man rör sig med osakliga sifferuppgifter.

Torsdagen den
5 december 1974

*Den statliga
forskningsverksam-
heten*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag har inte nämnt beloppet 591 miljoner. Jag har över huvud taget inte nämnt några absoluta tal, vilket framgår av mitt manuskript. Men jag vill återigen hänvisa till Jan Annerstedts utredning. Det är nämligen den enda utredning som inte använder de felaktiga klassifikationerna i den officiella statistiken, t. ex. i statistiska centralbyråns statistik. Han slår i stället sönder hela forskningsverksamheten i enskilda projekt och omgrupperar dem enligt allmän europeisk nomenklatur. Då får man det resultat som jag nämnde.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Lantz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Lantz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 305

Nej – 18

Avstår – 1

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Lantz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 punkten 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Lantz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 305
Nej – 18
Avstår – 2

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

Nr 38 med anledning av propositionen 1974:170 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser skolväsendet m. m.

Trafikutskottets betänkande

Nr 28 i anledning av propositionen 1974:170 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Jordbruksutskottets betänkande

Nr 49 i anledning av propositionen 1974:170 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 17 Decentralisering och ökad rättssäkerhet inom förvaltningen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 62 med anledning av motion om decentralisering och ökad rättssäkerhet inom förvaltningen.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:347 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen skulle

1. anhålla hos Kungl. Maj:t att de i motionen upptagna frågorna om decentralisering inom förvaltningen skyndsamt upptogs till prövning genom en särskild parlamentariskt sammansatt utredning jämte därtill knutna arbetsgrupper, i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. tillkännage för Kungl. Maj:t som sin mening vad som anförts i motionen om behovet av reformarbete för att förbättra den enskildes rättsskydd inom förvaltningen.

Nr 136

**Torsdagen den
5 december 1974**

*Decentralisering
och ökad rättssä-
kerhet inom
förvaltningen*

Torsdagen den
5 december 1974

*Decentralisering
och ökad rättssä-
kerhet inom
förvaltningen*

Utskottet hemställde
att riksdagen förklarade motionen 1974:347 besvarad med vad utskottet
anfört.

Reservation hade avgivits av herrar Boo, Pettersson i Örebro, Fiskesjö
och Nordin (samtliga c) som ansett att utskottet bort hemställa,
att riksdagen skulle bifalla motionen 1974:347.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av herr Ahlmark (fp),
2. av herr Björck i Nässjö (m) och fru Jacobsson (m).

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! I den motion som föranlett det nu aktuella utskotts-
betänkandet och i den reservation som är fogad till betänkandet av cen-
terns ledamöter i utskottet berörs ett par krav som centern drivit hårt
och konsekvent i en rad olika sammanhang. Ett vidgat folkligt inflytande
över den samhällseliga beslutsprocessen är det ena, en decentralisering
av besluten är det andra. De båda kraven är nära förbundna, och de
betingar varandra. Båda är led i vår vakthållning kring demokratin och
i vår strävan att förstärka demokratin i ett samhälle som tenderar att
bli alltmer centraliserat, teknokratiserat och byråkratiserat och allt svårare
att överblicka för den enskilda människan.

Ett vidgat folkligt inflytande i beslutsprocessen är självfallet i sig ett
värde – det ger fler människor insyn i och kunskap om samhällsfrågorna.
En decentralisering av besluten till lägre nivåer är också i sig ett värde
– den för beslutsfattarna närmare de konkreta problem de har att lösa,
och den ökar förutsättningarna för att besluten grundas på relevanta kun-
skaper och insikter.

Men det är först när beslutsdecentralisering och ett vidgat folkligt in-
flytande kombineras som vi får en mera reell förstärkning av det de-
mokratiska styrelsesättet. Det är inte bara den form i vilken besluten
fattas som är viktigt; beslutens innehåll och räckvidd är också av största
vikt.

De tankelinjer som jag här skisserat har varit grundläggande för cen-
terns ställningstagande i en lång rad av frågor som spänner över vida
sektorer av den samhällseliga verksamheten, och de går igen i förslag
som vi envist återkommer med här i riksdagen år efter år. Det skall
också med tillfredsställelse noteras, att de krav vi drivit har undan för
undan väckt allt större resonans inte bara bland breda grupper ute i landet
utan också bland andra partier här i riksdagen, även om den senare pro-
cessen gått och fortfarande går trögt och i många fall inte varit något
annat än en läpparnas tveksamma beaktelse.

Ett slående exempel på trögheten och ovilligheten att acceptera en
klar decentralistisk handlingslinje, särskilt från socialdemokraternas sida,
är ju länsdemokratiifrågans behandling här i riksdagen. Jag skall inte dra

denna viktiga frågas hela och långa historia igen här och nu. Jag vill bara framhålla att om riksdagsmajoriteten, och särskilt då dess socialdemokratiska del, med iver och intresse velat vara med och förverkliga de riktlinjer som centern drog upp i frågan i en motion redan till 1963 års riksdag, så hade länsdemokratiereformen för länge sedan varit förverkligad. Men under den här tioårsperioden har socialdemokraterna i hög grad ägnat sig åt att rulla stenar i vägen. Det har inte ens hjälpt att vi 1972 med stöd av övriga oppositionspartier lyckades få majoritet här i riksdagen för att länsberedningens arbete skulle inriktas på att förverkliga länsdemokratitanken.

Resultatet av denna ovilja till helhjärtad satsning på länsdemokratien kan vi nu se i det betänkande som länsberedningen nyligen avlämnat. En del av de förslag som länsberedningen lägger fram är bra. De är i linje med vad centern föreslagit. Vi säger också detta i reservationen vid utskottsbetänkandet. Men det innebär inte att vi uppfattat länsberedningens förslag som ett förverkligande av en länsdemokrati enligt de riktlinjer vi angett. Beredningens förslag kan endast, som vi säger i reservationen, betraktas – i de delar som här är relevanta – som begränsade etappmål på vägen mot en mera utbyggd länsdemokrati. Huvudansvaret för samordnings- och planeringsuppgifterna på den regionala nivån skall ju även i fortsättningen ligga hos de statliga länsstyrelserna. Dessutom – och det är mycket väsentligt – har länsberedningen inte gjort någon övergripande och systematisk genomgång av den stora decentraliseringsfråga som vår nu aktuella motion i hög grad handlar om, nämligen hur man område för område i frågor som i dag handläggs av den centrala förvaltningen skall kunna flytta ner beslutandefunktionerna på lokal och regional nivå.

Utredningsarbetet måste således fortsätta, och det är det vi föreslår i motionen och i reservationen. En parlamentariskt sammansatt utredning bör ta itu med det fortsatta arbetet.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till reservationen av herr Boo m. fl.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Vi har många gånger diskuterat de frågor som tas upp i motionen. Från olika håll har det förts fram krav på att beslutsfunktioner skall flyttas från centrala organ till regionala eller lokala – det må sedan gälla statliga eller kommunala organ.

Det viktigaste på detta område är emellertid att en rad funktioner har flyttats ut till regionala och lokala organ. I sitt granskningsbetänkande i våras kunde konstitutionsutskottet konstatera att uppgifter hade flyttats bort från regeringen. I andra sammanhang har vi funnit hur uppgifter som legat hos de centrala verken har flyttats ner på regional nivå eller

Torsdagen den
5 december 1974

*Decentralisering
och ökad rättssä-
kerhet inom
förvaltningen*

på lokal nivå.

Länsberedningen har fört fram förslag om ytterligare decentralisering. Men samtidigt har utredningen föreslagit att en ny utredning skall få granska möjligheterna att flytta ytterligare funktioner ut på länsnivå. På utredningens uppdrag har landshövdingarna ställt samman listor över uppgifter som kan lämpa sig för avgörande på länsnivå. Även från andra håll har kommit propåer om sådana överflyttningar.

Det blir säkerligen en utredning om detta. Sedan kan man alltid diskutera om denna utredning skall tillsättas när remissvaren har kommit in eller om det kan ske på ett tidigare stadium. Skulle regeringen finna att man redan nu eller inom en snar framtid kan tillsätta en sådan utredning kommer jag på inget sätt att anmärka mot detta – tvärtom skulle jag tycka att det vore lämpligt att så kunde ske.

Konstitutionsutskottet har vid flera tillfällen gjort uttalanden om att det är önskvärt att flytta beslutsbefogenheter till lokala eller regionala organ. Dessa uttalanden har alltid godkänts vid kammarbehandlingen. Detsamma gäller de uttalanden som konstitutionsutskottet har gjort om betydelsen av att man vidmakthåller rättssäkerheten.

Mot denna bakgrund är det ganska egendomligt att centerpartisterna inom utskottet har ansett det vara nödvändigt att avge en reservation. När jag lyssnade till herr Fiskesjö mötte jag det synsätt som jag har träffat på så ofta, nämligen att det finns ett samband mellan decentralisering och rättssäkerhet. Ju mer decentraliserade avgörandena är, desto större blir rättssäkerheten enligt denna uppfattning.

Jag undrar om det verkligen alltid finns ett sådant samband. I vissa fall kan man konstatera att risken för icke enhetlig behandling ökas med en decentralisering. För min del är jag beredd att i allmänhet ta den risken, eftersom det ligger andra fördelar i decentralisering. I några fall tror jag dock att vi alla har den uppfattningen att man inte kan flytta ut beslutsfunktionerna. Låt mig som ett enda exempel peka på den valprövningsnämnd som skall inrättas. Det vore säkert inte lyckligt att ha en valprövningsnämnd för varje län utan möjlighet att överklaga dess beslut. Jag har inte heller funnit att någon fört fram den tanken i debatten. När vi på det sättet går in i konkreta frågor når vi säkert fram till en betydande enighet, och det hoppas jag skall bli fallet då en ny utredning kommer att pröva föreliggande möjligheter till ytterligare utflyttning av beslutsfunktioner.

Sedan hade jag inte väntat mig annat än att frågan om länsdemokratien skulle komma in i denna debatt. Det beslut som fattades på våren 1972 har satt djupa märken efter sig hos vissa av kammarens ledamöter. De upplever tydligen timmen för det beslutet som en mycket glädjeric stund. Men i sin glädje tappar de bort att 1973 års riksdag fattade två beslut som gick i annan riktning. När man ville framföra en anmärkning mot regeringen för att beslutet på våren 1972 inte hade följts, så avvisades detta av kammaren. Och när ärendet kom upp på nytt under 1973 års riksdag blev beslutet ett bifall till utskottets ståndpunkt, som innebar

att utredningen skulle få arbeta efter sina ursprungliga direktiv. Dessa direktiv har inte utgjort något hinder för en prövning av det s. k. länsdemokratiska alternativet.

När jag sedan läser det särskilda yttrande som avgivits till utskottets betänkande har jag inte kunnat finna att man där hävdar att utredningen inte har haft möjligheter att diskutera och behandla detta alternativ. Tvärtom läser jag att en av länsberedningens uppgifter har varit att undersöka hur ett länsdemokratiskt system skall utformas och genomföras. Detta har sedan diskuterats, och man har blivit enig om att lägga fram det förslag om beslutsfunktionernas fördelning mellan stat, landsting och primärkommuner som finns i betänkandet. De som står för det särskilda yttrandet har tillfogat att detta är en första etapp, men i nuläget accepterar man att huvudmannaskapet för den samordnade samhällsplaneringen förblir statligt. Samtidigt är man överens med majoriteten om att försök skall göras att minska den statliga tillsynen och kontrollen av den kommunala verksamheten.

Under sådana förhållanden hade åtminstone jag hoppats att vi skulle få ett enhälligt utskottsbetänkande, men så blev inte fallet. Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan berörde i sitt inlägg rätts-säkerhetsaspekten, och det framgick ganska klart att här föreligger något slags principiell olikhet i synsättet mellan centern och socialdemokraterna vad gäller förenligheten av en långtgående decentralisering och vakt-hållningen kring rättssäkerheten. På vår sida har vi den uppfattningen att det inte föreligger något motsatsförhållande. Tvärtom finns det ett nära samband mellan decentraliseringsfrågan och önskemålet om ytterligare rättstrygghet för de enskilda medborgarna. Ju närmare den enskilde beslutsfattandet sker, desto lättare är det enligt vår mening för den enskilde att följa ärendenas gång och att bevaka sin rätt.

Sedan kom herr Johansson i Trollhättan in på länsberedningens betänkande. Han ansåg att vår reservation var oberättigad med hänsyn till den enighet som funnits i länsberedningen. Jag vill påpeka för herr Johansson att vår ledamot i utredningen i ett särskilt yttrande klart uttalat att vad man enats om visserligen i mångt och mycket är bra – jag instämmer i detta – men att det ändå bara är en etapp på vägen och att han liksom övriga medlemmar av vårt parti står fast vid den vidare målsättningen. Jag ber att få citera själva slutklämmen i det särskilda yttrandet i länsberedningens betänkande. Det heter där:

”En fullt utbyggd länsdemokrati förblir ett angeläget politiskt mål. Arbetet med länsdemokratin bör sålunda fullföljas med den klara målsättningen, att landstingskommunerna skall överta huvudmannaskapet för samordnings- och planeringsuppgifterna på regional nivå.”

Rent allmänt kan man säga att länsberedningens resultat blivit vad det blivit, dvs. ett begränsat förslag, av det skälet att man startat från

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Decentralisering
och ökad rättssä-
kerhet inom
förvaltningen*

Torsdagen den
5 december 1974

*Decentralisering
och ökad rättssä-
kerhet inom
förvaltningen*

enligt vår mening felaktiga utgångspunkter. Nu menar även länsberedningen att det finns en del frågor som bör utredas vidare – detta anknöt herr Johansson i Trollhättan till, och det är riktigt. Men herr Johansson var mycket försiktig när det gällde att så att säga följa upp detta krav i sitt anförande. Jag vill gärna understryka att det är angeläget att en mera preciserad och långtgående decentraliseringsutredning kommer till stånd så snart som möjligt, att den får arbeta över breda samhällssektorer och att den får en parlamentarisk sammansättning.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! När det gäller vakthållningen kring rättssäkerheten råder väl fullständig enighet i denna sal.

Centerpartiet står här emot socialdemokratin, hävdade herr Fiskesjö. Men herr Fiskesjö vet mycket väl att centerpartisterna i utskottet är ensamma om sin reservation.

Det finns enligt min mening – och på den punkten instämmer jag med herr Fiskesjö – ingen motsättning mellan decentralisering och rättssäkerhet. Vad jag har vänt mig emot är tanken att en decentralisering alltid och automatiskt skulle leda till ökad rättssäkerhet. I vissa fall kan den göra det, av de skäl som herr Fiskesjö anfört, men i andra fall är kraven på enhetlighet i bedömningen så stora att man inte kan decentralisera beslutsfunktionen.

Länsdemokratin och länsberedningens förslag lär vi få många tillfällen att diskutera med varandra. Men jag vill ändå fästa kammarens uppmärksamhet på att förslaget i sin huvuddel är enhälligt. Ingen har avgivit någon reservation på de centrala punkterna. Det finns ett särskilt yttrande som har undertecknats av centerpartisten Anders Dahlgren. Representerarna för moderaterna och folkpartisterna i utskottet har inte ansett att de skulle behöva reservera sig för att fullfölja den ståndpunkt som deras företrädare i länsberedningen intagit.

Herr Fiskesjö menade att förslaget blivit begränsat därför att man startat från felaktiga utgångspunkter. I direktiven gavs olika möjligheter. Hade de som omfattar den tanke som herr Fiskesjö pläderar för velat och kunnat driva sin linje hårt, skulle de med utgångspunkt från dessa alternativ kunnat lägga fram ett förslag av annat snitt än det som finns i länsberedningens betänkande. Så har inte skett.

Vad sedan gäller den speciella utredningen om decentralisering av olika funktioner trodde jag att jag med mitt förra inlägg hade gjort helt klart hur jag såg på detta. Jag önskar en sådan utredning, och jag vill att den skall komma till så snart som möjligt.

Herr FISKEJÖ (c):

Herr talman! Om herr Johansson i Trollhättan verkligen önskar att en utredning skall komma till stånd och att den skall komma så snart som möjligt, kan han ju markera detta nu genom att biträda centerns reservation.

Vad så gäller länsberedningens arbete så vet naturligtvis herr Johansson i Trollhättan, liksom alla andra i det här huset som har utredningserfarenhet, att avgörande för en utrednings arbete är direktivens inriktning och den inriktning som majoriteten i en utredning har. Det är inte så konstigt att vår representant och andra som företräder länsdemokratialternativet har gått med på huvudparten av de förslag som framläggs i länsberedningen – dessa förslag går i rätt riktning. Men vad som är avgörande på litet längre sikt är ju att länsberedningen inte föreslår det förverkligande av länsdemokratitanken över hela fältet som vi länge har förordat här i riksdagen. Det arbetet måste alltså fortsätta.

Det är inte heller riktigt att säga att länsberedningen är enig ens om de förslag som läggs fram. I beredningen finns en reservation som gäller länsstyrelsernas sammansättning. Den reservationen är från olika utgångspunkter rätt viktig.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Tre korta kommentarer:

Frågan om reservationer avser inte den centrala punkten, nämligen beslutsfunktionerna, utan den gäller en detalj, nämligen sammansättningen av länsstyrelsen. Här finns det två reservationer – en av folktopartisterna har sin egen reservation.

Vad sedan gäller arbetet inom utredningen kan direktiven inte lägga något som helst hinder i vägen för ledamöterna att hävda sina ståndpunkter. I det här fallet hade man att pröva olika alternativ. Hade man följt de råd som herr Fiskesjö och andra gav år 1972, hade det förslag som nu föreligger aldrig kunnat läggas fram, eftersom man då ville operera bort allt utom ett enda alternativ. Jag vänder mig över huvud taget mot att en utredning på det sättet endast har att tekniskt utforma ett enda alternativ.

Slutligen vill jag säga att jag inte kan rösta på den centerpartistiska reservationen och att jag inte heller kan rekommendera någon annan att göra detta, eftersom det där finns denna automatiska sammankoppling mellan centralisation och rättssäkerhet som jag för min del inte kan godta och som tydligen inte heller de moderata ledamöterna och folktopartisten inom utskottet kunnat acceptera.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Bara en kort replik! "Detaljen", som herr Johansson i Trollhättan kallade länsstyrelsernas sammansättning, är så som jag ser det ingen oviktig detalj. Vi har ju sett hur den socialdemokratiska regeringen i enlighet med det system som nu finns har utnyttjat sina möjligheter att förskaffa sig majoritet i länsstyrelserna även i de län där socialdemokraterna är i klar minoritet bland väljarna.

Vad gäller utredningsarbetet så vet herr Johansson lika väl som jag att det pågått över en mycket lång tidsperiod. Vi hade haft möjligheter att redan 1968, när länsdemokratiutredningen lade fram sitt betänkande,

Torsdagen den
5 december 1974

*Uppsägning av
avtalen med EG,
m. m.*

fortsätta på den väg som denna utredning förordade och ta fram det ytterligare underlag som behövdes för att förverkliga länsdemokratitanken. Men det ville socialdemokraterna inte gå med på.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 62 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fiskesjö begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 240
Nej - 86
Avstår - 1

§ 18 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 63 med anledning av en motion om partsrepresentation för det allmänna i förvaltningsärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 Uppsägning av avtalen med EG, m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 11 med anledning av motion om uppsägning av avtalen med EG, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:1275 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen beslutade

A. i första hand

1. att säga upp avtalet mellan Sverige och Europeiska ekonomiska gemenskapen enligt detta avtals artikel 34,

2. att säga upp avtalet mellan Sverige å ena sidan samt Europeiska kol- och stål-gemenskapens medlemsstater och Europeiska kol- och stål-gemenskapen å andra sidan enligt detta avtals artikel 31,

3. att hos regeringen hemställa om inledande av förhandlingar med EG syftande till ett handelsavtal som enbart behandlade handelsfrågor

och som icke kunde utvecklas till andra områden,

B. i andra hand, därest yrkandena under A icke skulle vinna riksdagens bifall, att hos regeringen hemställa att denna gav sina representanter i den blandade kommitté, som hade att administrera avtalet mellan Sverige och EEC, direktiv att icke ta initiativ till att försöka vidga samarbetet mellan Sverige och EEC.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1275.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det finns en mängd skäl varför avtalen med EEC bör förändras. Jag skall här nämna elva skäl.

1. I avtalet sägs uttryckligen att Sveriges EEC-samarbete skall vidgas. Detta kommer att föra Sverige allt närmare ett fullt medlemskap. Rådande avtal har av handelsministern beskrivits bara som en bas, som uttrycket lyder, för vidare utveckling. En sådan närmare anknytning till ett bestämt maktblock urholkar alltid obönhörligen förr eller senare neutraliteten. Det är därför inte i folkflertalets intresse.

2. Sverige har i avtalet förbundit sig att bl. a. undvika sådana betalningsrestriktioner som utgör hinder för de av handeln framkallade betalningarna mellan Sverige och gemenskapen. Detta ingriper klart i möjligheterna att föra en självständig ekonomisk politik i kritiska lägen. Det minskar möjligheterna att skydda sig från inflatoriska verkningar utifrån. Det minskar också givetvis greppet över kapitalrörelserna.

3. Avtalet ingriper i Sveriges handel med tredje land. Tullpreferenser åtnjuts nämligen bara för sådana exportvaror som till mer än en viss värdeprocent har sitt ursprung i EEC. Detta kan på sikt fördyra svensk export, binda handelsutbytet till EEC och försvåra det med högt avancerade industriländer som Japan.

4. Sverige medverkar genom avtalet till en minskad ekonomisk integration i världen. Det är nämligen inte alls så som utskottet en gång tidigare påstått, att EEC är ett steg mot en mer integrerad världsekonomi. Som Gunnar Myrdal påtalat redan i sitt grundläggande arbete Världsekonomi är gemenskaper av EEC-typ ett säkert sätt att öka regionaliseringen i världens ekonomi. Effekten blir att olika världsregioners länder tenderar att öka sitt beroende av varandra och minska sin relativa kontakt med andra länder.

5. Genom sitt EEC-avtal binder sig Sverige vid en grupp av ekonomier, vilka på lång sikt kommer att växa långsammare än världen i allmänhet och planekonomierna i synnerhet. Den tillfälliga exportkonjunkturen döljer detta faktum, som kommer att bli alltmer belastande.

6. Genom avtalet knyts Sverige allt närmare en grupp av ekonomier, som visar allt starkare tecken på djupgående kris och obalans. Depressionsfenomenen är redan nu allvarliga både i Västtyskland, Italien och Frankrike.

7. EEC-staternas miljölagstiftning är efterbliven. Med närmare an-

Torsdagen den
5 december 1974

*Uppsägning av
avtalen med EG,
m. m.*

knytning blir Sverige i praktiken tvingat att acceptera miljöpolitiska regler för varutillverkning vilka är slappare och mer profitanpassade än vad som annars vore nödvändigt.

8. EEC-länderna representerar en internationell maktgrupp, vilken alltid uppträtt i utnyttjande ställning gentemot den s. k. tredje världen. I oljefrågan tar sig detta tydliga uttryck. EEC-staterna vill pressa oljeländerna. Följden blir att dessa blir mer och mer benägna att använda oljevapnet mot EEC-länderna. Att identifiera sig med EEC blir därför en belastning politiskt sett för framtida svensk energipolitik.

9. EEC-länderna är starkt engagerade i nedslåendet av befrielseströrelser och demokratiska strävanden i andra delar av världen. Västtyskland är en av de främsta kapitalexportörerna till Sydafrika. Frankrike röstar regelbundet med Sydafrika och Rhodesia i FN-sammanhang. Frankrike håller egna arméer i en rad afrikanska stater – Tchad, Kamerun, Senegal – för att marionettregeringarna där skall överleva. EEC är en internationellt djupt komprometterad grupp länder. Det skadar det svenska folkets intressen att sammankopplas med dem.

10. Den svenska attityden i avrustningsfrågan strider helt mot de ledande EEC-staternas politik. Både Frankrike och Västtyskland vill framträda som egna atommakter. Med ökad bundenhet till EEC är det sannolikt att Sverige gradvis måste ge efter för sådana strävanden.

11. Politiska krafter inom EEC motarbetar aktivt den portugisiska demokratiseringen. Den västeuropeiska socialdemokratin arbetar aktivt för att spränga den portugisiska folkfronten – något som obestriddligen skulle jämna vägen för fascismens återkomst. Också personer i det svenska socialdemokratiska partiets ledning har propagerat för ett avbrytande av samarbetet mellan socialistpartiet och kommunistpartiet i Portugal – det samarbete som är den enda garanten för en stark demokratisk front mot reaktionen. Svenska företag bedriver i dag ekonomiskt sabotage mot Portugal för att söka skapa arbetslöshet och kaos. Det är sådana intressen som Sverige indirekt stöder med sitt EEC-samarbete.

Monopolisering av näringslivet, regionalisering av den internationella handeln, krisdrabbade ekonomier, engagemang på de rikas och etablerades sida, intriger till förmån för den fascistiska reaktionen – allt sådant strider mot folkflertalets intressen i Sverige. Sverige bör därför icke utveckla sådana relationer, vilka innebär ett stöd för dessa tendenser.

Herr talman! Jag skall i ett senare anförande återkomma med vårt yrkande.

Herr PALM (s):

Herr talman! Herr Svensson i Malmö inledde debatten med att nämna elva skäl för oss att säga upp frihandelsavtalet med EG. Det hade varit bättre för herr Svensson om han skrivit in dessa punkter i vpk:s motion, så att vi hade kunnat få en realbehandling av dem i utskottet. Herr Svensson är välkommen till 1975 års riksdag att precisera de elva punkterna, så skall vi granska dem närmare.

Torsdagen den
5 december 1974

*Uppsägning av
avtalen med EG,
m. m.*

Herr Svensson slungar ut en massa nya anklagelser, som är invädda i många fraser. De utgör ett tillägg till den motion som utskottet har haft att behandla, nämligen motionen 1275 av herr Hermansson och hans närmaste i vpk-ledningen. I likhet med herr Svenssons inlägg är motionen fylld med en rad överdrivna och missvisande påståenden.

Motionärerna vill att Sverige skall säga upp avtalet mellan vårt land och den europeiska gemenskapen och att förhandlingar inleds om att avtalet enbart skall omfatta handelsfrågor. Om inte detta lyckas, vill motionärerna att initiativ tas för att vårt land icke skall vidga sitt samarbete med EG.

Texten i motionen vore värd en närmare analys och kommentar för att visa att vpk-motionärerna sitter kvar i en gammal stereotyp föreställningsvärld. Men det är ju i så fall inte det enda område som man kan visa på.

I sin motion påstår motionärerna bl. a.: "EEC riktar ekonomiskt sin udd mot tidigare koloniala stater, mot de socialistiska staterna, mot den europeiska arbetarklassen och mot europeiska småföretagare."

Såsom ytterligare exempel ur denna motion, som mer påminner om en kommunistisk pamflett från början av 1960-talet, kan anföras: "Ännu in på 1970-talet umgicks regeringen officiellt med tankarna på ett svenskt medlemskap. Opinionen mot ett medlemskap har emellertid vuxit sig allt starkare. Det svenska folkflertalet värnar om den nationella självbestämmanderätten och den alliansfria utrikespolitiken."

Motionärerna vill också ge intryck av att det skulle finnas vissa dolska uppsåt från den svenska regeringens sida att ge sig in på ett intimt samarbete av mycket äventyrligt slag. I denna märkliga kommunistmotion talas det om att det sker "stegvis", och man säger att regeringen använder sig av "smygande metoder". Motionens påståenden ligger på gränsen till politisk och propagandistisk oförskämdhet. De utgör en oförskämdhet också mot Sveriges riksdag, som har full insyn i dessa frågor och som skall fatta de nya beslut som kan bli följden av diskussioner och överläggningar.

Ärade kammarledamöter! Det torde vara helt överflödigt att för politiskt upplysta människor gå igenom hela förhistorien beträffande Sveriges frihandelsavtal med EG. En ny genomläsning av förre statsministern Tage Erlanders tal på Metallindustriarbetareförbundets kongress i augusti 1961 visar en obrottslig neutralitetsvilja, som burit upp och alltiämt är vägledande för regeringens handlande även i dessa frågor. Denna uppfattning omfattas av allt fler i vårt land som en självklarhet. Den förre statsministerns deklaration gjordes när Jarl Hjalmarsons högerparti ropade ut sitt "Ja till Europa" och Hilding Hagbergs kommunistparti sade nej – i varje fall till Västeuropa.

Men tiderna har ändrats efter det otal överläggningar som fördes om Sveriges anslutningsform – associering eller frihandelsavtal – som resulterat i den lösning som sedermera uppnåddes. EG-frågan är inte längre någon stridsfråga, och i takt med den fortgående avspänningspolitiken

Torsdagen den
5 december 1974

*Uppsägning av
avtalen med EG,
m. m.*

har misstron skingrats alltmer. De initiativ som tagits för ett närmande mellan EG och det östeuropeiska Comecon gör ju att åtskilligt av vad som sägs i vpk-motionen upplevs som ett skri från det förflutna. Utrikesutskottet fick för övrigt vid sitt senaste besök i Bryssel i september besked om intresset för att uppnå närmare handelspolitiska kontakter mellan Öst- och Västeuropa. Dessa strävanden har vi betraktat som ett framsteg och hälsat med tillfredsställelse.

Den svenska viljan till ett friare handelsutbyte har utskottet understrukit genom att citera vad som anfördes av utrikesutskottet när propositionen om frihandelsavtalet antogs av riksdagen 1972. Jag skall endast citera en mening, där det sägs: "I ett längre perspektiv får det ses som en bas för Sveriges ekonomiska samarbete med Västeuropa" – och här citerar jag längre än vad kommunisterna gör – "och som ett led i strävandena att uppnå en mera omfattande frigörelse av världshandeln." Den sista biten av det citatet finns inte med vare sig i motionen eller i Jörn Svenssons anförande. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten vid att utskottet talar om en mera omfattande frigörelse av världshandeln, och det är väl någonting positivt.

De som en gång sade nej även till frihandelsavtalet med EG gav sig hän till en handelspolitisk provinsialism utan kontakt med verkligheten. Motionärerna vill att avtalet med EG enbart skall handla om handelsfrågor. I utskottets betänkande ges en redovisning av de frågor som varit föremål för den s. k. blandade kommitténs arbete. Detta arbete ligger i linje med att nå ett friktionsfriare handelsutbyte, och några ändringar av innebörden i riksdagens beslut om EG-samarbetet kan inte aktualiseras utan att riksdagen på nytt får ta ställning till dessa frågor. Detta blev klart utsagt i riksdagsbeslutet 1972. Med detta är också vpk-motionens andrahandsyrkande besvarat.

Herr talman! Jag är säker om att jag tolkar utskottets ledamöter rätt när jag säger: att vi finner det mycket tillfredsställande att vi kan lämna ett enigt utskottsbetänkande i denna fråga, som tidigare var så omstridd i den politiska debatten.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Palm är litet aggressiv. Han säger sig vilja ha en saklig diskussion, men själv ägnar han huvudparten av sitt anförande åt att tala om hur irrelevant, dum och osaklig den kommunistiska motionen är. Det hade varit bättre om han hade gått in på en prövning av de invändningar vi har och som jag tog upp i mitt inledningsanförande.

Vad som ytterligare förvånar är ju att herr Palm tycker att det jag tog upp i mitt första anförande är för honom helt och hållet nya saker. Det var intressant. Är det på sådan grundval som herr Palm har varit med och fattat beslut om EEC-samarbetet? Känner herr Palm inte till depressionstendenserna ute i världen? Har herr Palm inte observerat energiproblematiken som EEC-staterna har råkat ut för? Har herr Palm inte

Torsdagen den
5 december 1974

*Uppsägning av
avtalen med EG,
m. m.*

observerat det redan i början av 1960-talet utgivna vetenskapliga verket av Gunnar Myrdal, där effekterna av en regionalisering av handeln påtalas? Det blir inte på det sätt som utskottet helt automatiskt och utan underbyggnad förutsätter att det skall bli, nämligen att utvecklingen går mot en allmän liberalisering. Myrdal har ju den bestämda uppfattningen att denna typ av konstruktioner leder till raka motsatsen. Det är ett argument som är väl bekant. Gunnar Myrdal tillhör ju inte för inte herr Palms eget parti.

De synpunkter jag fört fram här kan ju inte vara obekanta för herr Palm. Det är inte obekant för herr Palm vad för slags atomvapenpolitik EEC-staterna för. Det kan inte vara obekant för herr Palm vilken politik Frankrike för när det gäller att rösta för Sydafrika eller Rhodesia; hur de håller privata arméer i Tchad, Kamerun, Senegal och flera andra länder och vad de bedriver för sorts utrikes- och kolonialpolitik. Det är väl bekant.

Det är väl ändå ett elementärt maktpolitiskt faktum att om man inte bara i handelspolitiskt avseende utan även med utgångspunkt i EEC-avtalet som en bas för vidare samarbete – det skall ju vara en bas för vidare samarbete – förutsätter att Sverige skall knytas närmare till länder som representerar denna politik, måste väl ändå den logiska följden bli att tvånget att ta hänsyn till de ländernas intressen också ökas. Det måste bli inte bara en ekonomisk utan också en politisk bundenhet.

Att det nuvarande avtalet bara skall vara en bas, vad betyder det? Det har vi aldrig fått någon klarhet i. Det skall vara en bas för vidare utveckling, men var skall den vidare utvecklingen sluta? Vid vilken grad av beroende? Hur många gånger skall vi nödgas ge efter för de intressen som våra samarbetspartners då representerar? Hur långt skall vi driva det beroendet och hur långt skall de eftergifterna gå? Att beroendet skapar eftergifter det tror jag inte ens den mest inbitne formalist här i kammaren skulle våga stå upp i talarstolen och förneka – och i stället påstå att vi kan föra precis samma politik i både inre och yttre bemärkelse oavsett hur det yttre beroendet förändras.

De frågor som jag här tagit upp är ytterst väl bekanta, herr Palm, och det förvånar mig att herr Palm var så oförberedd på dem. Det antyder vad vi hela tiden har sagt, nämligen att det finns ett drag av lättsinne i den svenska EEC-politiken. Man går inte tillräckligt på djupet i den politiska diskussionen och frågar sig: Vad blir i förlängningen av hela denna utveckling följden för vår egen handlingsfrihet och för den nationella självbestämmanderätten? Det är det vi har velat betona.

Sedan talar herr Palm om skri från det förflutna. Det var ett av hans förment sakliga sätt att karakterisera mitt inlägg här. Ett skri från det förflutna! Det är förvisso sant, herr Palm, att det förflutna ibland skriar. EEC-ländernas ogärningar mot de fattiga länderna i det förflutna skriar sannerligen. Jag tycker inte det är alldeles irrelevant, inte så irrelevant som herr Palm uppenbarligen vill göra det till.

Men det finns också skrin från det närvarande. Det finns skrina från

Torsdagen den
5 december 1974

*Uppsägning av
avtalen med EG,
m. m.*

de arbetslösa i EEC-länderna, offren för den depressionsvåg som Sverige kommer att drabbas av indirekt, om vi utvecklar det här samarbetet och som vi får svårare att värja oss mot ju mer vi avhänder oss höj-
ligheterna att kontrollera kapitalrörelser och liknande.

Det finns skrin från andra delar av Europa, från Portugal, där regimer och politiska krafter hos EEC-länder är engagerade i intriger för att spräcka den portugisiska folkfronten, vilket står i överensstämmelse med intressena hos de ledande och etablerade kretsarna i EEC-staterna. Det är ett skri från det närvarande, herr Palm. Det är inte ett skri från det förflutna.

Det finns en rad frågor som är brännande aktuella just nu. Det är EEC-staternas förhållanden till oljestaterna, den konflikt som råder dem emellan, den risk som det innebär för ett litet land att ansluta sig till eller göra sig beroende av EEC-staternas ståndpunkter visavi oljeländerna.

Det finns de svåra ekonomiska problemen som nu skakar EEC-gemenskapens länder och som vi sannerligen inte har anledning annat än försöka hindra att de tränger över den svenska tröskeln. Det finns förhållandena i Portugal, det finns de utrikespolitiska ställningstagandena som EEC-staterna blir alltmer markerade i. Det märks inte minst på flera EEC-staters motstånd mot att förhandlingar skall komma till stånd på lika basis i Mellanösternfrågan. Det är nog så riskabelt med de skrina från det närvarande, herr Palm.

Det har upplysts mig från presidiet att jag för formens skull bör uppläsa i korrekt form det yrkande som kommer att ställas mot utskottets hemställan. Det lyder:

Med återopande av i motion 1974:1275 anförda synpunkter yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer

1. att den måtte uppsäga avtalet mellan Sverige och Europeiska ekonomiska gemenskapen enligt detta avtals artikel 34;
2. att avtalet mellan Sverige å ena sidan och Europeiska kol- och stål-gemenskapens medlemsstater och Europeiska kol- och stålgemenskapen å andra sidan uppsägs enligt detta avtals artikel 31;
3. samt att förhandlingar inleds med EG syftande till ett handelsavtal som enbart behandlar handelsfrågor och som icke kan utvecklas till andra områden.

Jag yrkar alltså bifall till detta yrkande.

Herr PALM (s):

Herr talman! Eftersom herr Jörn Svensson ville ge sken av att jag var oförberedd när det gällde de elva punkter han sammanställt vill jag göra klart att vi i utskottet svarat på den kommunistmotion som överlämnats till utskottet för behandling. Vi brukar hålla oss till ämnet när vi diskuterar politiska frågor, och jag tror inte att den politiska debatten förs framåt så särskilt många steg om vi hetsar upp oss eller grips av något slags politisk paranoia när vi diskuterar frågor av detta slag.

Om herr Jörn Svensson hade velat ha de nämnda elva punkterna särskilt analyserade i utskottet hade det varit lämpligt att fästa dem på papper i form av en motion. Det är inte långt till januari månad, då det är dags att lämna nya motioner. Herr Jörn Svensson är välkommen att skriva ned sina punkter på papper, så är jag övertygad om att de blir omsorgsfullt behandlade och besvarade vid nästa års riksdag.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Det är inte min avsikt att föregripa den sakdiskussion av herr Svenssons i Malmö elva punkter som han hoppats på och som kanske kommer i utrikesutskottet eller i denna kammare i framtiden. Jag vill bara i saklighetens intresse belysa en av de elva punkter som åberopades.

Herr Svensson i Malmö efterlyste uppgifter om vad för slags atomvapenpolitik de två större medlemsstaterna i EG – nämligen Frankrike och Västtyskland – för. Det är väl känt i denna kammare att Frankrike för en politik på det här området som vi beklagar. Vi har ständigt beklagat Frankrikes frånvaro vid nedrustningskonferensen i Genève, alltsedan 1962. Vi beklagar att Frankrike inte anser sig vilja överväga anslutning till icke-spridningsavtalet beträffande kärnvapen.

Men i saklighetens intresse bör ändå herr Jörn Svensson få en upplysning om att det andra land han nämnde, Förbundsrepubliken Tyskland, officiellt i FN denna höst har tillkännagivit att man nu har slutfört ratificeringsförhandlingarna i fråga om icke-spridningsavtalet beträffande kärnvapen och därmed förklarat sig beredd att ansluta sig till detta avtal. Det är det slags atomvapenpolitik som detta land för, och det bör, som sagt, i saklighetens intresse tillkännages i denna kammare.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Först vill jag säga till fru Thorsson: att den mäktiga EG-staten ändå för den atomvapenpolitik som vi är överens om att den för bekräftar – hur vi än resonerar i övrigt – vikten av att iaktta försiktighet när man ekonomiskt och politiskt i fortsättningen ökar sitt beroende av en grupp stater där just denna framtida atommakt, Frankrike, spelar en stor roll.

När det gäller Västtyskland har det varit väl känt att olika maktblock inom det västtyska politiska livet har haft olika syn på dessa frågor. Jag kan säga så mycket – och det må väl ändå fru Thorsson hålla med mig om – att regeringen Helmut Schmidt enligt de senaste valresultaten inte sitter så säkert i sadeln, att inte Franz Josef Strauss skymtar i bakgrunden som en tänkbar efterträdare. Och herr Franz Josef Strauss' atompolitik har man aldrig kunnat lita på och kommer inte heller att kunna göra det. Risken är nog så påtaglig även där, även om inte riktigt samma förhållande råder som i Frankrike.

Herr Palms uppräknings fortsätter. Vi är nu inte bara osakliga och okunniga, vi är dessutom paranoida. Jag får tacka för denna utmärkelse. Herr

Torsdagen den
5 december 1974

*Uppsägning av
avtalen med EG,
m. m.*

Palm vet mycket väl att man för det första inte i en motion kan skriva in allt som man säger i en debatt. Det skulle vara fullständigt orimligt och förekommer inte någon annanstans. Detta är frågor som har diskuterats i andra EG-debatter, och herr Palm borde rimligtvis ha kunnat anta att de skulle komma upp även i detta sammanhang.

För det andra är det faktiskt inte vpk:s fel att det i det utskott som herr Palm tillhör inte finns någon vpk-ledamot, som kan utveckla våra synpunkter där. Det är ett resultat av er överenskommelse med de borgerliga om fördelningen av utskottsplatserna. Det förhållandet får alltså herr Palm själv svara för. Åtminstone skall inte vi lida för det.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Bara ytterligare en kort replik till herr Svensson i Malmö. När jag begagnade tillfället att upplysa om Förbundsrepubliken Tysklands nuvarande atomvapenpolitik var det ett svar på den i mycket anklagande ton av herr Jörn Svensson framförda frågan, om inte kammaren känner till vilket slags atomvapenpolitik Frankrike och Förbundsrepubliken Tyskland för. Jag har upplyst om det faktiska saken i nuet och har inte velat spå om en oviss framtid. Det var inte det som frågan gällde.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Ja, det är riktigt, men fru Thorsson vet också att man, om man skall göra prognoser om vilka risker olika utvecklingstrender kan innebära, också skall ha det förflutna i minnet. Det förflutna säger att den västtyska regering som föregick regeringen Brandt hade mycket avancerade planer i sin atompolitik. Ett politiskt maktskifte i Västtyskland må väl ändå framhållas som en klar risk för att man där kommer att föra en annan atompolitik än den som förs i dag.

Överläggningen vad härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Svensson i Malmö under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Svensson i Malmö under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna

omröstning gav följande resultat:

Ja – 307

Nej – 18

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

§ 20 Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 12 i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1973, dels berättelse från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling rörande församlingsmötena under år 1973 samt församlingens januarimöte år 1974.

*Nordiska rådets
svenska delegations
berättelse*

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21 Nordiska rådets svenska delegations berättelse

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 13 i anledning av Nordiska rådets svenska delegations berättelse för rådets tjugoandra session, första samlingen.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Med anledning av utrikesutskottets betänkande nr 13, som gäller Nordiska rådets svenska delegations berättelse för rådets tjugoandra session, första samlingen, vill jag mycket kort orientera om nuläget i det nordiska samarbetet.

Det är ju ganska sällan vi får tillfälle att diskutera det nordiska samarbetet och Nordiska rådets verksamhet här i kammaren, och det är måhända att beklaga. Här rör det sig ändå om ett i jämförelse med andra internationella organisationers arbete mycket framgångsrikt mellanfolkligt samarbete, som dessutom har en lång tradition. I en mera bunden form har vi ju arbetat i över 20 år i Nordiska rådet.

Det gäller här det samarbete som med tanke på den ökade rörligheten över gränserna berör allt fler medborgare både i vårt land och i de övriga nordiska länderna. 1950-talets framsteg inom det nordiska samarbetet avsåg sådana ting som införandet av passfrihet mellan Nordens länder. Vi fick också överenskommelsen om en fri nordisk arbetsmarknad och socialkonventionen med dess trygghetsfunktioner. Det ingångna kulturavtalet och miljövärdskonventionen är exempel på viktiga konventioner under senare år.

Vi har nu ett förslag till nordisk kommunal rösträtt, som för närvarande diskuteras inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Den utvidgade rösträtten kan förhoppningsvis för Sveriges vidkommande börja tillämpas vid 1976 års val. Jag ser detta som en logisk följd av att våra länder öppnat gränserna för varandras medborgare.

Nordiska rådet har i år haft två samlingar, och vi förbereder nu den tjugotredje sessionen, som kommer att äga rum i Reykjavik i februari

Torsdagen den
5 december 1974

*Nordiska rådets
svenska delegations
berättelse*

nästa år. Naturligt nog har energifrågorna stått i blickpunkten för rådets arbete de senaste två åren. Vid sessionen här i Stockholm i fjol antogs en rekommendation om en nordisk energipolitisk överenskommelse, och vid rådets höstsamling i Ålborg för en månad sedan antogs en rekommendation om ett utökat nordiskt energisamarbete.

Jag anser att det är inte bara önskvärt utan även nödvändigt att vi intensifierar vårt samarbete inom denna sektor för att Nordens länder som grupp bättre skall kunna hävda sina gemensamma intressen vid eventuella kriser av det slag som vi nyss har upplevt. Enligt min mening vore det framsynt av de nordiska länderna att kombinera det energipolitiska samarbetet med en utvidgad industripolitisk samverkan. Enerkipolitik och industripolitik hör så nära samman att en utbyggd samordning ter sig naturlig.

För svenskt vidkommande hoppas jag – och, föreställer jag mig, många med mig – att vi så småningom skall få möjlighet till inköp av norsk olja. Men jag tror att en överenskommelse om ett oljeavtal skulle gå lättare att få till stånd om vi erbjuder Norge så fördelaktiga villkor som vi kan för ett industripolitiskt samarbete.

Vid den nyligen avslutade sessionen i Ålborg diskuterades två andra frågor av stor principiell betydelse, nämligen en interimrapport från rådets arbetsgrupp för budget- och kontrollfrågor och en rapport från en arbetsgrupp angående offentlighetsprincipens tillämpning i de nordiska samarbetsorganen. Båda frågorna kommer att slutbehandlas vid rådets kommande session.

Budgetgruppens uppgift är att ange riktlinjer för de framtida budgetöverläggningarna mellan Nordiska rådet och dess parlamentariker å ena sidan och Nordiska ministerrådet å andra sidan. Syftet är att försöka få ett samlat grepp kring budgetfrågorna, något som på sikt skulle möjliggöra att vi får en nordisk budget på det här området – och det bör eftersträvas.

Först då får rådet en möjlighet att på allvar diskutera prioriteringsfrågor mellan olika samarbetsfält, och dessutom skulle vi få den överblick som erfordras för att rådet skulle kunna utöva en kontrollerande funktion.

I rapporten görs för första gången i rådets verksamhet ett försök att fastställa hur stora belopp som avsätts till nordiskt samarbete. Av rent tekniska skäl har det varit omöjligt att beräkna de säkerligen mycket betydande belopp som tas i anspråk genom tillämpningen av arbetsmarknads- och socialkonventionerna.

Bortsett från dessa bägge grundläggande samarbetsområden beräknas – med reservation för alla felkällor – de totala statsutgifterna för nordiskt samarbete uppgå till ca 125 miljoner danska kronor. Vi måste väl säga oss att det inte är en särskilt imponerande summa. Inte för något av de nordiska länderna överstiger kostnaderna för det nordiska samarbetet i promille av statsbudgeten.

Men vi bör, herr talman, inför dessa siffror ha i minnet att det i det nordiska samarbetet finns många andra uppgifter som inte rör sig om

ekonomiska tal.

Ett viktigt problem i detta sammanhang är hur den parlamentariska kontrollen på nordiskt plan skall utövas i beaktande av att ministerrådet har fått en ganska omfattande beslutanderätt, som inte längre täcks in av de enskilda ländernas konstitutionella kontrollregler. Vi måste försöka hitta en så tillfredsställande lösning som möjligt på detta problem.

Av lika stor betydelse är hur vi i framtiden löser offentlighetsfrågorna vid våra nordiska samarbetsorgan. I förlängningen av det problemet ligger frågan om hur kommunikationerna mellan Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet skall regleras. Också den frågan kommer att diskuteras och slutbehandlas vid den kommande sessionen i Reykjavik. Vi hade en debatt om det vid Ålborgssessionen för en månad sedan.

Jag tycker att dessa ting – budget- och kontrollfrågorna samt offentlighetsprincipen – berör själva livsnerven i det nordiska samarbetet. Det är därför min förhoppning att det skall råda bred enighet mellan de nordiska parlamentarikerna å ena sidan och regeringarna å andra sidan när dessa frågor slutligen skall lösas.

Herr talman! Det skulle finnas åtskilligt mer att säga om det nordiska samarbetet, som enligt min uppfattning befinner sig i en aktiv utvecklingsfas, men jag har här inskränkt mig till att beröra några av de viktigaste frågorna som står på dagordningen just nu.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 22 Tullpreferenser för Bulgarien, Rumänien och Malta, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 58 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:176 angående tullpreferenser för Bulgarien, Rumänien och Malta, m. m. jämte motion.

I propositionen 1974:176 hade Kungl. Maj:t (finansdepartementet)

dels föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i förordningen (1960:258) om utjämningskatt å vissa varor,

dels berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad i propositionen anförts om tullpreferenser för Bulgarien, Rumänien och Malta.

I propositionen hade föreslagits att tullpreferenser infördes för Bulgarien, Rumänien och Malta. Samtidigt förordades att utjämningskatten för öl av typ B (mellanöl) och starköl liksom under innevarande år inte skulle tas ut under år 1975.

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propo-

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Tullpreferenser för
Bulgarien, Rumä-
nien och Malta,
m. m.*

Torsdagen den
5 december 1974

*Tullpreferenser för
Bulgarien, Rumä-
nien och Malta,
m. m.*

sitionen väckta motionen 1974:1977 av fru af Ugglas (m) och herr Turesson (m) vari hemställt att riksdagen beslutade avslå propositionen 1974:176 i vad avsåg tullpreferenser för Bulgarien, Rumänien och Malta.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle

1. med bifall till propositionen 1974:176 i vad den avsåg utjämnings-skatt anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i förordningen (1960:258) om utjämningskatt å vissa varor och

2. med avslag på motionen 1974:1977 godkänna vad i propositionen anförts om tullpreferenser för Bulgarien, Rumänien och Malta.

Reservation hade avgivits av herr Nilsson i Trobro (m) och fru Troedsson (m) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1974:1977 som sin mening uttala att de föreslagna tullpreferenserna för Bulgarien, Rumänien och Malta inte borde medgivas.

Herr NILSSON i Trobro (m):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 58 behandlas en i propositionen 174 föreslagen ordning enligt vilken Malta, Rumänien och Bulgarien skulle få tullpreferenser. Propositionen har lämnats till riksdagen för att den skall yttra sig över förslaget.

Ärendet har naturligtvis varit ute på remiss, och bland remissinstanserna finns kommerskollegium, som pekar på att preferenser för Rumänien skulle bryta den likabehandling i handelspolitiskt avseende som hittills har tillämpats av Sverige i förhållande till statshandelsländerna. Enligt kollegiets bedömning måste för övrigt särskilda undantag övervägas beträffande Rumänien, varigenom den generella karaktären hos preferenssystemet för u-landsvaror delvis skulle gå förlorad. De tullförhandlingar på världsvid bas som ju inleds inom GATT bör kunna ge Rumänien möjlighet att öka avsättningen på bl. a. den svenska marknaden. Enligt kollegiets uppfattning bör därför inga ändringar nu göras i det svenska preferenssystemet när det gäller mottagarlandskretsen.

Med anledning av propositionen har det väckts en motion av fru af Ugglas och herr Turesson, där man hänvisar till kommerskollegiets uttalande och påpekar att den i propositionen föreslagna ordningen skulle bryta den likabehandling i handelspolitiskt avseende som hittills har tillämpats av Sverige i förhållande till statshandelsländerna. Enligt FN:s definition är de i propositionen nämnda länderna inte medlemmar av gruppen s. k. utvecklingsländer. Att utvidga tullfriheten till stater som ej är u-länder innebär ett stort principiellt steg som fordrar synnerligen vägande skäl. Några sådana vägande skäl har inte förebragts i propositionen, anser motionärerna.

Utskottsmajoriteten har beslutat tillstyrka den i propositionen gjorda framställningen och avvisar förslaget i motionen 1977. Med anledning därav har jag och fru Troedsson avgivit en reservation, där vi säger att

utskottet under punkten 2 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1974:1977 som sin mening uttalar att de föreslagna tullpreferenserna för Bulgarien, Rumänien och Malta inte bör medgivas.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Magnusson i Borås (m).

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! I propositionen 1974:176 föreslås dels att riksdagen skall anta ett förslag till lag om ändring i förordningen om utjämningsskatt på vissa varor, dels att riksdagen skall avge yttrande över förslaget om att tullpreferenser införs för Bulgarien, Rumänien och Malta.

Det är på den andra punkten som moderaterna har en mot utskottets samtliga övriga ledamöter avvikande uppfattning. Moderaterna menar i en reservation – som herr Nilsson i Trobro här talat för – att de föreslagna tullpreferenserna inte bör medges.

Reservationen är mycket kort. Motionen som reservanterna hänvisar till är också kort. Och, herr talman, min argumentation för propositionen skall också bli kort. Jag är nämligen övertygad om att utskottets stora majoritet – s, c och fp – finner propositionen klar och invändningsfri.

Motionärerna påstår att propositionens förslag innebär att tullpreferenserna för u-länder skall tillämpas för stater som inte är u-länder. Om detta sägs det i betänkandet:

1. Det finns inga principiella hinder för att tillämpa tullpreferenssystem "i handeln med andra länder, och särskilt då länder vilkas näringsliv företer påtagliga likheter med u-ländernas".

2. Utskottet framhåller "att förslaget inte innebär att Bulgarien och Rumänien skall hänföras till u-länder och ingå i tullpreferenssystemet för u-länder. I stället förordas särskilda preferenser för dessa två länder i huvudsaklig överensstämmelse med vad EG redan tillämpar vid handeln med Rumänien."

3. Utskottet konstaterar beträffande Malta "att detta land allmänt godtagits som u-land, – – –."

Till detta vill jag sedan bara anföra några av departementschefens uttalanden, som jag tror att moderatreservanterna bör uppmärksamma. Moderaterna stöder sig endast på kommerskollegiets remissvar, men i likhet med flertalet remissinstanser finner departementschefen att särskilda undantag bör göras för vissa varor, utöver dem som är undantagna i nu gällande preferenssystem för u-länder. Dessa undantag bör lämpligen bestämmas med beaktande av de undantag som andra länder gjort för varor från Rumänien.

Vidare säger departementschefen att preferensmedgivandet i princip inte bör omfatta licensbelagda varor.

Departementschefen finner också i likhet med flera remissinstanser att preferenserna för Bulgarien och Rumänien bör utformas så att Sverige har rätt att vid behov vidta åtgärder för att hindra eller motverka mark-

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Tullpreferenser för
Bulgarien, Rumä-
nien och Malta,
m. m.*

Torsdagen den
5 december 1974

*Tullpreferenser för
Bulgarien, Rumä-
nien och Malta,
m. m.*

nadsstörning.

Herr talman! Med dessa korta kommentarer yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr NILSSON i Trobro (m):

Herr talman! Jag vill erinra om att statens jordbruksnämnd i sitt yttrande har framhållit "att man vid ett eventuellt utsträckande av preferenserna till europeiska statshandelsländer måste beakta de risker för störning på den svenska marknaden som tullpreferenser åt dessa länder kan ge upphov till på grund av ländernas ekonomiska system".

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! Det är just ett av de problem som departementschefen ju i sitt yttrande har tagit hänsyn till. Han säger att preferenserna bör utformas så att Sverige har rätt att vid behov vidta åtgärder för att hindra eller motverka marknadsstörning.

Herr NILSSON i Trobro (m):

Herr talman! Jag vill helt kort erinra om att när vi började diskutera tullpreferenserna i Sveriges riksdag var man på den statliga sidan mycket tveksam om huruvida man skulle gå in för dem eller inte, men nu har man tydligen skyndat fortare.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nilsson i Trobro och fru Troedsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Trobro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 58 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen av herr Nilsson i Trobro och fru Troedsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Trobro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275

Nej - 47

Avstår - 1

Torsdagen den
5 december 1974

Jordbruksarrende

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 35 i anledning av motioner angående vissa ändringar i bestämmelserna rörande jordbruksarrende.

I detta betänkande behandlades motionerna
1974:652 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c),

1974:975 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c, fp) vari hemställets att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. sådan ändring av 9 kap. 9 § jordabalken att arrendeavgiften vid förlängning av arrendavtal skulle i första hand bestämmas med beaktande av arrendeställets avkastningsförmåga,

2. sådan ändring av besittningsskyddsprocedurens regler i 9 kap. jordabalken att uppsägningsförfarandet till såväl tid som innehåll blev entydigt på sätt i motionen föreslagits samt

1974:976 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c, fp) vari hemställets att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde sådan ändring av 9 kap. jordabalken

1. att det generella undantaget för kommuner beträffande avtalstiden vid gårdsarrenden upphävdes,

2. att dödsboarrenden skulle kunna betraktas som gårdsarrenden.

Utskottet hemställde

1. beträffande kommunala arrendeupplåtelser att riksdagen i anledning av motionen 1974:976, yrkande 1, gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet uttalat om undersökning av kommunernas avtalspraxis,

2. beträffande dödsbos besittningsskydd att riksdagen i anledning av motionen 1974:976, yrkande 2, gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om utredning av dödsbos besittningsskydd,

3. beträffande besittningsskyddsproceduren att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna

a. vad utskottet i anledning av motionen 1974:975, yrkande 2, anfört om översyn av bestämmelserna om uppsägning och avflyttningsmeddelande,

b. vad utskottet under denna rubrik i övrigt anfört om översyn av gällande bestämmelser om uppsägning samt om instans- och fullföljdsordning i arrendetvister.

4. beträffande prövning av arrendeavgiften att riksdagen i anledning av motionen 1974:975, yrkande 1, gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet uttalat om utredning av möjligheterna till skälighetsprövning av arrendevillkor,

5. beträffande överlåtelse av arrende att riksdagen skulle avslå motionen 1974:652.

Reservation hade avgivits beträffande kommunala arrendeupplåtelser av herrar Hammarberg (s) och Sundelin (s), fru Åsbrink (s), herrar Andersson i Södertälje (s) och Olsson i Timrå (s), fru Nilsson i Sunne (s) samt herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen skulle avslå motionen 1974:976, yrkande 1.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande instans- och fullföljdsordning vid arrendetvister av herrar Lidgard (m) och Winberg (m).

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande nr 35 behandlas tre motioner som alla rör bestämmelserna om jordbruksarrende.

I stort har vi nått enighet i utskottet, men i en, åtminstone som jag ser det, mycket betydelsefull fråga har vi inte kunnat enas, och det är i frågan om de kommunala arrendeupplåtelseerna, där utskottets skrivning dikterats av den borgerliga majoriteten i lagutskottet.

Innan jag går in på motiveringen till den socialdemokratiska reservationen vill jag med några ord beröra övriga frågor i utskottets betänkande.

Först några ord om dödsbos besittningsskydd. Utskottet anser att besittningsskyddet när det gäller dödsbo som består av efterlevande maka eller make bör vara detsamma som när det gäller fysisk person.

I likhet med vad ett flertal remissinstanser har ansett uttalar sig utskottet för att när det gäller dödsbon av denna art bör frågan om stärkande av besittningsskyddet ses över.

I motionen 1974:975 tas besittningsskyddsprocedurens regler upp till behandling. I samma motion föreslås också en prövning av arrendeavgiftens storlek. Det är tydligt att vi i dag befinner oss i en situation, där arrendemarknaden i mycket hög grad är en bristmarknad, och som alltid leder detta till att priserna åker i höjden.

Arrendeprisnivån utgör inget undantag. Prisutvecklingen har varit sådan, att man har anledning påstå att den har varit i det närmaste skrämmande. Det kan också ifrågasättas, om inte utvecklingen av arrendepreiserna har medfört att vi hamnat i en situation där besittningsskyddet, som riksdagen införde för några år sedan, delvis har blivit urholkat. Även om utskottet inte delar motionärernas uppfattning om sättet för fastställande av arrendeavgiften, är vi inom utskottet av den uppfattningen, att det finns anledning att företa en översyn av bestämmelserna för att kunna bromsa den oroande arrendeprisutvecklingen.

När det gäller dödsbons besittningsskydd, besittningsskyddsproceduren och prövningen av arrendeavgiften är vi inom utskottet eniga om att ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i dessa frågor.

Också beträffande motionen 1974:652, i vilken yrkas jämkning i bestämmelserna om överlåtelse av arrende, har enighet nåtts i utskottet. Dock är vi icke eniga om någon positiv skrivning, utan vi hemställer

att riksdagen måtte avslå motionen.

På punkterna 2, 3, 4 och 5 yrkar jag således bifall till utskottets förslag.

Arrendatorer har självfallet ett berättigat intresse av att få en relativt lång arrendetid för att bättre kunna planera verksamheten och göra fördelaktiga investeringar. Vad beträffar kommunernas innehav av mark och deras intresse av att kunna arrendera ut den, så är det också klart att kommunerna har behov av att med relativt kort varsel kunna ta marken i anspråk för det ändamål till vilket de här inköpt den. Den bestämmelse som finns i jordabalken om en minimitid på ett år vid upplåtelse av kommunalt gårdsarrende är därför av stor betydelse för kommunerna.

Yrkandet i motionen 1974:976 går ut på att det generella undantaget för kommunerna beträffande avtalstiden vid gårdsarrende skall upphävas. Den borgerliga utskottsmajoriteten ställer sig i stort sett bakom motionen och uttalar sig för en undersökning om kommunernas avtalspraxis.

Vi reservanter anser det betydelsefullt att möjligheten till kortare arrendetider står öppen för kommunerna. Alla vet att det – ofta och från många håll – ställs stora krav på kommunernas handlingsberedskap, framför allt när det gäller planering och verkställighet av uppgjorda planer. Det är krav som med all rätt kan ställas på kommunerna, men det skulle vara betydligt svårare för kommunerna att uppfylla dem om de på grund av arrendetidens längd skulle försättas i en sådan situation att deras markinnehav var låst för en längre tid.

I vissa fall kan situationen vara den att kommunerna utan större olägenhet kan arrendera ut mark på längre tid än ett år, och det sker väl också ibland. Vi reservanter hyser större förtroende för kommunalmännens omdöme och vilja att finna vettiga lösningar än vad majoriteten tydligen gör. Vi anser att det skulle vara ganska svårt att i lagtexten slå fast alla de skiftande situationer då en kommun skall vara skyldig att arrendera ut marken på längre tid än ett år och tycker att vi kan överlämna åt kommunalmännen att avgöra det.

Jag vill också erinra om vad Kommunförbundet har anfört i sitt remissvar. Man framhåller att markförvärven i en del fall har skett för relativt omgående exploatering men i andra fall för exploatering på längre sikt. Markreserverna innehåller, säger Kommunförbundet, i betydande omfattning värdefull jordbruksjord. Det är angeläget framför allt ur kommunal- och nationalekonomisk synpunkt att denna jord i avvaktan på exploatering används för jordbruk, anser Kommunförbundet.

Här har vi således en dokumentation av att Kommunförbundet är helt medvetet om att det kan vara viktigt att där så är möjligt arrendera ut marken på längre tid än ett år. Kommunförbundet framhåller också att det måste vara ett primärt intresse för kommunerna att marken i de fall där det behövs utan längre dröjsmål verkligen kan tas i anspråk och ställas till förfogande för det ändamål för vilket marken har inköpts.

Med dessa uttalanden från Kommunförbundet anser vi reservanter som sagt att vi med förtroende kan överlämna åt kommunalmännen att avgöra

när de skall tillämpa ettårsregeln eller när de anser att längre arrendetid är lämplig.

Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservation som har fogats vid punkten I i betänkandet.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Lagutskottets betänkande nr 35 får betraktas som en ganska ingående analys av ett antal arrendelagfrågor, som utan tvivel är av avgörande betydelse dels för de människor som är direkt berörda av dem, dels för kommunerna i deras markanvändningsplan, dels också för människorna i allmänhet på grund av den inverkan som arrendefrågorna har på kostnaderna för framställning av jordbruksprodukter. Det finns därför anledning att, innan jag går in på en närmare analys av den enda punkt där utskottet inte är helt enigt, något beröra arrendelagstiftningen över huvud taget. Jag gör det så mycket hellre som jag har haft och har ett personligt intresse av dessa frågor, närmast av deras historiska bakgrund.

Det var först genom 1907 års nyttjanderättslag som arrendatorerna, som vid den tiden måste hänföras till de svagare i samhället, fick någon som helst laglig rättighet. Arrendelagstiftningen har sedan tid efter annan setts över, och 1943 års sociala arrendelag betecknade ur den svagares synpunkt ett betydande framsteg. När den bl. a. skapade vissa former av besittningsskydd låg man på arrendelagstiftningens område väsentligt längre fram i anpassningen till nutida krav än vad man vid den tidpunkten gjorde på hyresområdet. Nu får det väl närmast anses att förhållandena är de omvända efter tillkomsten av den nya hyreslagstiftning som ger hyresgästerna vidgade rättigheter.

Såsom vice ordföranden i lagutskottet nyss framhöll kan det inte råda något tvivel om att vi har anledning att uppmärksamma vad som håller på att ske när det gäller prispåverkan. Tid efter annan kommer det – av naturliga skäl i första hand från de betydande jordbruksområdena i Skåne och annorstädes – rapporter om att man uppnått priser för jordbruksarrenden som är helt orimliga. Det har förekommit priser på 1 400 å 1 500 kronor per hektar. Det måste, såsom jag som praktisk jordbrukare ser det, vara helt orimliga kostnadsförhållanden som på det sättet inträder.

Det skulle också vara frestande att vid detta tillfälle beröra en annan arrendeform som i historisk tid haft mycket stor betydelse för en massa människor och som jag personligen i annat sammanhang har ägnat stort intresse, nämligen den form av arrende som betalades in natura – närmare bestämt torparsystemet.

Många människor i det här landet hade i slutet på 1800-talet sina levnadsvillkor enligt de regler som gällde för den formen av arrendaupplåtelse – i den mån det nu förekom några regler. Det var det stora antalet dagsverkstorpere, som finns i våra hävder och som inte själva förmått resa något monument över sin verksamhet, som i hög grad bestod av uppodlingsaktivitet. När torparen hade odlat upp litet mer mark, fick

han göra ännu fler dagsverken som arrende för sitt torp.

Jag skall emellertid, herr talman, avhålla mig från frestelsen att ytterligare orda om den historiska bakgrunden i det här sammanhanget. Jag skall gå tillbaka till vad betänkandet gäller, nämligen det knippe motioner som har aktualiserat fem frågor i samband med arrendelagstiftningen. Det gäller de kommunala arrendeuoplåtelserna, dödsbos besittningsskydd, besittningsproceduren, prövning av arrendeavgiften och överlåtelse av arrende.

Såsom herr Hammarberg nyss påpekade är utskottet ense på samtliga punkter utom beträffande kommunala arrendeuoplåtelser.

Då det gäller upplåtelse av kommunal mark för jordbruksarrende har vi sett en utveckling som avvikit från den som lagstiftarna tänkte sig när man senast ändrade arrendelagstiftningen. Man menade då att arrendetiden skulle få vara kortare än fem år endast när detta kunde förmedlas av omständigheterna i det enskilda fallet.

Fem år är således knäsat såsom den grundläggande avtalsperioden för upplåtelse av jordbruksarrende. Från detta gjordes ett generellt undantag i fråga om kommunala arrendeuoplåtelser. Motiveringen var den som herr Hammarberg i dag har anfört, nämligen att det kan vara angeläget för kommunerna att snabbt få disponera den mark som de innehar för exploateringsändamål, antingen det nu gäller bostadsbyggande, industrietablering eller andra kommunala uppgifter.

Efter att ha studerat bl. a. tredje lagutskottets utlåtande vid det tillfället är jag övertygad om att lagstiftarnas intentioner var att tillmötesgå det rimliga kravet från kommunalt håll. Såsom tidigare aktivt verksam kommunalman kan jag inte ha några invändningar mot detta. Vad jag däremot vill bestämt vända mig mot är att man vid utarrendering av kommunal jordbruksmark numera tämligen regelmässigt tillämpar den ettåriga avtalsperioden. Det var aldrig meningen, och det kan inte under några omständigheter anses rimligt.

Utskottsmajoriteten är helt på det klara med att de områden som ingår i planläggningsarbetet eller som ligger i omedelbar anslutning till förut bebyggda områden eller industriområden skall beläggas med den kortare tidsperioden, om behov därav anses föreligga. Emellertid har kommunerna ofta förvärvat jordbruksmark i mycket stor omfattning men belägen ganska långt från de planerade bebyggelseområdena. Därigenom har man, i varje fall som jag upplever det, fått ökade möjligheter att utarrendera dessa områden på längre tid.

Utskottsmajoriteten anser att man skall göra en utredning av dessa förhållanden. Eftersom herr Hammarberg redovisade vad Kommunförbundet i detta avseende har anfört i sitt remissvar, förtjänar det understrykas att Kommunförbundets styrelse vid avfattandet av sitt remissvar inte var enig. Det föreligger en reservation från fyra ledamöter.

Jag vill framhålla att den statliga lantbruksstyrelsen i sitt remissvar över motionerna har gjort följande uttalande:

”Lantbruksstyrelsen erinrar om att kommunernas rätt i förevarande

Torsdagen den
5 december 1974

Jordbruksarrende

hänseende är mer omfattande än som föreslogs i arrendelagsutredningens betänkande. Lantbruksstyrelsen, som godtog utredningens förslag, förklarar sig alltså ha den uppfattningen att kommunen i detta sammanhang kräver en viss särbehandling. Däremot anser lantbruksstyrelsen att det är svårt att motivera att kommunerna till skillnad från andra markägare skall vara generellt befriade från kravet på i princip femårig arrendetid. Ligger marken, vilket ej sällan är fallet, långt från kommunens tätort (tätorter) och finns heller inga aktuella planer på ändrad markanvändning, bör lagen vara densamma för kommuner som för andra markägare."

Jag skall dock ge reservanternas det erkännandet att även de i sin reservation, den återfinns på s. 50, på nytt vill understryka vad riksdagen år 1970 anförde om vikten av att upplåtelse tiden inte sätts kortare än som föranleds av omständigheterna i det enskilda fallet.

Jag kan alltså konstatera att den lilla oenighet som råder mellan utskottsmajoriteten och reservanternas är begränsad till att gälla en undersökning av de förhållanden som nu verkligen råder. Utskottsmajoriteten föreslår således under punkten 1 i sin hemställan beträffande kommunala arrendeupplåtelser att riksdagen i anledning av motionen 976, yrkande 1, skall ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet uttalat om undersökning av kommunernas avtalspraxis. Men det är självklart att bakom denna hemställan från utskottsmajoriteten ligger, som herr Hammarberg sade, en mera positiv inställning till motionsyrkandet. Det är helt klart att detta icke får tas, vilket herr Hammarberg trodde, såsom ett uttryck för att vi skulle hysa mindre förtroende för kommunalmännens sätt att hantera dessa frågor.

Blir undersökningen genomförd, så finns det sedan anledning återkomma till spörsmålet huruvida en lagändring behöver företas. Har det, som flera remissorgan påpekat, blivit regel med ettåriga arrenden – med de besvär och svårigheter som detta medför för arrendatorerna, bl. a. därigenom att statlig lånegaranti under sådana förhållanden inte kan ges – så blir det nödvändigt att göra lagändringar för att få till stånd en bättre tingens ordning. Jag hyser dock stor förhoppning om att de olika kommunala organen, när de får klart för sig att en undersökning är på väg, rättar sig efter de intentioner som riksdagen hade 1970, när vi beslutade i de här sammanhangen.

Herr talman! Jag har visst anmält tio minuter för det här anförandet, men jag har fortfarande en hel del saker kvar som jag hade tänkt understryka. Jag skall försöka att fatta mig ganska kort.

Beträffande de kommunala arrendeupplåtelseerna kräver utskottsmajoriteten i punkt 1 av hemställan att det skall företas en undersökning, och vi vill ge Kungl. Maj:t detta till känna.

Herr Hammarberg har redan anfört att utskottet enhälligt avstyrker motionen 652, som gäller överlåtelse av arrende. En bestämmelse av det slaget som motionärerna föreslår skulle förmodligen inte innebära någonting annat än att jordägarna genomgående uppställer sådana villkor

i kontrakten att rätten till överlåtelse av arrende i praktiken försvinner. En sådan laglig bestämmelse som kan avtalas bort brukar vi kalla en dispositiv bestämmelse. Motionsyrkandet går ju inte ut på att bestämmelsen skulle bli tvingande, och om det inte finns en lagligt tvingande bestämmelse om rätt till arrendeöverlåtelse för en fördubblad arrendetid från fem år till tio, så kommer bestämmelsen i praktiken inte att ha någon betydelse. Detta är det avgörande skälet i det sammanhanget.

Beträffande punkt 2, dödsbos besittningsskydd, är utskottet enigt i sitt förslag att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen 976. Det innebär ökat besittningsskydd för sådana dödsbon som uppstår under arrendetiden. Däremot säger utskottet att dödsbon som går in i ett nytt arrende även i fortsättningen skall jämföras med andra juridiska personer som således inte har samma skydd som fysiska personer.

Beträffande punkt 3, besittningsskyddsproceduren, finns det väl anledning påpeka att denna är så pass krånglig att den behöver förenklas, och det är vår förhoppning – efter vår enhälliga skrivning – att så också skall kunna ske.

Punkt 4, arrendeavgiften, vill jag beröra ännu en gång. Jag har redan påpekat de höga arrenden som på sina håll tas ut. Motionens syfte är således att man här skulle kunna komma fram till en annan bedömning i sådana fall där arrendator och ägare icke har kunnat bli ense om arrendeavgiftens storlek. Det som man i det sammanhanget har att rätta sig efter är de rådande marknadsförhållandena och priset på jämförliga arrenden. När man har hört de siffror som jag t. ex. nyss nämnde har man lätt att förstå att priserna pressas mycket kraftigt uppåt. Även vid arrendenämndernas bedömning av dessa frågor måste man komma högt, trots den som jag förutsätter självklara objektivitet som man därvid bemödar sig om. Motionärerna vill ha in en annan bedömningsgrund, arrendeställets avkastningsförmåga. Man anser att gällande bestämmelser skall kunna ändras så att det blir möjligt att fastställa en skälig arrendeavgift som är anpassad till arrendeställets karaktär och avkastning. Vi tror att det, som herr Hammarberg också anförde, finns anledning att titta noga på dessa förhållanden.

Herr talman, efter dessa en smula sporadiska kommentarer till arrendelagsfrågan över huvud taget och till utskottsmajoritetens förslag liksom till motionsyrkandena ber jag att få yrka bifall till lagutskottets förslag på samtliga punkter.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att herr Svanström påpekade att Kommunförbundet inte var enigt i sitt remissyttrande utan att det fanns reservanter där. Det är jag fullt medveten om också, men jag tror inte att reservanterna vände sig mot de av mig citerade uttalandena i Kommunförbundets remissyttrande. Jag erinrade om att Kommunförbundet konstaterar att det är kommunalekonomiskt riktigt att

arrendera ut marken under en längre tid där det är möjligt. Jag tror inte att reservanterna har avsett att vända sig mot detta.

Jag tog upp detta spörsmål och citerade Kommunförbundet därför att jag ville bevisa att kommunalmännen har ögonen öppna för att man inte skall missbruka den här regeln. Jag vidhåller fortfarande att vi från reservanternas sida i utskottet hyser större förtroende för kommunalmännen än vad tydligen utskottsmajoriteten gör. Herr Svanström har ju själv sagt att visserligen innebär den här utskottsskrivningen en hemställan om en undersökning av förhållandena. Men han säger också att bakom detta naturligtvis ligger att man skall vidta lagstiftningsåtgärder om undersökningen visar att behov av det föreligger. Då kommer vi fram till att majoriteten i utskottet inte litar på att kommunalmännen själva skall kunna klara detta. Ni har heller inte givit någon anvisning om hur den lagtext skall formuleras som skall kunna reglera dessa förhållanden, så att man får en vettig lösning på den här problematiken.

Jag tror att det också är riktigt som Kommunförbundet har framhållit: att det måste vara ett primärt intresse för kommunerna att kunna ta marken i anspråk, exempelvis för lokaliseringsändamål eller liknande.

Herr talman! Med det nu anförda vill jag än en gång yrka bifall till reservationen från socialdemokraterna i utskottet.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag tror att herr Hammarberg försöker vrida debatten dithän att vi skulle vara ute för att misstänkliggöra kommunalmännen. Jag har i mitt huvudanförande påpekat att det ingalunda är fallet. Det kan finnas, sade jag vidare, goda motiv för kortare upplåtelsetider i sådana områden som mänskligt att döma snart kommer att utnyttjas för exploaterings- eller andra ändamål.

Jag pekade på skillnaden – den framgick av lantbruksstyrelsens remissvar – mellan arrendelagsutredningens förslag och det beslut som sedan togs av riksdagen på just den här punkten. Lantbruksstyrelsen hävdade således att det inte var meningen att den korta tiden generellt skulle tillämpas i den omfattning som nu tydligen sker.

Jag hyser det absolut största förtroende för att våra kommunalmän kan avgöra de här frågorna, och jag har svårt att förstå att dessa kommunalmän skulle ha någonting emot att man genomför en riksomfattande undersökning angående de nu rådande förhållandena.

Kommunförbundets remissvar finns återgivet i vårt betänkande till vissa delar, och det framhålls på s. 9 i betänkandet att förbundsstyrelsens minoritet inte i yttrandet velat ha med bl. a. ett avsnitt där det står:

”Det primära intresset upptas självfallet av att marken utan längre dröjsmål kan ställas till förfogande när exploatering blir aktuell. Kommunerna kan därför inte utan betydande nackdelar upplåta marken för längre arrendeperioder. Vid jordabalkens tillkomst ansågs kommunerna ha behov av att även vid gårdsarrenden få använda ettårig arrendetid. Behovet härav är enligt förbundets mening alltså lika starkt. En ändring

av det slag som begärs i motionen skulle, anser förbundet, med all sannolikhet resultera i att kommunerna i framtiden undviker att upplåta sin jord på gårdsarrende.”

Det var alltså det som minoriteten i förbundsstyrelsen inte ville vara med om att skriva. Vi har sagt i betänkandet att vi tror att det kan bli ett primärt intresse – till skillnad mot vad Kommunförbundet anför – att upplåta jordbruksjord tillhörande kommunerna för jordbruk. Det har t. o. m. i utskottet uttalats – vilket också finns återgivet – att det numera ligger i tiden att anse att all jordbruksjord skall användas för jordbruksproduktion. Det är helt orimligt att påstå att man, med utgångspunkt i de eventuella svårigheterna att utarrendera på fem år, skulle underlåta att utarrendera jord. I så fall skulle jordbruksjord i närheten av samhällena ligga för föfot. Jag tror inte att det finns några ansvariga kommunalmän som i det rådande läget skulle vilja göra på det sättet. Det kan alltså bli ett primärt intresse att all tillgänglig jordbruksjord skall odlas. Det kan i detta fall inte genomföras på ett bättre sätt än genom upplåtelse för jordbruksändamål till arrendatorer.

Herr talman! Jag vidhåller således min uppfattning att utskottsmajoritetens ställningstagande i detta sammanhang icke innefattar något misstänkliggörande av våra ytterst ambitiösa och ansvarskännande kommunalmän.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Jag vill inte bestrida herr Svanströms påstående att han hyser förtroende för kommunalmännen, men jag vill hävda att innebörden av utskottsmajoritetens förfaringssätt att först begära en undersökning och sedan säga att den skall leda till lagstiftning måste vara att man tydligen inte litar på att kommunalmännen följer de intentioner som lagstiftarna hade när vi en gång antog lagen i fråga.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag sade att det, om undersökningen kommer att visa att riksdagens intentioner år 1970 att förhållandena skall övervägas i varje enskilt fall inte har tillämpats, möjligen kan bli angeläget att ompröva lagen i detta sammanhang. Men detta gäller alltså, herr talman, endast om utredningen kommer att bekräfta de uttalanden som nu gjorts av flera remissinstanser. Jag är alltså fortfarande inte beredd att uttala mig om hur denna utredning kommer att utfalla. Det är först sedan dess resultat föreligger som man kan bedöma om det behövs en ändring i lagstiftningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hammarberg m. fl., och förklarades den förra pro-

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

Jordbruksarrende

positionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hammarberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 35 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hammarberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162

Nej - 162

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr förste vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Berndtson (vpk) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen av herr Hammarberg m. fl.

Punkterna 2-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 24 Förlossningsvård

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 38 i anledning av motioner om förlossningsvård.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:31 av herr Börjesson i Falköping (c) vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att 8 § första stycket reglementet (1955:592) för barnmorskor skulle erhålla av motionären föreslagen ändrad lydelse, innebärande att barnmorska skulle få rätt att vid förlossningsoperation använda även sugklocka för utdragning av lågt stående fosterhuvud samt

1974:435 av fru Lantz m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen uttalade sig för

a. att läkare med adekvat utbildning borde finnas tillgängliga vid kvin-noklinikerna dygnet runt och att tills detta var uppnått barnmorskornas utbildning förbättrades så att de kunde klara de metoder som ledde till effektiv smärtlindring vid förlossning,

b. att paracervikalblockad, pudendusblockad och epiduralanestesi snarast infördes vid samtliga kvinnokliniker samt att psykoprofylaxmetoden närmare utreddes,

c. att socialstyrelsen gavs direktiv om hur riksdagens principbeslut från år 1971 borde följas upp.

Utskottet hemställde

1. beträffande rätt för barnmorska att använda sugklocka vid förlossningsoperation att riksdagen i anledning av motionen 1974:31 gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande åtgärder för smärtlindring vid förlossning att riksdagen skulle avslå motionen 1974:435.

Reservation hade avgivits beträffande åtgärder för smärtlindring vid förlossning av fru Marklund (vpk) och fru Swartz (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:435 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Även om socialutskottet i sitt betänkande angående motion 435 understryker vikten av ökade insatser för smärtlindring vid förlossning kan behovet därav starkare poängteras, vilket också har gjorts i en reservation av fru Marklund och mig. Riksdagen tog ställning i den här frågan 1971 och uttalade sig då för att varje kvinna som så önskar skall kunna få hjälp till smärtlindring. Fortfarande torde dock ett mycket stort antal kvinnor uppleva sin förlossning som mycket smärtsam.

Att antalet läkare inom gynekologi och obstetrik kommer att öka gör att man har anledning vänta sig en positiv förändring, då flera metoder för smärtlindring kräver läkarmedverkan. På flera håll finns också möjlighet till hjälp enligt psykoprofylaxmetoden, som av många barnaföderskor upplevs som riktig och effektiv. Alltför få kvinnor har dock i dag den möjligheten.

Eftersom många läkare anser att det vetenskapliga underlaget för en säker bedömning av de risker mor och barn utsätts för vid vissa smärtlindringsmetoder inte är tillräckligt, kan vikten av forskning inte nog betonas. Vad man däremot känner till är ju vikten av mödraundervisning – andnings- och avslappningsövningar samt ordentlig kunskap om vad som händer under förlossningen. Sådan undervisning har ofta en utomordentligt fin effekt och torde också vara helt riskfri.

Detta, som bl. a. ingår i den s. k. psykoprofylaktiska metoden, är ju egentligen inget annat än vad vi som fått uppleva den gamla hemförlossningen, när den var som bäst, känner till. Distriktsbarnmorskan gav ofta en mycket fin förlossningsförberedelse och sedan vid själva förlossningen ett personligt omhändertagande vilket skänkte barnaföderskan

den känsla av trygghet som är så betydelsefull och även i hög grad bidrar till att höja smärtröskeln. Jag delar helt den uppfattning som Svenska barnmorskeförbundet framför i sitt remissyttrande, att man på detta sätt många gånger kan eliminera behovet av mera komplicerade smärtlindringsmetoder. Utan att plädera för återgång till hemförlossningar kan man dock önska att det som var bra och riktigt i dessa i möjligaste mån får komma även dagens barnaföderskor till del.

Barnmorskeförbundet påpekar också att de knappa personella resurserna på våra förlossningsanstalter gör att man inte hinner ge den önskvärda individuella vård som skulle kunna göra anstaltsförlossningarna likvärdiga med tidigare hemförlossningar vad beträffar omhändertagandet. Man påpekar också att man sedan 1950-talet kämpat för bättre resurser för förlossningsförberedelse, avslappningsövningar, bättre personlig kontakt etc. Förbundets kamp har inte givit önskat resultat. Det som kan räknas till förlossningsförberedelser är, som jag ser det, det absolut primära och det som varje gravid kvinna skulle få komma i åtnjutande av. År 1972 lär endast 44 150 av de 117 900 mödrarna ha deltagit i mödragymnastik. Differensen mellan siffrorna kan väl till någon mindre del vara beroende av att alla inte frågat efter möjligheten, men den torde till största delen bero på bristande resurser.

Fru Lantz, som står som första namn på motionen 435, och jag har båda erfarenhet av förlossningar. Efter vad jag kan förstå av vad jag läst i en av våra dagliga tidningar är våra erfarenheter av helt olika slag. Det hindrar inte att vi kan vara fullständigt överens om att allt måste göras för att varje kvinna skall få den hjälp som just hon är i behov av. Vi är alla olika, med olika fysiska och psykiska förutsättningar, och hänsyn bör tas till detta.

Om man är välvillig kan man om dagens situation säga att det inte har gått så lång tid sedan riksdagen gjorde sitt uttalande i frågan om smärtlindring – tre år. Vad som är märkligt är väl att det behövde göras ett uttalande för att frågan skulle få sig en puff framåt. Herr talman! Alltför många kvinnor upplever fortfarande sin förlossning som plågsam och svår.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fru Marklund och mig.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Hur har riksdagens beslut från 1971 om smärtlindring vid förlossning infriats? Det säger att smärtlindring vid förlossning är ett rimligt krav som varje kvinna som så önskar skall få uppfyllt. Beslutet från 1971 har inte infriats. Vad som rent allmänt hänt sedan 1971 på detta område är att attityderna till smärtlindring har ändrats till kvinnornas förmån.

I smärtlindringsdebatten anges ofta att ungefär en tredjedel av alla

barnaföderskor upplever så stark förlossningssmärta att de har behov av effektivare smärtlindring. Denna uppfattning grundar sig bl. a. på Elisabeth Lagerkrantz' undersökning från 1970, som visade att en tredjedel av dem som tillfrågats dagen efter förlossningen upplevt "svår" eller "nästan outhärdlig" smärta vid förlossningen. Vidare åberopas ofta undersökningar som visar att en tredjedel upplevt den smärtlindring de fått som helt otillfredsställande.

I en undersökning Smärtupplevelse och behovet av smärtlindring under förlossning av ett forskarteam från Uppsala – Fällman, Kebbon, Nilsson och Zador – visas att man får betydligt högre siffror på upplevd outhärdlig smärta om registreringen görs omedelbart efter förlossningen. Av de i undersökningen ingående kvinnorna upplevde inte mindre än 84 procent under förlossningens gång en outhärdlig smärta. Den allmänna uppfattningen att omföderskor upplever förlossningen som mindre smärtsam har inte bekräftats av denna undersökning.

Vill kvinnor ha smärtlindring? I den nämnda undersökningen redovisas att ungefär 30 procent av de kvinnor som tillfrågats vill ha, utan tvekan, en effektiv smärtlindring.

Att inte en högre procent jämfört med det stora procenttal som sagt sig känna en outhärdlig smärta svarat ja till önskemål om effektiv smärtlindring kan nog förklaras av den osäkerhet som framför allt bland gravida kvinnor fortfarande råder om konsekvenserna vid kvalificerad smärtlindring. Dessutom är kunskapen om möjligheterna till smärtlindring låg eller obefintlig hos många kvinnor.

Det är också för många kvinnor självklart att inte begära smärtlindring med motiveringen att har andra klarat förlossningen utan smärtlindring så klarar jag det också.

Men faktum kvarstår att 84 procent av barnaföderna skulle behöva effektiv smärtlindring.

Vid Läkaresällskapets symposium i förra veckan framkom nya rön som visar att var femte kvinna får psykiska eller fysiska besvär av graviditeten eller av förlossningen.

Det finns olika typer av och metoder för smärtlindring. För det första finns det smärtstillande medel som ges i tablettform eller som insprutning för en mer allmän avslappning. För det andra finns det metoder där kvinnan får inandas gaser, t. ex. lustgas. För det tredje finns det lokalbedövning. För det fjärde finns det bedövning av de nerver som leder smärtkänsligheten till hjärnan. För det femte finns det psykoprofylax som innebär en speciell andningsteknik, muskelavslappning och ett aktivt förlossningsarbete tillsammans med förlossningspersonalen. Dessutom kan hypnos användas vid förlossningar.

De tre förstnämnda metoderna praktiseras allmänt på våra förlossningsavdelningar. Dessa metoder ger ingen effektiv smärtlindring för de flesta barnaföderskor.

Paracervikalblockad, pudendusblockad och epiduralblockad tillhör den fjärde kategorin av smärtlindringsmetoder. Av dessa ger epiduralblocka-

den smärtfrihet under hela förlossningen.

Det finns ingen metod som generellt passar alla kvinnor, och ingen smärtlindringsmetod kan ges helt rutinmässigt.

Varje kvinna måste inför en förlossning känna trygghet och vara garanterad den hjälp som behövs under förlossningen. Kvinnan skall på ett tidigt stadium av graviditeten upplysas om olika möjligheter till smärtlindring, så att vissa erforderliga förberedelser kan vidtas inför förlossningen.

Antalet förlossningar i Sverige uppgick 1973 till ca 110 000. Av dessa fick bara 7 av 1 000 effektiv smärtlindring i form av s. k. epiduralblockad. Per dag sker 320 förlossningar, och av dessa behöver inte mindre än 270 kvinnor effektiv smärtlindring.

Det finns 90 kvinnokliniker i landet. Av dessa finns 9 på regionsjukhus med möjligheter att ge effektiv smärtlindring. Det finns 31 centrallasarett, eller länssjukhus som det också kallas, där kravet för att få benämnas länssjukhus är att sjukhuset skall ha full service för förlossning. Av dessa 31 länssjukhus kan bara 16 uppfylla det kravet i dag. Kvinnor kan garanteras effektiv smärtlindring i form av epiduralblockad vid sammanlagt 24 kvinnokliniker, men bara på dagtid. Som exempel vill jag nämna Huddinge sjukhus. Det är betecknat som ett av Europas mest tekniskt utrustade sjukhus, men någon avancerad smärtlindring i form av epiduralblockader kan där inte erbjudas kvinnorna. Sjukhusets anestesio-logiska service är inte heller tillräcklig för detta ändamål. Andra former av smärtlindring kan ges men också bara de på dagtid.

Det är alltså fortfarande nästan omöjligt för en kvinna att få effektiv smärtlindring, om hon skulle vilja eller behöva det, trots att det sägs i socialstyrelsens råd och anvisningar att "barnaföderskans önskan beträffande smärtlindring vid förlossning skall tillgodoses i den utsträckning medicinska skäl medger".

Varför har då inte riksdagens beslut från 1971 infriats? Ja, det finns många samverkande orsaker till det. För det första är det fråga om resurser och prioriteringar av anslagsmedel. Mot bakgrund av riksdagens principbeslut blir man förvånad, när man i socialstyrelsens rapport från 1973, Förlossningsvårdens organisation, läser följande: "Fullständig smärtfrihet under hela förlossningsförloppet med nuvarande metoder och resurser – och sannolikt inom de närmaste decennierna – kan endast uppnås vid full narkos vid på förhand planerade kejsarsnitt. Å andra sidan kan, redan i dagens läge utan större resursökning, acceptabel smärtlindring ges på regions-, läns- och vissa länsdelssjukhus, dvs. alla vårdnivåer som har en ständig beredskap inom operation och anestesi."

Det uttalandet är fortfarande aktuellt. Efter vad jag kan förstå av detta utdrag är man på socialstyrelsen nöjd med rådande förhållanden. Och förnöjsamheten understryks än mer vid granskning av socialstyrelsens petita för år 1975/76, där det står: "Ökad uppmärksamhet har efter ett riksdagsbeslut 1971 ägnats frågan om smärtlindring vid förlossning. I samband härmed har det framstått som angeläget att ytterligare stödja

den mödraundervisning, som bedrivs vid mödravårdscentralerna." Något ytterligare uttalande om smärtlindring vid förlossning förekommer inte i socialstyrelsens petita 1975/76. Resurser för avancerade smärtlindringsmetoder omnämns inte i petitan.

Mot bakgrund av socialstyrelsens inställning är det betydelsefullt att riksdagen ger socialstyrelsen direktiv om hur riksdagens principbeslut från 1971 skall följas upp för att intentionerna i beslutet skall bli förverkligade.

För det andra råder det brist på personella resurser för detta ändamål. Det finns helt enkelt för få läkartjänster för att förverkliga 1971 års beslut. För en fullgod förlossningsanestesi fordras tillgång till specialtränad personal 24 timmar om dygnet. Sådan finns för närvarande inte på någon förlossningsavdelning i vårt land. Förutom att det behövs läkare med adekvat utbildning på alla kvinnokliniker behöver man alltså ha tillgång till läkare dygnet runt.

För det tredje måste barnmorskornas utbildning kompletteras så att de kan tillämpa de metoder som ger effektiv smärtlindring.

För det fjärde måste en omfattande upplysningsverksamhet bedrivas på mödravårdscentralerna för att informera kvinnorna om de möjligheter och de rättigheter till smärtlindring som varje kvinna, åtminstone i teorin, har. Genom att höja kunskapsnivån i detta avseende hos de gravida kvinnorna kan man få till stånd ett spontant tryck – mycket större än det jag kan åstadkomma här i riksdagen – som resulterar i att rätten att föda barn under acceptabla former förverkligas.

För det femte måste stora resurser anslås till forskning för att utveckla metoder med minimala risker för barn och moder. Vänsterpartiet kommunisterna har i motion 465 krävt resurser till forskning i tillräcklig omfattning. Denna motion, som behandlades i kammaren för någon vecka sedan, har varit föremål för en omfattande remissomgång. Innehållet i remissyttrandena styrker motionärernas farhågor att de resurser som i dag ställs till förfogande för smärtlindring vid förlossning är helt otillräckliga.

Som exempel kan anföras att statens medicinska forskningsråd och Uppsala universitets medicinska fakultet båda säger att "en av anledningarna till att riksdagens beslut om rätt till smärtlindring vid förlossning inte lett till önskat resultat utan tvivel är bristande kunskaper om olika smärtlindringsmetoders inverkan på modern och barnet. Många läkare i ansvarig ställning anser sig därför också sakna tillräckligt underlag för en bedömning av vilka resurser som skall krävas av sjukvårdshuvudmännen för att reformen praktiskt skall kunna genomföras."

Trots aktiv forskning både inom och utom landet kring smärtlindring vid förlossning finns det utan tvivel fortfarande ett stort behov av ökade kunskaper om olika metoders inverkan på kvinna och barn.

Socialutskottets skrivning om motionen 435 har en positiv grundton och annat var väl inte heller att vänta med tanke på 1971 års beslut. Vad som är förvånansvärt är att utskottet inte är berett att medverka

till ett förverkligande av 1971 års beslut. Utskottet kan inte vara ovetande om hur dåligt intentionerna från 1971 har infriats.

I motiveringen till avstyrkandet av vpk-motionen stöder sig utskottet bl. a. på socialstyrelsens betänkande Förlossningsvårdens organisation från 1973, där det bl. a. heter: "Med hänsyn till de resurser som krävs för paracervical- och epiduralblockad torde dessa smärtlindringsmetoder knappast komma att tillhandahållas annat än vid region- och länssjukhus." Jag har tidigare redogjort för hur många av våra länssjukhus som i dag har en fullgod service för förlossning. Det var bara hälften av alla länssjukhus, och inget sjukhus kan erbjuda effektiv smärtlindring nattetid.

Vidare hänvisar utskottet till en beräknad ökning av antalet läkare under de närmaste åren. Vid en tillbakablick på läkarsituationen framkommer följande fakta. Enligt socialstyrelsens rullande prognos, som kallas RUPRO, från 1969 skulle det redan 1975 finnas 480 läkare i gynekologi och obstetrik och 490 i anestesiology. Det fanns i januari i år bara 270 läkare i anesthesiology och 310 i gynekology. Nu visar socialstyrelsens planer att det år 1978 skall finnas bara 560 läkare inom vardera gynekology och anesthesiology.

Prioriteringen som socialstyrelsen gör går alltså bakåt vad gäller läkartjänster för detta ändamål. Detta är märkligt, då socialstyrelsen vid åtskilliga tillfällen påpekat att en av de starkast begränsande faktorerna när det gäller såväl kvantitativ som kvalitativ utbyggnad av hälso- och sjukvårdens olika områden har varit tillgången på adekvat utbildad personal.

Utskottet anförde vid 1971 års kammarbehandling att antalet läkare med specialistkompetens i anesthesiology respektive gynekology och obstetrik förväntades komma att avsevärt öka. Denna förväntan har som synes helt kommit på skam. Jag vill påstå att utskottets förtröstan på en ökning av antalet läkartjänster blir en utopi så länge utskottet inte är berett att kräva att adekvat utbildade läkare skall finnas på varje kvinno- och kvinnoklinik dygnet runt för att ge kvinnorna en fullgod förlossningsvård.

När det gäller kvinnornas förberedelser för förlossningen framhåller utskottet att försöksverksamhet pågår med psykoprofylax på mödravårdscentraler. Detta är riktigt, men det saknas möjligheter vid förlossningsavdelningarna att sedan utnyttja den kunskap i psykoprofylax som kvinnorna har fått. Utskottet framhåller dessutom att av ungefär 118 000 mödrar deltar 44 000 i mödragymnastik. Det är mindre än en tredjedel och får betecknas som ett otillfredsställande förhållande.

Utskottet vill till sist understryka angelägenheten av att fortsätta insatser görs på området, så att varje kvinna som så önskar skall kunna få den hjälp i angivna hänseende som riksdagen år 1971 uttalade sig för. Angelägenhetsgraden betonar utskottet med att avslå motionen 435, som, om den bifölles, verkligen skulle garantera kvinnorna rätten till effektiv smärtlindring. Utskottet avslutar betänkandet med att ge kvinnorna en kalldusch genom att anförda följande: "— — — kan utskottet emel-

lertid inte finna att det nu är erforderligt med något ytterligare initiativ av riksdagen i frågan."

Det måste bli en rättighet för varje gravid kvinna att känna trygghet och vara garanterad hjälp mot smärta under förlossningen. Det räcker inte med ett välmenande uttalande, utan det krävs praktisk handling; det har erfarenheterna från 1971 tydligt visat.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen som är fogad till socialutskottets betänkande nr 38.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Med anledning av att fru Lantz och fru Swartz påpekade vad utskottet och därefter riksdagen uttalade 1971 vill jag inledningsvis rekapitulera vad det beslutet innebar.

Utskottet anförde att smärtlindring vid förlossning var ett rimligt krav som varje kvinna som så önskade skulle få uppfyllt. Det fanns, påpekade utskottet, inte några skäl till att inte alla möjligheter skulle tillvaratas för att underlätta för kvinnorna att föda barn. Utskottet underströk bl. a. behovet av ytterligare undersökningar rörande olika smärtlindringsmetoders effektivitet och riskerna för moder och barn samt sådana speciella säkerhetsåtgärder som är erforderliga för att möta sidoeffekter av metoderna.

Utskottet erinrade vidare om beslutad ökning av läkarutbildningskapaciteten och anförde att antalet läkare med specialistkompetens förväntades komma att avsevärt öka.

Utskottet ansåg att det fanns starka skäl för att närmare överväga om barnmorskor i större utsträckning kunde anförtros uppgifter när det gällde att administrera smärtlindrande medel.

Utskottet betonade slutligen angelägenheten av att de resurser som är av betydelse för att man skall kunna ge smärtlindring vid förlossning förstärks vid förlossningsavdelningarna, och man anförde att med hänsyn till forskningens och undervisningens behov kunde det vara både lämpligt och önskvärt att specialavdelningar för förlossningsanestesi inrättas.

Jag har velat peka på detta, därför att det gav ett klart uttryck för att utskottet ville göra så mycket som ett riksdagsutskott kan göra. Men vi fördelar ju inte läkarresurserna ute i landet. Det är socialstyrelsen som gör det, och sedan är det huvudmännen som anställer dem i sin tjänst. Riksdagen kan bara principiellt uttala hur den vill ha frågan ordnad, och det anser jag att utskottet och riksdagen gjorde 1971. I det betänkande som vi nu behandlar har vi samma principiella inställning som vi hade 1971.

Det riksdagsbeslut som då fattades har inte gått spårlöst förbi. Socialstyrelsen har haft en arbetsgrupp som har sysslat med förlossningsvårdens organisation och struktur. Denna har avgivit ett betänkande. I detta anges som önskvärt att förlossningsvården till övervägande del bedrivs vid länssjukhus, vilka förutsätts skola ha ständig beredskap med läkare inom specialiteterna anestesologi (dvs. bedövningsläkare), pedia-

trik (invärtes barnsjukdomar) samt gynekologi och obstetrik (kvinno-sjukdomar och förlossningar). I betänkandet framhålls också den försöksverksamhet som pågår vid vissa mödravårdscentraler. Dessutom sägs att vissa specialiteter beträffande smärtlindringsmetoder endast kan utövas vid region- och länssjukhus.

I det sammanhanget kanske det finns anledning att säga några ord om den reservation som har avgivits. I den står det: "Vid organiserandet av förlossningsvården bör beaktas angelägenheten av att det, för de kvinnor – särskilt i glesbygder – som inte kan förutses få förlossningsvård med de mest kvalificerade metoderna för smärtlindring nära hemorten, finns möjlighet att i stället få en mindre specialiserad men dock närbelägen förlossningsvård."

Det är ingen konst att skriva motioner, fru Lantz, det kan vi göra om praktiskt taget allt. Det viktigaste är naturligtvis att vi får resurser till förfogande, och det får vi inte bara genom motionsskrivande. Men varför skall glesbygdskvinnorna ha mindre specialiserad förlossningsvård? Varför skall de vara andra klassens barnaföderskor? Varför inte ställa samma krav för alla barnaföderskor? Jag säger detta bara som en replik till fru Lantz och för att samtidigt belysa hur svårt det är att få det hela att gå ihop när man skriver ut önskemål. I fråga om glesbygderna är fru Lantz beredd att acceptera en sämre förlossningsvård.

Det betänkande som arbetsgruppen inom socialstyrelsen har avgivit skall remissbehandlas, och på remissvaren skall socialstyrelsen grunda sitt ställningstagande till frågan om förlossningsvårdens framtida organisation. Fru Lantz har uppenbarligen fel när hon påstår att socialstyrelsen ingenting har gjort. Men innan man går vidare måste man naturligtvis veta hur man vill ha det. Det är en sådan undersökning som socialstyrelsen har utfört genom sin arbetsgrupp och som man nu fått in remissvar på. Man kan alltså räkna med att socialstyrelsen i detta fall kommer att inta den ståndpunkt som fru Lantz önskar.

Vidare har regeringen uppdragit åt skolöverstyrelsen att vidta åtgärder för att tillgodose behovet av ökad kunskap om metoder för smärtlindring vid förlossning och kunnighet i tillämpningen därav i vad avser vidareutbildning av sjuksköterskor och barnmorskor. Detta har bl. a. lett till att läroplanen för utbildning av barnmorskor ändrades den 1 juli i fjol. I den nya läroplanen har man gett smärtlindring och psykoprofylax vidgat utrymme i utbildningen. Utskottet understryker för sin del angelägenheten av att fortsätta insatser i enlighet med det principprogram som 1971 års riksdag antog görs. Målsättningen måste fortfarande vara – jag vill understryka det – att varje kvinna som vill ha smärtlindring vid förlossningen skall få sådan. Jag betonar att utskottet är helt enigt om detta, och det behövs alltså ingen reservation på den punkten. När fru Lantz vill göra gällande att ett bifall till reservationen skulle betyda framsteg på detta område vill jag säga att reservationen inte innehåller någonting som inte utskottets majoritet står bakom. Det är litet allmänt välmenande ord man skrivit. Utskottet har klart uttalat sin positiva in-

ställning till frågan om smärtlindring vid förlossning. Vi har en lika het vilja att åstadkomma sådan som fru Lantz och fru Swartz har.

Men för att vi skall lyckas i dessa strävanden behöver vi bättre utbildade barnmorskor, och det kommer vi att få enligt det nya utbildningsprogrammet. Vi behöver även fler läkare, och det kommer vi att få enligt det läkarutbildningsprogram som vi nu arbetar efter. Man beräknar att antalet läkare under de närmaste tre åren kommer att öka från 13 000 till 18 000. Sjukvårdshuvudmännens planer för åren fram till 1978 innebär att man ökar antalet läkare inom gynekologi och obstetrik med 125 och inom anesthesiologin med 165. Om detta program kan genomföras innebär det en kraftig förbättring. Huruvida det är tillräckligt kan man naturligtvis tvista om och ha olika meningar om.

Vi skall emellertid vara på det klara med att det inte bara är förlossningsvården som behöver fler läkare. Inom psykiatrin behöver vi fler läkare, och detsamma gäller på långtidssjukdomarnas område. Så nog finns det andra områden, fru Lantz och fru Swartz, som det finns anledning att prioritera för att vi skall få balans. Det kan bara ske under förutsättning att ökningen av läkarutbildningen fortsätter i samma takt som hittills. Det finns ingenting som motsäger att det kommer att bli en mycket kraftig ökning av utexamineringen av läkare, och då kommer också behoven att kunna tillgodoses. Däremot går det inte att bara önska sig bort från den verklighet vi lever i. Vi vet att tillgången på resurser i dag är knapp, och det är därför vi inte kommit längre i det här avseendet.

Socialstyrelsen och sjukvårdshuvudmännen kommer självfallet att pröva denna fråga under beaktande av vad utskottet och riksdagen uttalat och med hänsyn till läkartillgången.

Jag skulle vilja sammanfatta utskottets synpunkter i följande konkreta uttalande.

Mödraundervisningen inom barna- och mödrahälsovården syftar till att underlätta förlossningarna, mödragymnastik med andningsövningar och avslappningsteknik likaså. Forskning pågår, vilket utbildningsutskottet redovisade i ett betänkande som riksdagen godkände för ett par veckor sedan. En viss försiktighet gör att vissa läkare anser sig sakna vetenskapligt underlag för att bedöma riskerna med smärtlindring enligt de mest avancerade metoderna – det skall också med i bilden. Här kan man säga att en intensifierad forskning har en stor uppgift att fylla för att vi skall klara de nuvarande bristerna i detta avseende.

Herr talman! Utskottet står på samma standpunkt som det gjorde 1971, då vi med kraft sade ifrån att vi måste verka för att varje kvinna som så önskar skall kunna få smärtfri förlossning. Resurser måste skapas för att tillgodose dessa krav. Men vi har i dag, som jag uttryckligen klarlagt, inte tillräcklig kapacitet för att uppfylla de önskemålen. Vi måste – det vill jag understryka – verka för att huvudmännen på sjukvårdens område och andra ansvariga efter hand som läkartillgången ökar och utbildningen av barnmorskor och sjuksköterskor förbättras ser till att detta område ges tillräcklig kapacitet. Det kommer att ta viss tid, det kommer att

kosta mycket pengar, men målinriktningen måste vara klar. I det avseendet är jag av samma uppfattning som de båda föregående talarna. Jag vill kraftigt understryka att vi inom utskottet i detta sammanhang stöder oss på verkligheten när vi gör vårt uttalande och avger vårt förslag till kammaren.

Fru Swartz nämnde någonting om att reservanterna på något sätt skulle vara något litet mer villiga än utskottsmajoriteten till att lösa denna fråga. Det finns ingen skillnad i det avseendet. Att vi valt olika formuleringar ändrar inte på grundinställningen. Vi är exakt lika angelägna från vår sida som någonsin reservanterna.

Fru Lantz sade att beslutet från 1971 inte infriats. Vad innehöll då det beslutet? Det var ett principuttalande, men det kan naturligtvis inte infrias med mindre än att vi får större tillgång till läkare.

Fru Lantz berörde förhållandena vid Huddinge sjukhus. Fru Lantz bor, om jag inte mins fel, i det län där Huddinge sjukhus är beläget. Tala med landstingsmännen och be dem göra något, för det är de som i detta fall har avgörandet i sin hand. Sprid propagandan och påtryckningen, fru Lantz, där de hör hemma och där insatserna bäst behövs, nämligen på landstingsplanet. Då tror jag att man kanske kan nå resultat. Men jag är helt medveten om, som jag sade förut, att man aldrig kommer ifrån beroendet av tillgången på läkare. Man kommer inte ifrån verkligheten med andra ord.

Socialstyrelsen är nöjd med förhållandena så som de nu är, säger fru Lantz vidare. Nej, så är det inte! Socialstyrelsen har ju haft en utredning och man kommer inom kort att ta ställning till hur det skall bli med förlossningsvården i fortsättningen. Fru Lantz får väl vänta till dess innan hon kommer med kritik mot socialstyrelsen. Om förväntningarna inte infrias – all right, då får man väl ta upp saken i det sammanhanget.

Fru Lantz berörde också forskningen, och där vill jag bara hänvisa till att riksdagen tog ett beslut för ett par veckor sedan då vi avslög fru Lantz' motion i den frågan. Jag anser att riksdagen i det fallet gjorde klokt. Man kan inte, som jag tidigare påpekade, med motionsskrivande lösa de problem som finns på olika områden.

Herr talman! Det finns förvisso åtskilligt mer att säga i denna fråga, men jag nöjer mig med vad jag nu har sagt och yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna sade att riksdagen kan bara principiellt uttala hur man vill ha det ordnat i denna fråga. Hur vill man ha det ordnat? Vill man ha det som i dag när 270 kvinnor föder sina barn med outhärdlig smärta? Är det så man vill ha det ordnat? Måste man inte ta konsekvenserna av 1971 års beslut och bifalla vpk-motionen som säger att effektiv smärtlindring skall införas vid samtliga kvinnokliniker?

Sedan tog herr Karlsson upp en annan sak och frågade om jag var

beredd att acceptera en sämre förlossningsvård för kvinnor i glesbygd. Det är jag givetvis inte. En effektiv smärtlindring skall inte vara förbehållen ett visst antal kvinnor utan alla skall ha samma rättigheter. En effektiv smärtlindring skall ges vid alla förlossningsavdelningar. I valet mellan att få föda sitt barn inom ett rimligt avstånd från hemorten och att få en effektiv smärtlindring vill man helt naturligt föda så nära hemmet som möjligt. Men det enda riktiga i detta avseende vore givetvis att ge alla kvinnor både rätt att föda nära hemmet och tillgång till en fullgod förlossningsservice. Det borde också vara möjligt för kvinnorna att välja förlossningsort med hänsyn till behov och önskan om smärtlindring.

Det finns, säger herr Karlsson, andra områden som behöver prioriteras inom sjukvården: Det är riktigt, men jag tycker att det argumentet är väldigt svagt i det här sammanhanget. Man kan vidga perspektivet och se på andra resultat av den höga tekniska utveckling vi har. Vi kan t. ex. låta människor promenera på månen och vi kan få fram resurser för forskning när det gäller stridsflygplan. Däremot kan vi inte lösa en så fundamental fråga som att ge kvinnorna möjlighet att utan onödigt smärta föda sina barn. Jag tycker detta förhållande är helt absurt och kan inte acceptera det.

Vidare sägs att vi kan räkna med att socialstyrelsen kommer att tillgodose behovet av smärtlindring vid förlossning. Jag är litet osäker på det för det framgår inte av socialstyrelsens petita för 1975/76. Därför vore det helt naturligt att riksdagen i dag gav socialstyrelsen direktiv hur man skall följa upp 1971 års beslut.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Fru Lantz gör det verkligen lätt för sig när hon skall försvara sin motion. Jag sade förut att det inte är några svårigheter att skriva motioner och uttala önskemål om hur man vill ha det. Men tyvärr lever vi i en verklighet som är helt annorlunda än den fru Lantz vill erkänna. Hon anser att bara man bifaller vpk-motionen så är all rättfärdighet uppfylld. Men snälla fru Lantz, ett bifall till vpk-motionen ger oss inte en enda läkare i detta land och det är ändå det som är avgörande för att man skall få till stånd en förbättring av förhållandena. Här gäller, fru Lantz, att mödosamt söka åstadkomma att läkarutbildningen hålls på en hög nivå och att sjukvårdshuvudmännen kan få läkare som är inriktade just på det område som både fru Lantz och jag är överens om skall ges prioritet. Men det måste naturligtvis vägas mot vilka läkarinsatser man behöver på andra områden.

Detta är med andra ord den verklighet vi lever i, fru Lantz. Den kan man inte förändra bara genom att önska.

Sedan säger fru Lantz att med den nuvarande tekniska utvecklingen kan man klara promenader på månen. Jag vill erinra fru Lantz om att Sverige inte deltar i månpromenaderna, utan det gör bara Sovjet och Amerika och de får väl försöka lösa sina problem. Vi lever i en liten

vrå av världen, och i den lilla vrån skall vi som riksdagsmän försöka göra det bästa för de medborgare som finns här. Men tala inte om månfärder, fru Lantz, i samband med smärtlindring vid förlossning. Det är två vitt skilda begrepp. Om fru Lantz håller sig till de svenska förhållandena skall jag däremot gärna vara med och på alla tänkbara sätt försöka lösa de problem som fru Lantz vill ha lösta. Men det kan inte bara ske genom att riksdagen uttalar sig. Det krävs så mycket annat för att kunna klara dessa frågor.

I socialstyrelsens petita för 1975/76 finns det inga pengar begärda för förlossningsvården, säger fru Lantz. Hur man vill ha förlossningsvården ordnad i landet har ingenting med petitan att göra. Det är landstingen som efter socialstyrelsens besked skall se till att vården ordnas så som man önskar. Vi får med andra ord ta var sak för vad den är värd. Petitan skall vi bedöma under vårriksdagen men den har ingenting med organisationen av förlossningsvården och smärtlindring vid förlossning att göra.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag påpekade redan i mitt inledningsanförande att det är viktigt med utbildade läkare inom förlossningsvården. Men om man följer de prognoser socialstyrelsen lade fram 1969, fattas nu 200 läkare på detta område. Jag är inte lika säker som herr Karlsson i Huskvarna att man kommer att prioritera läkartillgången på det här området. Det är nog snarare tvärtom.

Sedan säger herr Karlsson att vi lever i en liten vrå av världen. Men bara för att vi gör det, kan vi inte acceptera att kvinnorna skall föda sina barn med outhärdlig smärta. Jag menar att resurser skall ställas till förfogande vad det än kostar. Det är ett fundamentalt krav, som utskottet måste ha haft med i beräkningen när man tog principuttalandet 1971.

Det är också en jämlikhetsfråga att kunna föda barn utan outhärdlig smärta. Jag är övertygad om att herr Karlsson vid smärre operationer, eller t. o. m. vid tandläkarbesök, får den bedövning han behöver. Det skall vi kvinnor också få när vi föder våra barn.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag är helt överens med fru Lantz i det senare avseendet. Vad som skiljer är att jag tar hänsyn till verkligheten, medan fru Lantz drömmer sig hän till ett tillstånd då det bara är att önska. Resurser skall skapas till vilket pris som helst! Ja, fru Lantz, det låter bra och i princip är jag med: Kvinnorna skall beredas smärtlindring. Men, fru Lantz, vi kan ändå inte komma längre än antalet läkare och sjukvårdsresurser medger. Det är detta som är avgörande, inte vår vilja.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag tror, herr talman, att jag också tar hänsyn till verkligheten. Jag vet att det i dag finns 270 kvinnor som föder barn i Sverige

med en outhärdlig smärta. De behöver smärtlindring och vi måste infria 1971 års beslut och ge dem det. Vi måste införa effektiv smärtlindring på alla kvinnokliniker, dygnet runt. På annat sätt kan man inte fullfölja beslutet från 1971.

Det är verkligen att ta hänsyn till verkligheten när man med de här siffrorna för handen kräver detta.

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Jag kanske inte skulle lägga mig i denna debatt, men jag fick en känsla av att det här handlade mycket om teknik.

I olika sammanhang upplever man att vi människor har en väldigt övertro på sprutor och tabletter. När jag lyssnade på fru Lantz fick jag känslan att hon också trodde mycket på sprutornas förmåga att lindra förlossningar.

Fru Lantz säger att många kvinnor föder med outhärdlig smärta. Vi måste fråga: Varför föder man med smärta? Vad beror smärtan på? Är det ångest och oro? Ångest och oro kan ingen ta bort med sprutor.

Barnmorskeförbundet har i sitt remissvar tydligt skrivit att det personliga omhändertagandet betyder mycket, och många gånger eliminerar behovet av komplicerade smärtlindringsmetoder.

Jag tror att det är någonting som vi bör ta fasta på och i våra olika regioner söka påverka landstingen att skaffa fram personella resurser, så att de som föder barn åtminstone har någon som håller dem i hand. Det krävs inte alltid att personalen är barnmorskeutbildad. Det är mycket viktigt att de personella resurserna på förlossningsavdelningen är så pass tillräckliga att de som skall föda barn inte behöver vara ensamma utan har någon medmänniska hos sig. Många gånger betyder detta mer än möjligheten att få sprutor.

Jag har velat säga detta, herr talman, eftersom jag tycker att man i denna debatt glömmer bort det mänskliga. Det talas så mycket om teknikens fulländning. Men även en mer utvecklad teknik kan inte göra alla förlossningar smärtfria. Vi måste undersöka vad smärtan beror på och varför somliga upplever sin situation så smärtsamt.

Den andra sak som jag skulle vilja peka på är det som står i reservationen och som även utskottets ordförande tog upp, nämligen att människorna i glesbygder skulle ha tillgång till en mindre specialiserad förlossningsvård. Det är viktigt att man kräver att också de som föder sina barn i glesbygder skall få bästa möjliga smärtlindring. Där skulle kanske en ökning av de personella resurserna medföra en lindrigare förlossning. Men man skall som sagt inte hysa någon övertro på sprutornas välgörande effekt.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag hyser ingen övertro på sprutor och tabletter. Men ett faktum är att en tredjedel av de kvinnor som har fått smärtlindring i form av gasinhalation har upplevt sin smärtlindring såsom helt otillräcklig.

Jag tror att psykoprofylaxmetoden – jag har erfarenhet av den – är utmärkt. Det bästa för både moder och barn är naturligtvis, om man kan föda sitt barn utan vare sig tabletter eller sprutor. Tyvärr utgör psykoprofylaxmetoden ingen garanti för en effektiv smärtlindring vid förlossning, eftersom så mycket ännu fattas vad gäller möjligheterna att på förlossningsavdelningarna utnyttja psykoprofylaxmetoden. Man måste bearbeta erfarenheterna hos de kvinnor som har genomgått undervisning i psykoprofylax.

Psykoprofylaxmetoden kommer att vara och är redan i dag ett bra komplement, men det finns kvinnor som innan de åker in på förlossning har ett behov av att vara garanterade smärtlindring. Då måste man ta till de effektiva blockadmetoder som finns i dag. Men man skall givetvis inte begränsa sig till dem. Vad som krävs – det har sagts tidigare – är en forskning som utvecklar bättre metoder, där riskerna för både moder och barn elimineras.

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Det är inte säkert att sprutor garanterar smärtfri förlossning. Jag har sett exempel på hur mödrar som fött sitt första barn t. ex. i Amerika, där de haft all tänkbar teknisk utrustning till hjälp, har upplevt det som mycket positivt att föda sina andra barn i Sverige, utan all denna tekniska utrustning. Det har delvis berott på att de här i landet känt en social trygghet som de inte kände i samband med den tidigare förlossningen.

Jag tror att det är väldigt viktigt att man också ser till den sociala situation som den blivande modern befinner sig i och inte enbart koncentrerar sig på födelseögonblicket. Man måste ha kvinnans hela sociala situation både före och efter förlossningen i åtanke när man talar om smärtlindring.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Marklund och fru Swartz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 38 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Marklund och fru Swartz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 257
Nej - 54
Avstår - 7

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

§ 25 Statsbidrag till färdtjänst, hemhjälp och familjedaghem

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 41 i anledning av propositionen 1974:141 angående statsbidrag till kommunerna för färdtjänst, hemhjälp och familjedaghem jämte motioner.

I propositionen 1974:141 hade Kungl. Maj:t (socialdepartementet) föreslagit riksdagen att godkänna av föredragande departementschefen förordade grunder för statsbidrag till kommunal färdtjänst, social hemhjälp och kommunala familjedaghem att gälla fr. o. m. den 1 januari 1975.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att statsbidrag införs till kommunernas färdtjänst för handikappade. Samtidigt läggs fram förslag om nya regler för statsbidragen till kommunernas kostnader för social hemhjälp och familjedaghem. De i propositionen föreslagna reformerna har utarbetats på grundval av ett betänkande från kommunalekonomiska utredningen.

Statsbidrag föreslås utgå med 35 % av kommunernas bruttokostnader för såväl färdtjänst som social hemhjälp och familjedaghem. Bidragsunderlaget för färdtjänst skall omfatta kostnaderna för av kommun anordnad färdtjänst för handikappade. Det nuvarande bidragsunderlaget för social hemhjälp och familjedaghem utvidgas. För den sociala hemhjälpen skall statsbidrag lämnas inte bara för hemvårdare och hemsamariter utan även för särskilda kostnader som avser hår- och fotvård, badservice, matdistribution, snöröjning samt hemhjälpsledare. För de kommunala familjedaghemmen skall statsbidraget utöver lönekostnaderna omfatta omkostnadsersättning till dagbarnvårdare och föreskrivna hälsokontroller. Nuvarande kvotregel i bidragssystemet för de kommunala familjedaghemmen slopas samtidigt.

De nya bidragsreglerna, som beräknas öka statens årskostnader med 160 milj. kr., föreslås träda i kraft den 1 januari 1975.”

I detta sammanhang hade behandlats

A. de vid riksdagens början väckta motionerna

1974:163 av fru Troedsson (m) och herr Åkerlind (m) vari hemställt att riksdagen beslutade

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

1. att kvotregeln vid beräkningen av statsbidrag till familjedaghemmen avskaffades,

2. att en översyn gjordes av hur statsbidragen till barndaghem respektive familjedaghem även i övrigt skulle göras neutrala,

1974:427 av herrar Gustavsson i Alvesta (c) och Jonsson i Mora (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att statsbidrag för kommunala familjedaghem i fortsättningen skulle utgå med 50 procent av kommunens kostnader för lön och sociala förmåner åt dagbarnvårdare efter avdrag för influtna föräldraavgifter,

2. om ändrade bestämmelser för statsbidrag till kommunal familjedaghemsverksamhet, innebärande att nu gällande kvotregel slopades i syfte att stimulera tillkomsten av barntillsynsplatser,

B. de i anledning av propositionen väckta motionerna

1974:1874 av herr Boo m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen beslutade godta propositionen 1974:141 med den ändringen att statsbidrag för social hemhjälp skulle utgå med 40 % av kommunernas bruttokostnader,

1974:1875 av fru Fränkel (fp),

1974:1876 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s),

1974:1877 av herr Leuchovius (m) samt

1974:1878 av herr Westberg i Ljusdal (fp).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande den s. k. kvotregeln med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1974:141 samt till motionen 1974:163 och motionen 1974:427, båda motionerna i motsvarande delar, godkände vad föredragande departementschefen anförde,

2. att riksdagen beträffande statsbidrag till social hemhjälp med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1974:1874 godkände vad föredragande departementschefen anförde,

3. att riksdagen beträffande övriga förslag i propositionen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1974:427 i motsvarande del, motionen 1974:1875, motionen 1974:1877 och motionen 1974:1878 godkände vad föredragande departementschefen anförde,

4. att riksdagen beträffande utbyggnaden av barntillsynen skulle avslå motionen 1974:163 i motsvarande del och motionen 1974:1876.

Reservation hade avgivits beträffande statsbidrag till social hemhjälp av herrar Gustavsson i Alvesta och Andreasson i Östra Ljungby samt fröken Andersson och fru Wigenfeldt (samtliga c) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1974:1874 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Det betänkandet som vi nu skall behandla innehåller grunder för statsbidrag till kommunal färdtjänst, social hemhjälp och kommunala familjedaghem.

Jag vill först uttala min tillfredsställelse över att vi nu fått förslag till statsbidrag till den kommunala färdtjänsten. Det var 1970 som handikapputredningen aktualiserade denna fråga. Det behöver inte ordas mycket om värdet och nödvändigheten av att vi kan bygga ut en färdtjänst som ger möjlighet att bryta den isolering som så många handikappade får uppleva. Enligt förslaget skall det nya bidraget prövas under en försöksperiod av tre år. Jag tror det är värdefullt med en sådan försöksperiod. Man kan under denna tid göra erfarenheter, uppmärksamma eventuella brister och på grundval därav få fram ett väl fungerande färdtjänstsystem. Det är också viktigt, som det har uttalats i propositionen och understryks i utskottsbetänkandet, att de föreskrifter som skall gälla blir enkla så att systemet kan fungera.

Den andra delen i förslaget avser statsbidraget för social hemhjälp. Detta är en mycket tung del ekonomiskt sett. Det är den mest utbyggda av de tre verksamheterna som propositionen omfattar. En förändring av statsbidragsreglerna i förhållande till vad som nu gäller betyder därför ökade ekonomiska påfrestningar för en del kommuner.

Det nu utgående statsbidraget har varit värdefullt. Det tillkom dels för att ge kommunerna bättre möjligheter att utöka verksamheten på viktiga hjälp-, kontakt- och tillsynsområden, dels för att i dåvarande arbetsmarknadsläge skapa fler sysselsättningstillfällen, särskilt för kvinnor. De kriterier som vid tidpunkten för uppräkningsen av statsbidraget låg till grund är alltså giltiga. Vid riksdagsbehandlingen av det s. k. stimulanspaketet krävde vi från centern att det högre statsbidraget skulle utgå även efter 1974 års utgång. Vi framhöll det negativa som ligger i att tillskapa tidsbegränsade bidrag, då det efter bidragstidens utgång uppstår problem för många kommuner att kunna fortsätta den utökade verksamhet som tillkommit under den begränsade bidragstiden. Vi är inte ensamma om att hävda detta. Kommunförbundet har gett uttryck för uppfattningen att om staten beslutar reformer på det kommunala planet så bör besluten också innefatta ekonomisk kompensation till kommunerna.

Kommunförbundet har i sitt remissvar över kommunalekonomiska utredningens förslag uppmärksammat de negativa effekter som den föreslagna bidragsprocenten kan få för vissa kommuner. Kommunförbundet har bl. a. framhållit:

”Reduceringen av statsbidraget till hemhjälp får vid bidragsnivån 35 % ett så kraftigt genomslag att det enligt styrelsens mening kan befaras att de behövliga insatserna i denna socialt betydelsefulla verksamhet äventyras. Det finns enligt styrelsens mening därför anledning att ytterligare överväga bidragsnivån för denna verksamhet med sikte på att undvika de stora inkomstminskningar som skulle drabba många kommuner

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

vid genomförande av utredningens förslag.”

I motionen 1874 av herr Boo m. fl. har frågan om bidragsprocenten tagits upp, och yrkande har framställts om en höjning av bidragsdelen till 40 procent för den sociala hemhjälp. Nu säger utskottets majoritet att en bedömning av förslagen i propositionen i första hand skall ske med utgångspunkt i förhållandena år 1973. Jag kan inte instämma i den uppfattningen, för vad är det som säger att just året 1973 och den bidragsprocent som då utgick är det rätta att utgå från?

Vidare säger utskottsmajoriteten: ”Med hänsyn till det anförda och då utskottet fäster stort avseende vid att kommunerna skall stimuleras att bygga ut den sociala servicen i dess helhet och då inte minst färdtjänsten, avstyrker utskottet motionsyrkandet.” Det är inte okänt att våra kommuner brottas med stora ekonomiska problem i dag. Kan man då stimulera kommunerna till att bygga ut den sociala hemhjälp genom att minska statsbidragen? Stimulansen kommer ju i stället genom att kommunerna får bättre ekonomiska resurser.

Bidraget till färdtjänsten är ett nytt bidrag. Det fanns inte med förra året. Därför är det inte riktigt, tycker vi, att räkna in denna del när vi genomför en reform som syftar till att behålla bidragen till social hemhjälp och familjedaghem på den nivå som de haft under 1974.

Centerns ledamöter i utskottet har i en reservation anslutit sig till detta yrkande i motionen av herr Boo m. fl.

Det tredje inslaget i propositionen gäller den kommunala familjedaghemsverksamheten. Jag vill notera att förslaget innehåller två väsentliga förbättringar. Dels är det utvidgningen av bidragsunderlaget, dels är det sloandet av den s. k. kvotregeln.

Vi har från centern år efter år krävt kvotregelns slopande. Jag noterar med tillfredsställelse vad flera remissinstanser uttalat, liksom socialministern gjort i propositionen, nämligen att det är uppenbart att kvotregeln som styrande instrument för kommunernas utbyggnad av barntillsynen nu får anses ha mindre betydelse. Jag tackar socialministern för detta uttalande. Utskottet har anslutit sig till denna uppfattning, och därmed har också de motioner som vid årets början väcktes med krav på kvotregelns slopande tillgodosetts. Vi har, som jag nämnde, tagit upp den här frågan under flera år. Vi har krävt kvotregelns avskaffande, och vi har framhållit den orättvisa som legat i dessa bestämmelser. Därför är vi tacksamma för att de krav som vi under årens lopp ställt nu har tillgodosetts.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den reservation som fogats till utskottets betänkande vid punkten 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Boo (c).

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! I det politiska arbetet får man vänja sig vid både ett och annat. Överbud från oppositionens sida hör inte till ovanligheterna.

Ibland är överbuden uttryck för att man vill vara värst på något sätt; ibland – som i detta fall – tycker jag att det närmast är fråga om ett okynnesöverbud.

Vad som närmast kommer mig i tankarna när jag ser centerpartiets uppträdande just i den här frågan är den gamla revyschlagern där man för ett par årtionden sedan sjöng Ett öre mer för mjölken.

Det är samma inställning som ligger bakom den schlagern och centerns förslag om fem procent mer till kommunerna för den sociala hemhjälpen än vad en enhällig kommunalekonomisk utredning föreslagit, departementschefen förordat och alla andra partier i socialutskottet biträtt.

Den reservation som de fyra centerrepresentanterna i utskottet avgivit och den motion som ligger bakom deras förslag kan inte precis sägas vara några under av klarhet. Kommunernas långsiktiga planering skulle rubbas, säger reservanterna, om man ger tidsbegränsade bidrag såsom skett för 1974 när det gäller den sociala hemhjälpen. Det är ett underligt resonemang med tanke på att man redan från början i kommunerna visste, att det 50-procentiga bidrag till den sociala hemhjälpen som utgår i år infördes som en konjunkturstimulerande åtgärd för att skapa sysselsättning under ett lågkonjunkturår.

Hur skall staten i fortsättningen kunna genom bidrag till kommunerna stimulera ekonomin under år av dåliga konjunkturer, om man sedan från kommunalt håll utgår från att höjningarna av de statliga bidragen skall gälla även i fortsättningen? Det omöjliggör såvitt jag förstår konjunkturstimulerande statliga insatser till kommunal verksamhet i fortsättningen.

Man skriver vidare i reservationen att propositionen inte ger kommunerna kompensation i sådan utsträckning som krävs för att driva verksamheten vid 1974 års nivå. Vad är det för tal? När har riksdagen uttalat att bidraget för 1974 skall utgå ogravrat under 1975? Det har aldrig uttalats att kommunerna skall få behålla detta bidrag under högkonjunktur.

Och hur många kommuner har för resten levt upp till den förutsättning som förelåg vid stimulansbidragets utbetalande, nämligen att de skulle öka antalet hemvårdarinnor? Många kommuner har tagit emot pengar, men ökningen av antalet hemvårdarinnor har sannerligen inte varit tillräckligt stor för att motsvara detta önskemål.

Kommunerna kan aldrig ha svävat i okunnighet om bestämmelserna. Dessa har klart angivits i riksdagsbeslutet förra året. Det bidrag som då höjdes till 50 procent var av klart avgränsad karaktär och hade som uppgift att öka sysselsättningen samtidigt som det naturligtvis gav kommunerna möjlighet att bygga ut den sociala hemhjälpen.

Man säger i reservationen att om kommunerna tvingas till nedskärningar i den sociala hemhjälpssysselsättningen, så drabbar det många människor med stort hjälpbehov.

Ja, om man skär ned denna verksamhet, riskerar man självfallet att en del blir utan hjälp eller får mindre hjälp än under detta år. Men ned-

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

skärningen beror i så fall av hur kommunalpolitikerna ser på sin uppgift. Är det något av krut i dem och har de en social känsla för de svaga och för de gamla, så är det självklart att de fortsätter med hjälpen såsom den bedrivs i år. Det är en fråga om politisk vilja och ingenting annat. Men jag kan naturligtvis förstå att det kan ligga frestande nära för någon eller några snåla centerpartistiska kommunalmän att resonera så som reservanterna gör. Jag vill dock, uppriktigt sagt, inte tro att det är många som betraktar den sociala hemhjälpen på det sättet.

Detta gäller allra helst som kommunerna sammanlagt kommer att få mera i ersättning från staten nästa år än i år till sociala ändamål, beroende på att de också kommer att få 35 procent till färdtjänsten. Det betyder i jämförelse med 1974 års stimulansbidrag en ökning med i runt tal 10 miljoner kronor.

Detta måste också kombineras med resonemanget om anslaget till kommunernas sociala verksamhet. Färdtjänsten är i högsta grad en social utjämningsfråga. Handikapputredningen har för ett par år sedan föreslagit ersättning till kommunerna, och nu har alltså socialministern tillgodosett det av handikapputredningen framlagda förslaget, som behandlades med förtur av kommunalekonomiska utredningen.

Tillsammans ger statsbidragen om 35 procent till vardera den kommunala färdtjänsten, kommunernas sociala hemhjälp och utbyggnaden av daghemsverksamheten mer pengar än det 50-procentiga bidraget till social hemhjälp 1974. Det är det avgörande när man skall bedöma kommunernas samlade kostnader för denna sociala verksamhet.

Naturligtvis kan detta innebära att en del kommuner får mera pengar än innevarande år i statsanslag medan andra kommer att få något mindre. Det beror på i vilken takt man har byggt ut de sociala anordningarna i kommunen. Har en kommun en väl utbyggd färdtjänst är det klart att den kommunen får mer pengar än en som inte har utbyggt färdtjänsten eller har en dålig sådan. Det är alltså fråga om en stimulans som sätts in för att kommunerna skall bygga ut färdtjänsten, som är en oerhört viktig fråga för många handikappade och många gamla i vårt land.

I det sammanhanget vill jag gärna ge de svenska kommunerna en eloge för att de har byggt ut färdtjänsten i den takt de har gjort det. Vi har i dag färdtjänst i 240 av landets 278 kommuner och det finns nog ingen motsvarighet någon annanstans i världen. Men jag vill betona att det är en oerhört stor skillnad mellan olika kommuner när det gäller färdtjänsten. Här vill jag verkligen kraftigt understryka både vad socialministern har anfört och vad De handikappades riksförbund påpekade vid uppvaktningen inför utskottets sekreteriat, nämligen att det är ytterst viktigt att kvaliteten på färdtjänsten blir så bra som möjligt. Man måste alltså ge de handikappade en chans till flera resor med färdtjänsten än vad många kommuner i dag erbjuder.

Man kan nu uttala den förhoppningen att den stimulans som kommer till kommunerna i form av 35-procentig ersättning för färdtjänsten skall innebära en ökad satsning på dessa transporter för handikappade och

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

därmed också göra dem någorlunda jämställda med andra människor. Varför har färdtjänsten kommit till? Jo, det är självfallet därför att medan vi andra kan åka buss kan inte en handikappad göra det. Om man vill ha någon utjämning på det här området tvingas man alltså att ge ersättning via kommunerna, och nu träder som sagt staten in och beviljar bidrag till kommunerna för den här verksamheten. Det är bra att man nu har nått till det stadiet att man kan utbygga färdtjänsten och skapa en kvalitativt högtstående sådan; det behövs verkligen.

Det finns åtskilligt mer att säga i den här frågan, men jag vill bara peka på vad utskottet har anfört i fråga om daghemsverksamheten. Utskottet erinrar om LO:s remissyttrande, där det har understrukits att "bidragsbestämmelserna inte får vara så utformade att familjedaghemmen av kommunalekonomiska skäl framstår som ett mera attraktivt alternativ än den institutionella verksamheten". Jag vill påminna om detta med anledning av att även daghemsverksamheten faller inom området för de här statsbidragen som vi har talat om.

Så ett par ord om vad herr Gustavsson i Alvesta tog upp. Han pekade på att Kommunförbundet i sitt yttrande hade nämnt någonting om att man kan befara en viss nedskärning av den här verksamheten. Där vågar jag nog vara mer optimistisk än Kommunförbundet. Sedan skall man ju hålla i minnet att en av dem som står bakom förslaget från kommunalekonomiska utredningen är direktören i Kommunförbundet Sven Järdler. Kommunförbundet har alltså inte varit orepresenterat i den utredning som har föregått förslaget om det 35-procentiga bidraget till kommunerna.

Herr Gustavsson i Alvesta säger att många kommuner brottas med ekonomiska problem. Ja, visst gör de det, det är inget tvivel om den saken. Herr Gustavsson påstår att man måste stimulera dem i stället för att som nu i stort sett inte ge mer än man gjorde förra året. Det rör sig om 10 miljoner kronor, om utredningen pekar rätt. Men då skall man komma ihåg att 1974 års insats är av konjunkturpolitisk natur. Jag vill understryka vad jag sade inledningsvis, nämligen att skall det vara någon mening med att staten satsar pengar på konjunkturstimulerande åtgärder till kommunerna, då måste man väl också när året är slut räkna med att statens bidrag inte skall utgå på samma sätt i fortsättningen. Men det är inget tvivel om att kommunerna sammantaget får mer pengar 1975 än vad de har fått innevarande år.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna har här argumenterat på ett sedvanligt sätt och talat om överbud osv. Jag vill bara erinra herr Karlsson om att det är många av de motioner som vi under årens lopp har väckt och som herr Karlsson från denna talarstol har betecknat som överbud men som herr Karlsson mycket snällt det här året har varit med om

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

att tillstyrka och skriva ihop i utskottet.

Vi stöder oss på det yttrande som Kommunförbundet har avlämnat. Där finns ju också socialdemokratiska ledamöter, om jag inte missminner mig.

När en utredning har lagt fram ett förslag, så går det ju ut på remiss. Då är det inte ovanligt att statsråden, när de skriver propositioner, eller ledamöter tar hänsyn till vad remissinstanserna har sagt, och så har skett i det här fallet.

Herr Karlsson vill att det bidrag som nu har utgått skall betraktas helt som en konjunkturstimulerande åtgärd 1974. Men om man går tillbaka till de protokoll som finns kan man få bekräftat att det även talades mycket vackert om vilken insats detta var för att bl. a., som jag tror statsministern uttryckte det, öka gemenskapen genom att man ställer fler människor till förfogande i detta sociala arbete.

Sedan säger herr Karlsson att det kanske finns en del snåla centerpartister ute i kommunerna. I många kommuner där centern har ledningen har man den här hösten föreslagit skattehöjningar för att klara bl. a. dessa problem. Vi har vid olika tillfällen fått höra från herr Karlssons parti och dess tidningspress vilket skattehöjarparti centern är som kommer med sådana skattehöjningsförslag. Det är förslag som syftar till just detta – att man skall kunna klara de ökade utgifterna, bl. a. på den sociala sidan.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju bra med tillnyktring. Nu säger herr Gustavsson i Alvesta att det har varit nödvändigt för centern att höja skatten i många kommuner. Ja, jag förstår det. Sitter man i ansvarsställning, kan man inte komma ifrån utan då måste man ta konsekvenserna av de propåer man för fram. Det är vad som har skett. Medan ni tidigare sagt att det var fel att höja kommunalskatten så har ni tvingats att göra det i de kommuner där ni har kommit i majoritetsställning tillsammans med de andra borgerliga partierna. Ni har alltså tvingats att göra en dygd av nödvändigheten och gått med på skattehöjningar där ni i praktiken tidigare sagt att man skulle sänka skatten.

Herr Gustavsson säger sedan att jag i år skulle ha varit med om att genomföra förslag som jag tidigare har betecknat som överbud. Jag kan inte erinra mig att någonting har skett i utskottet, herr Rune Gustavsson, och det är där som jag närmast har ansvaret. Skulle det ha skett i något enstaka ärende så beror det naturligtvis på penningvärdeutveckling och annat som vi har tagit hänsyn till.

Vidare säger herr Gustavsson att det inte bara var i konjunkturstimulerande syfte som man genomförde detta 50-procentiga bidrag. Jo, det var det, herr Gustavsson. Det var som en del i regeringens paket för att stimulera konjunkturerna som det här anslaget gavs. Att det samtidigt innebar större gemenskap åt de gamla människorna i kommunen var en följd av att man gav det här anslaget. Genom att man ökade

bidraget under denna tid för att visa kommunerna hur man skall arbeta fick man detta som ett naturligt led på köpet. Men det var alltså inte det som i och för sig var utgångspunkten, hur angeläget det än var att man försökte åstadkomma ett sådant resultat.

Nej, herr Gustavsson i Alvesta, Det går inte att komma ifrån att det är ett rent och skärt överbud som centerpartiet har kommit med. Och jag vet mycket väl hur det här spelet har gått. Man var över huvud taget väldigt tveksam om man skulle reservera sig från centerns sida i utskottet. Men starka påtryckningar gjorde naturligtvis att herr Rune Gustavsson var med och skrev på den reservation som han innerst inne nog ställer sig tämligen tveksam till.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller skatthöjningar och aktiviteten i kommunerna vill jag bara säga till herr Göran Karlsson att vi har att ta ansvaret både i riksdagen och i kommunerna för de förslag vi lägger fram. Men det jag reagerar mot är att herr Karlsson angriper centerpartister i kommunerna för att vara snåla, medan vi samtidigt angrips när vi föreslår inkomster till kommunerna för att klara utgifterna.

Jag sade i debatten för två år sedan, herr Karlsson, att den gemenskap som – det uttalade bl. a. statsministern klart – blir ett resultat av det här paketet har vi behov av även efter 1974. Och tongångarna var litet annorlunda vid det tillfället, herr Karlsson, än de är i dag.

Herr Karlsson återkommer till talet om överbud. Jag vill erinra herr Karlsson om den motion vi väckte 1973, då vi ställde kravet här i riksdagen att det höjda bidraget inte skulle tidsbegränsas utan utgå även efter årets slut.

Slutligen vill jag ställa en fråga: Menar herr Karlsson att det, även om ledamöterna i en utredning är eniga, skulle vara felaktigt att ta hänsyn till remissinstansernas uttalanden? Vad motionen grundar sig på och vad vi har följt upp i reservationen är det yttrande som Kommunförbundets styrelse har avgivit. Det går inte att komma ifrån detta.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle vara ett egendomligt kommunförbund om det inte skulle önska så mycket pengar från staten som möjligt. Och därmed, herr Gustavsson i Alvesta, bortfaller ju resonemanget beträffande den delen.

När jag talar om överbud, så förändras inte detta faktum av att ni väckte en motion när det hela genomfördes. Det är sak samma – det är ett rent och skärt överbud och ingenting annat.

När det gäller den snålhet som vissa centerpartistiska kommunalmän har visat, så tror jag ett studium av den svenska pressen under de senaste åren kommer att visa att centerpartisterna gång på gång ute i kommunerna verkligen har snålat. Jag vill erinra herr Gustavsson – vi har fört den debatten tidigare – om exempelvis den snålhet som visades i fråga om

de kommunala bostadstilläggen, där man under en följd av år kunde se gränsen mellan de olika kommunerna; där centerpartisterna styrde, där var det lägst. Nu skall jag i ärlighetens namn säga att de har fått ändra uppfattning och höja bidragen till pensionärerna. Det har inte skett utan gnisse! och gny, men det är den politiska opinionen ute i kommunerna som har tvingat centerpartisterna att tänka om i det avseendet liksom i så många andra. Överbuden kvarstår emellertid.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Gustavsson i Alvesta anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag vill börja med att uttrycka min glädje och tillfredsställelse över att kvotregeln av allt att döma nu kommer att försvinna. Den regeln har haft negativa konsekvenser för framför allt de mindre storstadsbetonade kommunerna. Det yrkande som herr Åkerlind och jag framställde i en motion vid årets början har därigenom blivit tillgodosett.

På en annan punkt i samma motion yrkar vi att det skall göras en översyn av statsbidragen till daghem och familjedaghem, så att de även i övrigt blir mer neutrala. Förslaget i propositionen 141 innebär ju att statsbidragen till familjedaghemmen fr. o. m. nästa år skall utgå med 35 procent av kommunens bruttokostnad – hittills har det varit av nettokostnaden – och att den s. k. omkostnadsersättningen skall ingå i underlaget. Också det är ett steg mot mera neutrala statsbidrag som vi välkomnar.

Men statsbidragen till familjedaghem och daghem kommer fortfarande att beräknas på skilda sätt, vilket kan försvåra den kommunala planeringen. Statsbidraget till daghem utgår nu med 6 500 kronor per plats och år. En plats på en spädbarnsavdelning eller på en tvåårsavdelning kostar ungefär 24 000 kronor i den kommun som jag bäst känner till, Enköpings kommun. Det innebär att statsbidraget bara täcker 27 procent av kostnaderna. På en s. k. syskonavdelning, alltså en avdelning för barn i åldern tre till sex år, är platskostnaden ungefär 15 000 kronor, och statsbidraget täcker där drygt 43 procent av kostnaderna. Detta att statsbidrag till daghemmen utgår med ett fast belopp innebär att löncökningar och andra kostnadsökningar till 100 procent slår igenom på kommunens budget.

För familjedaghem, som nu kommer att få 35 procent i statsbidrag, slår däremot endast 65 procent av kostnadsökningarna igenom på kommunerna. Visserligen brukar statsbidragen till daghemmen höjas då och då, men om vi fick ett procentuellt statsbidrag också för daghemmen skulle detta underlätta kommunernas planering.

Vidare utgår statsbidraget till daghemmen med samma belopp per plats, helt oberoende av personaltätheten. Om man då fick ett procentuellt statsbidrag också till daghemmen skulle det kunna utgöra en kvalitets-

stimulans för kommunerna.

Vi har från moderat håll inte reserverat oss till förmån för den önskade översynen, eftersom utskottets hemställan innebär ett bra steg i rätt riktning, men vi får kanske anledning återkomma till den frågan längre fram.

Herr talman! Jag skall sedan helt kort ta upp en annan fråga. Statsbidraget till den kommunala hemhjälpen föreslås bli 35 procent av kommunernas bruttokostnad för verksamheten. Även fot- och hårvårdspersonal föreslås bli statsbidragsberättigad. I en del kommuner har man speciell personal anställd för t. ex. fotvård och tar en viss avgift av pensionärerna. Statsbidraget skulle då bli 35 procent av den totala lönekostnaden. I andra kommuner köper man däremot tjänster, ibland på det sättet att kommunen upplåter lokal för verksamheten och subventionerar pensionärernas behandling med ett visst belopp. Såvitt jag förstår skulle statsbidraget i det fallet möjligen utgå på själva subventionen, men inte ens det förefaller helt klart. Jag förutsätter att socialstyrelsen kommer att utarbeta anvisningar för utformningen av statsbidraget i dessa fall, och jag vill bara uttrycka den önskan att de anvisningarna kommer kommunerna till handa så snart som möjligt, så att man ute i kommunerna vet vad man har att rätta sig efter. Jag hoppas också att de anvisningarna kommer att utformas i linje med den förenklade handläggning som kommunalekonomiska utredningen eftersträvar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! I motionen 1876 har några medmotionärer och jag framhållit det angelägna i att daghemsbyggandet inte eftersätts på grund av att statsbidraget till familjedaghem förbättras.

Jag skall försöka vara så kortfattad som möjligt och börjar därför med att hänvisa till motionen och till vad LO anfört i sitt yttrande över kommunalekonomiska utredningen, som utskottets ordförande tidigare citerat. LO har där påpekat att bidragsbestämmelserna inte får vara så utformade, att familjedaghem av kommunalekonomiska skäl framstår som ett mer attraktivt alternativ än den institutionella verksamheten.

Ur social och pedagogisk synvinkel måste daghem generellt sett betraktas som bättre än familjedaghem. Kommunal familjedaghemsverksamhet bör därför endast vara ett komplement till daghem. Naturligtvis finns det tillfällen när familjedaghem kan vara ett nödvändigt komplement; de lämpar sig för barn som av speciella skäl inte kan anpassa sig till en daghemsverksamhet. Och visst kan familjedaghem vara enda möjligheten i glesbygder.

Det är mycket angeläget att kommunerna fortlöpande bygger ut barn-daghemsverksamheten i sådan takt att effektiv barnomsorg kan anvisas i alla kommuner. Den kommunala ekonomin och förmånliga statsbidragsbestämmelser till familjedaghem får inte bli en orsak till att barn-daghemsbyggandet eftersätts.

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

När riksdagen i dag fattar beslut om förbättrat statsbidrag till familjedaghem utan några som helst spärregler är detta delvis en uppmuntran till kommuner som försummat utbyggandet av barndaghemssamheten. Kommuner där barndaghemssbyggandet är eftersatt eller rent av ännu inte påbörjat kan nu vänta ytterligare med att bygga erforderliga barnstugor, därför att statsbidrag utgår från första platsen i familjedaghem. En ordentlig och effektiv bevakning av kommunernas byggande av barnstugor måste ske, så att inte resurserna helt felriktas och den kommunala barnomsorgen i allt större utsträckning kommer att ske i familjedaghem.

Jag har helt kortfattat velat framföra dessa synpunkter för att ytterligare poängtera vad som sägs i utskottets betänkande. Kommunal barnomsorg är en nödvändighet, om våra jämlikhetssträvanden skall fullföljas och om kvinnan skall kunna komma ut på arbetsmarknaden i den utsträckning hon själv vill. Skall detta vara möjligt måste barntillsyn finnas, och då betraktar jag daghemmet som bäst generellt sett. Familjedaghem skall naturligtvis finnas som ett komplement.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men det är min förhoppning att Kungl. Maj:ts noga skall följa utvecklingen och vidta åtgärder mot kommunerna om de inte i önskvärd utsträckning prioriterar daghemssbyggandet framför satsningar på familjedaghem.

I detta anförande instämde fru Dahl, fru Johansson i Hovmantorp och fru Rönnung (samtliga s).

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Förslaget om statsbidrag till färdtjänst bygger ursprungligen på handikapputredningens betänkande om bättre färdmedel för handikappade. Frågan har också behandlats av den kommunalekonomiska utredningen, som främst prövat den från stats- och kommunalekonomiska synpunkter. Någon bedömning ur rehabiliteringssynpunkt eller från sociala aspekter har enligt vad jag har funnit inte gjorts av den kommunalekonomiska utredningen. Dessförinnan arbetade också handikapprörelsen under många år för att få i gång en färdtjänst i landet. Färdmöjligheterna är nämligen av grundläggande betydelse för förflyttningshandikappades möjligheter att delta i samhällslivet, att ta sig till ett arbete eller till skolan.

Förslaget om statligt stöd med upp till 35 procent till kommunal färdtjänst hälsas naturligtvis med tillfredsställelse. Jag har emellertid vissa invändningar mot uppläggningsen av systemet.

Den allvarligaste bristen är, som jag ser det, den totala avsaknaden av kvalitetskrav motsvarande dem som handikapputredningen föreslog. För att det i propositionen uttalade syftet, att handikappade skall ges samma möjligheter som andra att leva med i samhället, skall bli en realitet är det nödvändigt att statsbidrag förbinds med vissa minimikrav som garanterar samma rätt att färdas oberoende av i vilken kommun

man är bosatt. Antalet resor skall vara obegränsat, och avgiften för resenärerna bör vara densamma som gäller vid användande av allmänna färdmedel. Färdtjänst skall kunna utnyttjas dagligen, och några som helst begränsningar till typen av resor bör inte göras.

Ett annat avsnitt som jag ställt mig litet fundersam till är att statsbidragsgivningen tillämpas som försöksverksamhet. Strävandena inom den kommunalekonomiska utredningen att få till stånd en försöksverksamhet med ett förenklat statsbidragssystem får inte tillåtas att äventyra denna angelägna jämlikhetsfråga.

Den färdtjänst som i dag finns i de olika kommunerna är behäftad med en rad olika typer av begränsningar. I förarbetena till propositionen, alltså i kommunalekonomiska utredningens material, finner man att många kommuner infört starka begränsningar av antalet färdtjänstresor. Med anledning härav anför man följande: "Detta torde spegla en strävan i kommunerna att begränsa färdtjänstkostnadernas utveckling" och "torde kommunerna ha en fortsatt önskan att kontrollera kostnadsutvecklingen". Av detta finner utredningen att man inte behöver förbinda statsbidraget med restriktiva regler. Man kan då befara att statsbidragen endast blir ett överförande av medel från staten till kommunerna för stöd till i stort sett den färdtjänststandard som gäller i dag. Jag kan inte fatta argumentationen i utredningen eller i propositionen på något annat sätt. Man litar alltså på att kommunerna skall vara återhållsamma med kostnaderna. Men målsättningen bakom statsbidraget måste ändå vara att bygga upp goda kommunikationsmöjligheter för personer med förflyttningshandikapp. Alla andra som inte har ett förflyttningshandikapp, har ju behov av att när som helst kunna resa vart som helst. Samma behov har också den rörelsehindrade. Detta synsätt borde, såsom jag ser det, ha legat till grund för den här reformen.

Handikapputredningen föreslog också på sin tid ett statsbidrag med 60 procent och kommunala bidrag på 30 procent till inköp av bil för gravt rörelsehindrade, som behöver fordonet som tekniskt hjälpmedel för sin förflyttning på korta eller längre sträckor, oavsett arbete och utbildning.

Som jag ser det utgör bilen ett tekniskt hjälpmedel, som för den gravt rörelsehindrade ersätter benen. Färdtjänsten kan naturligtvis inte ersätta alla de funktioner som bilen fyller för denna grupp människor. När det gäller arbete och studier utgör bilen en garanti för att man skall kunna uppfylla de krav som konkurrensen på arbetsmarknaden medför, nämligen punktlighet, snabba förflyttningsmöjligheter m. m. Men bilen är något mer än detta arbetsmarknadspolitiska medel. Den utgör också en möjlighet att delta i samhällslivet, upprätthålla vänskap, delta i studie- och kulturverksamhet. Den är ett medel för såväl korta som längre förflyttningar i samband med bl. a. rekreation. Det synes oss märkligt att staten accepterat att statsbidrag utgår till en elektrisk rullstol som kostar över 50 000 kronor och som inte ger de förflyttningsmöjligheter som vi antytt, medan man skyggar för att ställa ett annat hjälpmedel,

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

som redan finns på marknaden och med garanterad god kvalitet och till lägre pris, till de gravt rörelsehindrades förfogande.

Det starka behov av tillgång till bil som finns hos denna grupp handikappade avspeglas bl. a. i ett relativt stort antal ansökningar till fonder av skilda slag. Behovet har inte förändrats efter det att kommunal färdtjänst har införts. Den enskilde handikappade offrar mycket av sin övriga materiella standard för att själv kunna hålla sig med detta hjälpmedel. Bilen kan inte användas på ett bättre sätt i vårt samhälle än såsom tekniskt hjälpmedel till rörelsehindrade. I dag släpper vi fram bilismen för alla andra, men de som bäst behöver detta fordon har inte möjlighet att skaffa det på grund av ett felaktigt synsätt från samhällets sida.

Liksom utskottet och socialministern vill jag ändå påtala angelägenheten av att kommunerna verkligen utnyttjar det nya statliga stödet till att bygga ut färdtjänsten och ge denna en god kvalitet. Det är viktigt att det nya bidragssystemet noggrant följs upp och utvärderas under försöksperioden. Efter vad jag kan förstå kommer så också att ske. För min egen del skall jag i fortsättningen följa utvecklingen med stort intresse.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det har varit intressant att följa denna debatt. Jag noterade att utskottets ordförande framhöll att resultatet av det extra statsbidrag som har utgått inte blev det avsedda. Kommunerna tog emot pengarna men ökade inte ut hemhjälpen, som han uttryckte det om jag minns rätt. För egen del föreslog jag i en motion förra året en annan utformning av det extra bidraget. Hade man följt det förslaget är jag övertygad om att resultatet hade blivit mera i överensstämmelse med det avsedda.

Jag har inget annat yrkande än utskottet i denna fråga, men jag vill ändå med några ord beröra ett problem som jag har tagit upp i motionen 1878.

I den proposition som utskottet behandlar i föreliggande betänkande föreslås att statsbidrag till färdtjänst skall utgå och att bidragsunderlaget för statsbidrag till social hemhjälp skall utvidgas och omfatta bl. a. funktionerna hår- och fotvård, badservice, matdistribution och snöröjning. Allt detta är onekligen värdefulla framsteg. Jag vill ansluta mig till den förre talaren som uttalade förhoppningen att färdtjänsten verkligen kommer att byggas ut och göras effektiv. Jag tror att det skulle vara utomordentligt värdefullt.

Jag beklagar emellertid att det inte funnits ekonomiskt utrymme för kostnader för terapipersonal eller sysselsättningshandledare. Enligt min mening är aktivering en synnerligen viktig sida av verksamheten bland pensionärerna. Det är från samhällets synpunkt önskvärt att pensionärerna har något slag av verksamhet. Det skapar i regel trivsammare miljöer, och det snarare lägger institutionsvården – något som för kommuner och landsting måste anses betydelsefullt även från ekonomiska synpunkter. Men det är inte mindre betydelsefullt för de berörda människorna,

som genom en väl anpassad sysselsättning kan uppleva större trivsel och finna en rikare tillvaro. En satsning på detta område måste enligt min mening vara ytterst välmotiverad.

Jag fick ett brev häromdagen från en kvinna som engagerat sig i verksamhet av det slaget. Hon berättade hur man i hennes kommun hade ordnat sysselsättningsverksamhet i öppen vård, som hon uttrycker det:

”Den är avsedd för sådana pensionärer som inte själva kan gå eller åka till den terapiverksamhet som bedrivs centralt. Det är människor som är handikappade på något sätt, som har svårt att gå ut på grund av yrsel eller svaghet i benen eller som av psykiska orsaker inte vågar sig ut. Vi har två sysselsättningshandledare i öppen vård anställda, en i tätorten och en i glesbygden. Verksamheten omfattar för närvarande ett sjuttiotal pensionärer och är otroligt uppskattad och efterlängtd. Det betyder mycket för de gamla att få hjälp med t. ex. materialanskaffning som det är omöjligt för de flesta att klara själva. Vi hoppas kunna bygga ut verksamheten ytterligare i glesbygden i första hand.”

Hon tillägger: ”Speciellt i glesbygden och i kommuner som inte har någon dagcenterverksamhet är det en verksamhet som verkligen behöver uppmuntras.”

Jag delar uppfattningen att detta är en verksamhet som är ytterst värdefull och som behöver uppmuntras.

Jag vet att propositionen utarbetats på grund av ett betänkande från kommunalekonomiska utredningen. Den bygger alltså på en överenskomelse. Jag vill därför inte nu ställa något särskilt yrkande. Men jag har med motionen och mitt inlägg här i dag velat fästa uppmärksamheten på en verksamhet som jag anser vara synnerligen angelägen och som är värd stöd och uppmuntran. Det är kanske möjligt att återkomma till denna fråga i något annat sammanhang. Självfallet har den vissa beröringspunkter med folkpartiets kamp för en rörlig pensionsålder.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Westberg i Ljusdal att jag aldrig uttryckt det så, att kommunerna tagit pengarna och sedan inte byggt ut verksamheten med hemvårdarinnor. Jag uttryckte det i stället så, att man tagit emot pengarna, medan antalet nyanställda hemvårdarinnor inte blivit så stort som man räknat med att det skulle bli. Det var vad jag sade i det sammanhanget.

Vad beträffar det anförande som hölls av herr Nilsson i Kristianstad vill jag bara säga att jag principiellt delar hans uppfattning. Men i dag går det inte att komma längre än vad utskottet föreslagit.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar givetvis vad utskottets ordförande här säger; det var tydligen ett hörfel från min sida. Men det sakförhållandet står ändå kvar, att resultatet inte blev det avsedda. Och det var det resultatet jag trodde att man skulle ha nått om man följt mitt motionsyrkande.

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Westbergs yrkande gäller en rent kommunal fråga som kommunerna får lösa utan statsbidrag.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det sista var väl ett missförstånd. Det var i min motion till förra årets riksdag som jag ursprungligen tog upp den frågan, och det var detta jag avsåg.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta och jag är helt överens i en viktig punkt, nämligen att socialutgifter och alldeles särskilt de som avser vård- och serviceinsatser lämpar sig sällsynt illa som konjunkturpolitiska instrument. Det sade vi också när denna fråga senast var aktuell. Varken hemhjälp eller barntillsynen eller någon annan vård eller service bör få fungera som konjunkturpolitiska dragspel; deras omfattning bör bestämmas av helt andra skäl. Som redan framgått av debatten har man också misslyckats med det försök som gjordes att använda hemhjälp och familjdaghemmen som ett led i konjunkturpolitiken. Det är inte så som jag i varje fall uppfattade att herr Karlsson i Huskvarna uttryckte det, att kommunerna tog pengarna men avstod från att utöka verksamheten. De har inte fått pengarna heller ännu – de får dem nästa år. Så hela effekten av det konjunkturpolitiska utspelet är väl egentligen att någon gång 1975 i en konjunktur som vi ännu vet mycket litet om så tickar det ut litet mer pengar till kommunerna. Men någon nämnvärd utvidgning av verksamheten har faktiskt inte uppstått.

Jag har liksom herr Karlsson i Huskvarna svårt att förstå att man skulle bedöma avvägningen av en mer permanent statsbidragsnivå utifrån vad som ändå faktiskt uttryckligen var en tillfällig åtgärd.

Jag tycker också, herr talman, att hela debatten här ibland andas en egenartad misstro mot kommunernas vilja att sköta sina uppgifter. Det är faktiskt inte så att kommunerna inte gör någonting annat än det som vi från riksdagen antingen piskar dem till med lag eller lockar dem till med moroten statsbidrag. Det är inte så!

Sanningen är faktiskt den motsatta. Ser vi på den väldiga ansvällning av den s. k. offentliga sektorn som har skett t. ex. sedan 1960, finner vi att den kommunala ökningen är flerdubbelt större än den statliga. Den, som många tycker, smala sektor på 20–25 procent av de kommunala utgifterna som kommunerna förfogar över alldeles egenmäktigt utan att vare sig styras eller tvingas av staten har faktiskt växt allra snabbast. Om man härav skall dra några slutsatser om graden av generositet, måste man anta att kommunerna är mest generösa och alls inte riksdag och regering. Statsbidragsregler, som på ett eller annat sätt begränsar en verksamhet, fungerar oftare såsom maximering än som minimering. I de flesta fall där staten säger att kommunerna får statsbidrag upp till ett visst högsta belopp – t. ex. i fråga om familjebostadstillägg – finns det

inte en kommun som inte har nått upp till högsta tänkbara gräns. Kommunerna är inte snärlare än vi i riksdagen. Snarare är det tvärtom.

Det finns helt andra skäl till att vi ibland kan behöva arbeta med statsbidrag. Vi kan t. ex. behöva utjämna skillnader mellan kommuner med olika bärkraft eller vilja sätta in en alldeles speciell stimulans. Man skall inte vara så misstänksam mot kommunerna att man förutsätter att de inte gör något som de inte får statsbidrag till.

Man kan beklaga – och många gör det – att färdtjänsten ännu inte har kunnat byggas ut någorlunda likformigt över hela landet. Men man kan faktiskt, om man har en annan syn på tingen, också tycka att det egentligen är ganska fantastiskt att det har gått så fort som det har gjort. På få år har färdtjänsten byggts ut i över hälften av landets kommuner. Det är ingalunda fråga om enbart de minsta kommunerna, så en mycket stor del av befolkningen har åtnjutit denna service. Tämigen snart kommer färdtjänsten att täcka hela landet. Vi hoppas alla att statsbidraget skall hjälpa till något, vilket det väl också kommer att göra.

Vi måste se upp litet grand, när vi talar om belastningen på kommunerna och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Det är väldigt lätt – kanske särskilt i denna församling, som till så stor del består av erfarna kommunalmän – att se dessa frågor från den budgetbehandlande kommunalmannens synpunkt. Ju fler miljoner eller miljarder vi kan föra över i statsbidragets form, desto enklare blir det att med en måttlig skattesats – eller en mindre omåttlig – få kommunens budget att gå ihop. Men vi måste hela tiden komma ihåg att det för dem som verkligen betalar, nämligen skattebetalarna, inte innebär så stor skillnad. Om en viss utgift betalas över kommunalskattesedeln eller via momsens kan för den skattebetalande vara likgiltigt. Det är samma människor i båda fallen som betalar.

Förr kunde man åtminstone säga att det hade en fördelningspolitisk effekt att man flyttade över utgifter från kommunalskatten till statskatten, eftersom statsskatten var progressiv. Men nu är det inte så. Finansministern, som har kommit in i kammaren, och alla vi andra tycks vara överens om att det nu inte går att höja den direkta statliga skatten. Andra statliga inkomstkällor får tas till. De slår ungefär lika djupt nedåt som kommunalskatten gör.

Man skall ändå ha detta klart för sig så att man inte tror att man gör någon väldigt hjälpsam förbättring för det skattebetalande svenska folket bara genom att flytta en utgift från ett konto till ett annat. Vi skall ha andra avsikter med statsbidragen. Då bör vi ha rätt även till den avsikten att pröva oss fram. Någon var tveksam om detta. De ledamöter av denna kammare som har kostat på sig att läsa kommunalekonomiska utredningens betänkande i denna fråga har kanske tyckt att det är intill tråkighet monotont. Nästan ord för ord upprepas i tre avsnitt i samma fraser en beskrivning av hur ett statsbidragssystem bör vara utformat. Syftet är ju att på ett inte alltför litet område – de här tre bitarna – få pröva en alldeles ny modell som bl. a. för det intressanta

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

med sig att den ger kommunerna större frihet än någon tidigare statsbidragsmodell och dessutom är avsedd att vara enkel.

Jag vill i detta sammanhang understryka en, som jag tror, ganska unik formulering i kommunalekonomiska utredningens betänkande, en formulering som, enligt vad jag har kunnat läsa mig till, både departementschefen, statsrådet Aspling, och socialutskottet utan invändningar accepterar. Utredningen skriver: "Det är nu av vikt att de tillämpningsföreskrifter som senare kommer att utarbetas får en sådan form att dessa intentioner inte äventyras. För KEU framstår det som naturligt att socialstyrelsen fastställer föreskrifterna efter samråd med kommunförbunden." Här är det alltså klart utsagt att nu skall inga byråkrater hit och fingra och krångla till det som vi har gjort enkelt, och det är bra att det blir sagt.

Ett par ord om de senare talarna. Jag tycker nog att herr Karlsson i Malung litet grand är efter sin tid. Tvisten om daghem och familjedaghem har väl ändå rätt mycket ebbat ut numera. Jag har fått intrycket här i kammarén att de flesta är överens om att båda formerna av tillsyn behövs. Var och en av dem har sina fördelar och säkert också nackdelar. Fördelar och nackdelar fungerar litet individuellt för olika barn. Det finns kommuner – fru Troedsson har berättat för mig att det gäller hennes kommun – där kön till familjedaghemspplatser är större än kön till daghemsplatser, därför att det är så många barn som behöver just familjedaghemmet och icke kan klara sig med en daghemsplats, så där behöver man bygga ut familjedaghemsvksamheten. Men det är ju alldeles uppenbart att herr Karlsson i Malung och fler med honom kommer att stödja det förslag som fru Troedsson refererade och som återkommer, nämligen att vi skall ha likvärdiga, neutrala bidragsregler. Samma procentsats kan ersättas i båda fallen, och då slipper man hela problemet om att prioritera det ena framför det andra. Den enda prioritering vi skall göra är naturligtvis den att man i varje kommun skall försöka klara platsantalet på det sätt som bäst behövs i just den kommunen.

Så till sist några ord till herr Westberg i Ljusdal. Han beklagade att det ekonomiska utrymmet inte hade räckt till för att ta med statsbidrag till terapi och sysselsättningsverksamhet. Det har faktiskt, herr Westberg, över huvud taget aldrig diskuterats om det ekonomiska utrymmet kunde räcka till för detta. Det hade det kanske kunnat göra – jag vet inte hur mycket pengar som skulle behövas – utan orsaken till att detta inte finns med här är helt enkelt att sysselsättningsverksamhet och terapi inte med någon hittills använd definition någonsin har kallats för social hemhjälp, utan det är en helt annan sak som till äventyrs kan komma att få sitt bidrag någon gång, om det bedöms nödvändigt. Men det kan inte gärna ske över det här kontot i så fall, för med hemhjälp förstår vi faktiskt något annat. Det är således inte fråga om snålhet eller brist på pengar den här gången.

Någonting liknande gäller i fråga om bilanskafteringen. Det var faktiskt heller inte riktigt rätt när herr Nilsson i Kristianstad sade att det är

konstigt att man kan få statsbidrag till en rullstol som kostar 50 000 kronor men inte till en bil. Man kan få statsbidrag både till rullstol och till bil, men för dessa två fortskaffningsmedel gäller att ingendera går in under den kommunala färdtjänsten. Därför berättigar ingendera till statsbidrag i det sammanhang som vi nu diskuterar, men rullstolen kan bli statsbidragsberättigad som hjälpmedel för handikappad och bilen är statsbidragsberättigad från arbetsmarknadsstödet.

Motiveringen till att man denna gång inte tagit upp rullstolar och bilar är alltså att såväl utredningen som departementschefen och utskottet har funnit det olämpligt att för samma ändamål ge statsbidrag över två helt skilda system. Man bör kunna söka sig fram över det ena. Men även här gäller att det är fråga om en verksamhet som är avsedd att ses över och omprövas efter en ganska kort tid, tre år. Skulle någon av de farhågor som nu rests i olika avseenden visa sig vara berättigad, så får väl regering och riksdag ta itu med det efter denna ganska korta försökstid.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 41 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 219
Nej - 99
Avstår - 1

Punternas 3 och 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Statsbidrag till
färdtjänst, hem-
hjälp och familje-
daghem*

§ 26 Föredrogs socialutskottets betänkande nr 42 i anledning av propositionen 1974:170 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde jämte motion.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna utskotts-betänkanden till ett senare sammanträde.

§ 27 Om ökade möjligheter till upplåning utomlands för mindre och medelstora företag

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Sjönells* (c) den 21 november framställda interpellation, nr 162, och anförde:

Herr talman! Herr *Sjönell* har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att tillgodose även de mindre och medelstora företagens behov av långfristigt kapital vid ökad upplåning i utlandet.

Kreditinstitutens möjligheter att tillgodose bl. a. de mindre och medelstora företagens behov av krediter varierar från tid till annan beroende på det allmänna konjunkturläget och de överenskommelser om likviditet och utlåningsvolym som träffas mellan kreditväsendet och riksbanken. Begränsningar av utlåningsmöjligheterna sker regelmässigt inte hårdare än att seriösa och livskraftiga företag erhåller de krediter som är erforderliga för verksamhetens upprätthållande och utveckling. Herr *Sjönell* anför vidare att statsmakterna i första hand försöker förmå företagen att realisera sin upplåning i utlandet när den inhemska kreditmarknaden inte räcker till för att tillfredsställa ambitionerna. Herr *Sjönell* understryker vidare att denna möjlighet endast är förbehållen de större företagen och att detta kredittillskott således i stor utsträckning går de mindre företagen förbi.

Jag vill här understryka det självklara faktum att genom en upplåning i utlandet från de större företagens sida så lämnas den inhemska kredit- och kapitalmarknaden i motsvarande större utsträckning till de mindre och medelstora företagens behov. Kreditpolitiken är att betrakta som en helhet och kan den förstärkas genom upplåning utanför landet kommer sådana åtgärder hela kreditmarknaden till godo.

Som jag understrukit senast vid höstens remissdebatt kan statsmakterna om så befinner sig erforderligt tänka sig att själva förstärka kreditmöjligheterna genom upplåning utomlands. En sådan upplåning bör emellertid ha en mycket tillfällig karaktär och skall självfallet inte införas som ett permanent inslag i statsmakternas ekonomiska politik. Vid sidan om de större företagens upplåning på utlandsmarknaden har under de gångna åren Sveriges investeringsbank vid skilda tillfällen förstärkt sin kreditkapacitet genom att ta upp utlandslån. Sveriges investeringsbank

lämnar sedan i sin tur lån även till den mindre och medelstora industrin. Om lämpliga erbjudanden i fråga om sådana lån uppstår så utgår jag ifrån att Investeringsbanken utnyttjar denna sin tidigare beprövade möjlighet.

Däremot har inte Industri- och Företagskredit eller övriga s. k. mellaninstitut på kapitalmarknaden finansierat sig via utlandsupplåning. Möjligheterna att finansiera sig utomlands kan vara begränsade, men jag utgår från att de möjligheter som föreligger tas till vara aktivt. Statsmakterna har vidare, bl. a. genom riksbankens emissionstillståndsgivning, sökt att tillgodose dessa mellaninstitut så långt som kapitalmarknadens tillgångar vid varje tillfälle givit möjligheter till.

Jag är medveten om att det kan föreligga svårigheter för mindre företag att uppträda på internationella lånemarknader som enskilda enheter. Då emellertid affärsbankerna numera har möjligheter att lämna den bankmässiga service som erfordras för en lånetransaktion i utlandet kan man möjligen tänka sig en upplåning för de mindre företagen i kooperativ form. Det blir således en fråga mellan en grupp av företag och vederbörande affärsbank om en förmedling av ett utlandslån den vägen kan genomföras.

Några speciella åtgärder utöver vad som här har angetts för att tillgodose de mindre och medelstora företagens behov av långfristigt kapital kan jag för dagen inte ange.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr finansministern för svaret, som till både sakinnehåll och utformning är relativt positivt. Det inger vissa förhoppningar hos de mindre företagen om att framtiden inte skall behöva bli så dyster i ifrågavarande avseende som den kanske utmålats för dem på en del håll. Jag är rätt övertygad om att svaret kommer att bidra till att dämpa småföretagens fruktan för att de skall bli fullständigt sidsteppade i en framtid, som kanske kommer att kännetecknas av ytterligare restriktioner och ytterligare svårigheter för just de här företagen när det gäller att hänga med och få sin del av den långsiktiga kreditgivningen.

Herr Sträng påpekar att kreditinstitutens möjligheter att tillgodose de mindre och medelstora företagens behov av krediter varierar från tid till annan. Det gäller självfallet alla företag. Han fortsätter:

”Begränsningar av utlåningsmöjligheterna sker regelmässigt inte hårdare än att seriösa och livskraftiga företag erhåller de krediter som är erforderliga för verksamhetens upprätthållande och utveckling.”

På den punkten är jag inte benägen att hålla med finansministern. Inställningen i det här fallet beror helt och hållet på vilka krav man har när man talar om ”verksamhetens upprätthållande och utveckling”.

De gångna årens erfarenheter förskräcker många. Det har funnits perioder då det har varit extra hårda kreditrestriktioner, som särskilt hårt har drabbat just de små företagen. Det s. k. idiotstoppet för några år sedan var väl den svåraste restriktionen hittills. Den var så pass hård

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

Om ökade möjligheter till upplåning utomlands för mindre och medelstora företag

Torsdagen den
5 december 1974

*Om ökade möjlig-
heter till upplåning
utomlands för
mindre och
medelstora företag*

att många småföretag inte ens hade möjlighet att upprätthålla driften utan helt enkelt fick slå igen. Än mindre hade de möjlighet att utveckla sin verksamhet.

Ett kreditstopp kan få olika verkningar. När det gäller sunda och livskraftiga företag behöver kreditrestriktioner inte leda till att verksamheten läggs ner utan de kan upprätthålla driften. Men att påstå, som herr Sträng gör, att de samtidigt kunnat utvecklas vill jag beteckna som en överdrift.

Denna fråga är dock inte huvudämne för denna debatt, och jag skulle därför vilja gå vidare i min kommentar av svaret. Finansministern säger på nästa punkt, där jag har anledning att göra en viss reservation, att han vill understryka vad han kallar det självklara faktum att genom en upplåning i utlandet från de större företagens sida lämnas den inhemska kredit- och kapitalmarknaden i motsvarande större utsträckning till de mindre och medelstora företagens behov. Detta är jag inte alls benägen att hålla med om.

Vad herr Sträng vill säga är att den inhemska och den utländska kapitalmarknaden fungerar ungefär som kommunicerande kärl, dvs. att om storföretagen lånar pengar utomlands, skulle ett lika stort kreditrum uppstå för de mindre företagen på den inhemska marknaden. Formuleringen "i motsvarande större utsträckning" visar att det är så herr Sträng resonerar. Men så är inte förhållandet. Det verkliga förhållandet är att den svenska kapitalmarknaden är åtstramad. Ibland kan den t. o. m. med ett hårt ord betecknas som krank. I varje fall har den sedan länge varit åtstramad. I ett sådant läge har regelmässigt och naturligen – däri ligger ingen värdering utan bara ett konstaterande av faktum – de större företagen haft bättre möjlighet att tillgodose sina behov. De mindre företagen har haft väsentligt sämre möjligheter.

Det har sagts att de mindre företagen har varit diskriminerade. Det vill jag inte säga i dag, eftersom jag vill göra det erkännandet att statmakterna, framför allt under herr Strängs tid som finansminister, genomfört väsentliga förbättringar, inte minst genom inrättandet av Industrikredit och Företagskredit. Men fortfarande är de i underläge. Det förhållandet att de stora företagen på grund av ytterligare svårigheter och begränsningar av den svenska kapitalmarknaden tvingas ut på den utländska medför inte att situationen blir lättare för de svenska småföretagen. De är i ungefär samma läge som tidigare. Om en lättnad på grund härav skulle inträffa, som finansministern vill göra gällande, har vi dock att räkna med en eftersläpningseffekt som gör att det dröjer en tid innan de får uppleva ett kanske något förbättrat tillstånd.

Jag noterar att herr Sträng säger att en statlig upplåning utomlands kan tänkas. Finansministern bekräftar därvidlag vad han sade i remissdebatten. Jag vill klart understryka det riktiga i min och vår uppfattning att en statlig upplåning utomlands av stora kapitalsummor måste ha tillfällig karaktär. Annars kan högst ovälkomna konsekvenser uppkomma. Jag har inte anledning att gå närmare in på detta utan vill bara understryka den uppfattningen i anslutning till det lämnade svaret.

Sveriges investeringsbank har så småningom blivit en bra inrättning också för de små företagen. Från början var det väl mest de stora företagen som hade nytta av den, men Sveriges investeringsbank har börjat bli till nytta och glädje även för de mindre företagen, även om bankens verksamhet i det avseendet ännu inte är särskilt mycket att skryta med. Men det förefaller vara en stigande trend, och om den står sig är det glädjande.

Vad jag tycker är intressantast i interpellationssvaret är vad finansministern säger om Industrikredit, Företagskredit och de övriga s. k. mellaninstitutens möjligheter att finansiera sig på den utländska kapitalmarknaden. Herr Sträng säger att deras möjligheter att finansiera sig utomlands kan vara begränsade. Han säger dock att han utgår från att de möjligheter som föreligger tas till vara aktivt.

Jag kan inte tolka detta annat än så att det alltså finns formella möjligheter för Industrikredit och Företagskredit att låna på den utländska marknaden. Jag har inte hunnit i detalj studera förutsättningarna, men självfallet måste det finnas formella förutsättningar härför i bolagsordningar osv. Av formuleringen i svaret att döma finns det tydligen sådana förutsättningar. I så fall tycker jag att det är en ytterst intressant och mycket positiv upplysning.

Jag vill från denna talarstol kraftigt understryka finansministerns uttalande att de här instituten bör tillvarata den möjligheten aktivt. Det är en mycket viktig uppmaning från landets finansminister till dem som leder instituten att verkligen aktivt verka i det här sammanhanget, eftersom det kan betyda så enormt mycket för de mindre företagen.

Herr Sträng säger sig vara medveten om de svårigheter som föreligger för de mindre företagen när det gäller att låna utomlands. Jag betraktar den insikten hos finansministern som ett positivt inslag. Den måste ju betyda att herr Sträng och regeringen är beredda att verkligen ingripa från den här utgångspunkten för att hjälpa de mindre företagen, om det skulle kära till sig på allvar.

Sedan kommer det andra ytterst intressanta avsnittet av finansministerns interpellationssvar – intressant därför att det ger en vision framåt i tiden och pekar mot ett slags innovation. Herr Sträng säger att eftersom de små företagen har svårt att själva gå ut och låna på utlandsmarknaden kan man tänka sig att de slår sig samman och uppträder kollektivt med svenska affärsbanker som förmedlare av en upplåning i kooperativ form. Det är ett intressant uppslag, men tankegången är rätt utvecklad och kan väl inte vara mera i ett interpellationssvar.

För min del är jag trots allt litet skeptisk inför det här. Efter nära 30 års arbete bland de små företagen har jag lärt mig en sak: att förmå dem till ett kollektivt uppträdande i ekonomiska sammanhang är utomordentligt svårt. Svårigheterna är legio, framför allt när det gäller vad jag med ett enkelt uttryck skulle vilja kalla prioriteringsfrågor. Om man skulle ordna en sådan här kooperativ upplåning skulle tvärt frågan komma: Vem skall få första "tjing", vem skall få den första delen av

Torsdagen den
5 december 1974

*Om ökade möjlig-
heter till upplåning
utomlands för
mindre och
medelstora företag*

det kollektiva lånet och vem skall få den största biten av det? Och hur skall det fördelas mellan företagen? Skall det vara efter omsättning eller efter de säkerheter de kan ställa, etc.?

Men detta är kanske inte det svåraste i den här problematiken. Det svåraste när man vill förmå små företag att uppträda kollektivt i ekonomiska sammanhang är att om något av dem – eller kanske rätt många; det beror alldeles på hur tiderna utvecklar sig och hur hårda restriktioner av olika slag som drabbar dem – skulle ha svårt att amortera ett kollektivt lån och betala ränta på det, uppstår genast frågan: Skall vi återstående klara det, och hur skall vi klara det?

Tanken är emellertid intressant, och den måste innebära en innovation. Det ger mig anledning att ställa en direkt fråga till finansministern.

Om ett sådant här ifrågasatt kollektivt arrangemang med kooperativ upplåning i utlandet skall få en meningsfull praktisk anknytning till de villkor som gäller för de små företagen, tror jag att det är helt nödvändigt att staten tecknar en garanti. Vi fick en gång i världen en innovation som har uppfattats som intressant och efterföljarsvärd även utomlands, nämligen de statliga industrigarantierna via företagarföreningarna. Om vi kan få en motsvarande form på det internationella planet, tror jag att vi har gjort en svensk innovation, till stor nytta för de mindre företagen. Jag vill därför fråga: Har finansministern samma uppfattning, att detta vore ett lämpligt arrangemang? För min del anser jag det vara ett nödvändigt arrangemang; annars är idén dödfödd.

Jag vill slutligen notera att finansministern för dagen inte anser att några speciella åtgärder är aktuella för att tillgodose de mindre företagens behov av långfristigt kapital. Nej, några sådana är kanske inte påkallade just i dag, även om man ser mörka moln avteckna sig vid horisonten. De här företagen får väl finna sig i att lida den permanenta brist på långfristigt kapital som de har vant sig vid under årtionden. Det är för övrigt på den punkten som den omtalade diskrimineringen av småföretagen gentemot de stora företagen starkast lyser i ögonen. Det är ett faktum som vi inte kommer ifrån. Men de har ju hankat sig fram och de har fått vissa förbättringar, så det finns ingen anledning att gnälla. Det är som sagt bara att konstatera faktum.

Men, herr finansminister, den innersta grunden till den här interpellationen från min sida var kanske inte att ta upp det vanliga talet om svårigheterna för småföretagen att få långsiktiga krediter och det vanliga kravet i det sammanhanget. Det var att ge uttryck för en mycket påtaglig oro för att den ojämlikhet i det här sammanhanget, som förefinns och alltid har förefunnits när det gäller att få tag i långa krediter, skulle ytterligare ökas om det blir ännu större svårigheter på den svenska kapitalmarknaden. En oro för att det som riksbankschefen har talat om kommer att inträffa, nämligen att vi kanske för flera år framåt under 1970-talet eller under hela 1970-talet – jag vet inte om han är rätt citerad, men i varje fall för en tid framåt – kommer att ha det så besvärligt att vi måste rekommendera företagen att låna utomlands. Mot den bak-

grunden har inte bara jag utan också många av de företag som är berörda fruktat att småföretagen kanske skulle bli ännu mera sidsteppade.

Nu har jag, som jag sade inledningsvis, blivit i viss mån lugnad av finansministerns svar. Jag tycker att det var ett positivt svar i många stycken. Framför allt var det positivt i den bemärkelsen att det avsnitt som jag längst har uppehållit mig vid visar framåt i tiden och kan bli en innovation, som jag har uttryckt saken, av största intresse för småföretagen.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Interpellantens inlägg ger mig anledning till ett par korta kommentarer.

Naturligtvis är det på det sättet att den svenska lånemarknaden, när den står till tjänst för olika sektorer, är att betrakta som en marknad. Sektorerna är kommunicerande kärl.

När de större företagen söker emissionstillstånd för att få sälja sina obligationer på svensk marknad, så är det riksbanken som sorterar och säger ja eller nej. Riksbanken har under senare år sagt nej och hänvisat de större företagen till utlandsupplåning. De har också agerat på det sättet. Vi kan ju i dagstidningarna följa hur företagen och t. o. m. storbankerna går ut och finansierar sig på utlandsmarknaden. Genom att hänvisa de större företagen till den vägen skapar man möjligheter för den inhemska kapitalmarknaden att vidarebefordra sina resurser till – låt mig säga – Industrikredit, Företagskredit och Sveriges investeringsbank, som genom den kapitalförstärkningen sedan i sin tur kan låna ut till de mindre och medelstora företagen.

Sambandet mellan de stora och de små företagen i det schema som jag här skisserade är enligt min mening alldeles odisputabelt, och jag tror nog att herr Sjönell ger mig rätt i det om han tänker efter litet närmare.

Nu finns det ju en annan sak som har betydelse i sammanhanget. Jag berörde den inte i mitt interpellationssvar, men herr Sjönell och jag och de flesta här känner till vad som är anledningen till att företagen så intensivt riktar sig mot den svenska kapitalmarknaden och drar sig för att undersöka möjligheterna att låna utomlands. Det är helt enkelt de skilda kreditvillkoren. Skall man betala ett par procent mera för sitt lån, då är det lånet inte lika attraktivt om man kan tillfredsställa lånebehovet här hemma till en lägre ränta. Får jag en amorteringstid på fyra eller fem år, så är inte heller lånet så attraktivt som ett lån på femton år, vilket jag kan få här hemma.

Det är alltså detta som är orsaken till trängseln på den svenska kapitalmarknaden och olusten inför att ge sig utomlands och förstärka sin kassa. Men när anspråken på kapital är så avancerade som de är just nu så har det inte funnits någon annan möjlighet än att anvisa vederbörande att ge sig ut.

Den här tanken på kooperativ samverkan från småföretagens sida kan

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Om ökade möjlig-
heter till upplåning
utomlands för
mindre och
medelstora företag*

*Om ökade möjlig-
heter till upplåning
utomlands för
mindre och
medelstora företag*

man ju kalla för innovation eller vad herr Sjönell vill. För mig var det en naturlig reflexion att om den lille företagaren inte är så att säga internationellt kreditvärdig, så kan tio småföretagare i samverkan vara intressanta. Det samlade lånebeloppet kan vara av den storleksordningen att det är motiverat att försöka realisera lånet på utlandsmarknaden.

Naturligtvis kommer det att innebära att dessa företag får ta ett solidariskt ansvar för det lån som de gemensamt skaffar sig. Däremot tror jag inte att fördelningsfrågan behöver bli något större problem, för den kan man ju klara av innan man i det här tänkta fallet ger sig ut och lånar.

Men jag är medveten om att man inom företagarsektorn är utomordentliga individualister och att den här organisationstanken, som finns i botten, inte ligger särdeles väl till för småföretagarna. Jag tror emellertid att eftersom nöden inte har någon lag vore det bättre om man satte sig ned och funderade i de här riktningarna.

Men staten kan ju inte ge några garantier åt ett enskilt företag som går ut på marknaden och lånar, utan dessa garantier får vederbörande företag självt svara för när dess kreditvärdighet prövas. På samma sätt får enligt min uppfattning ett kollektiv av företagare själva svara för sina åtaganden och sina kreditgarantier. Kalla det därför gärna en begränsad innovation – det vore fel om jag ställde i utsikt någonting annat.

Nu råkar ju herr Sjönell ha den "civila" befattningen att han är direktör i en småföretagarförening, och om mitt uppslag ger herr Sjönell anledning att undersöka dessa möjligheter kan den här lilla interpellationsdebatten eventuellt ge litet mer än vad en interpellationsdebatt vanligtvis ger.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Självfallet kommer jag att undersöka det här uppslaget, som jag fortfarande betraktar som en intressant innovation, i Svensk industriförening som jag, såsom finansministern påpekade, har en del att göra med – detta trots det något nedslående meddelande som finansministern lämnade i sitt andra inlägg.

Organisationstanken har varit svår att genomföra bland de små företagarna – det är alldeles riktigt. Men å andra sidan har det skett en viss utveckling av de organisationer som arbetar bland småföretagarna. Och jag skall väl inte sätta vårt ljus under ena skäppa på något sätt, utan jag vill säga att även den utveckling som Svensk industriförening undergått framför allt under det senaste årtiondet visar att med hårt arbete och målmedvetna insatser kan man även förmå småföretagare att helt och fullt organisera sig och uppträda solidariskt samt på det viset kollektivt nå goda resultat.

Samtidigt har jag, som jag påpekade i mitt förra inlägg, erfarenheter från bortåt 30 år som säger att om det är något område, där det stöter på patrull och är besvärligt och ibland nästintill omöjligt att få organisationstanken att slå igenom i det praktiska livet, så är det när det gäller att i sådana här ekonomiska sammanhang organisera upp verk-

samheten kollektivt och solidariskt. Där kommer nämligen misstänksamheten in ganska snart, och man är medveten om att Pettersons mekaniska verkstad kanske inte är lika stabil som Lundströms textilfabrik och vice versa. Detta gör att redan från början är misstänksamheten så stor att man kanske hellre avstår från att organisera sig.

Men jag tycker ändå inte att det är riktigt logiskt när herr Sträng säger att på samma sätt som staten inte kan engagera sig för ett enskilt företag kan man inte engagera sig för ett kollektiv av små företag. Ett förverkligande av den tanken på den inhemska marknaden skulle ha inneburit att man aldrig kunnat få industrigarantierna, som så framgångsrikt verkat just inom Sverige via företagarföreningarna. Jag tycker inte att det är någon större skillnad i sak om det rör sig om lån utomlands eller om staten lämnar en industrigaranti, en borgen, för ett lån som via företagarföreningarna förmedlas till småföretag och – efter den senaste utvecklingen – även till grupper av företag.

Jag skall inte fortsätta debatten om detta med kommuniserande kärl. Jag vidhåller vad jag har sagt och hänvisar till att det inte är hundra procentigt säkert att mekanismen verkar på detta sätt. Jag upprepar, herr finansminister, att i varje fall blir det en fördröjd effekt som kan vara besvärlig och som kan innebära stora svårigheter för de små företagen innan nivån i dessa kärl blir densamma.

Det här med skilda kreditvillkor är en ganska fundamental förklaring, men det är inte bara det som spelar in. Vi har ju också oerhörda investeringsanspråk. Jag skall nogsamt akta mig för att här försöka inspirera finansministern till debatt om vad det egentligen är för investeringskrav som ställs på den svenska kapitalmarknaden framöver. Följaktligen skall jag inte här gå in på frågan om utbyggnaden av kärnkraften. Den saken låter jag anstå till en annan gång. Men som finansministern underströk har vi enorma investeringsbehov och investeringskrav, som tillsammans med de skilda kreditvillkoren bidrar till att ytterligare accentuera den rådande kreditknappheten. Den saken är klar.

Jag skall sluta med att tacka finansministern för det uppslag han här gav. Jag hoppas att det inte bara blir en antydan till en innovation utan att vi kan få återkomma till frågan när vi sett vad det finns för praktiska förutsättningar. Och det skall vi sätta i gång med att undersöka genast.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag ville bara uppmuntra herr Sjönell; det är också därför som jag tar ordet ännu en gång.

Vi har på såväl konsument- som producentsidan kooperativa organisationer som i sin egenskap av kooperativ gemenskap driver liknande hanteringar. Kooperativa förbundet är t. ex. fullt värdigt att gå ut och ta ett utlandslån. Jag skulle t. o. m. tro att Sydöstra Sveriges skogsägareförening eller Norra Sveriges skogsägareförening är kapabla att göra det. I varje fall finns det ingenting som talar emot den tanken. Och här får väl de små industriföretagarna efter känt föredöme försöka skaffa

*Om skattelättnader
för de mindre och
medelstora
företagen*

sig samma stabilitet i den inre sammanhållningen, så att den diskussion som jag har aktualiserat i dag kan föras vidare.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Ja, herr finansminister, vi skall verkligen på allvar undersöka möjligheterna för det.

Slutligen vill jag helt kort säga att för mig framstår föreningsrörelsen, oavsett om den manifesterar sig i Sydöstra Sveriges skogsägareförening eller i annat sammanhang, som ett utomordentligt föredömligt bevis på vad man kan uträtta med samverkan och solidaritet. Det är bara det att med den mångfald av branscher som finns inom industrin har det inte varit lika lätt att skapa samma förnämliga sammanhållning som på skogens och jordbrukets områden, där det i princip bara rör sig om två branscher. Men vi skall göra vårt bästa, och vi tänker följa finansministerns rekommendation så gott vi kan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 28 Om skattelättnader för de mindre och medelstora företagen

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Wirténs* (fp) den 16 oktober framställda interpellation, nr 111, och anförde:

Herr talman! Herr Wirtén har frågat mig om jag är beredd att medverka till en omläggning av företags- och kapitalbeskattningen så att lättnader åstadkommes för de mindre och medelstora företagen.

Herr Wirtén tar upp frågor som i de flesta fall är föremål för överväganden inom företagsskatteberedningen och 1972 års skatteutredning. Jag vill också erinra om att vissa lättnader vid förmögenhetsbeskattningen av mindre och medelstora företag genomförts genom lagstiftning i våras.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation, även om jag inte precis kan påstå att svaret för denna viktiga fråga vidare så värst långt. Det innehåller endast ett mycket komprimerat facit av vad riksdagen har beslutat under 1974 angående de mindre och de medelstora företagens skatteproblem.

Visst är det så, herr talman, att dessa frågor har diskuterats många gånger tidigare här i riksdagen. Och visst är det så att delförslag angående ändring av förmögenhets- och arvsskatterna har antagits av årets riksdag, och riksdagen kommer innan sessionen är slut att ta ställning till det i våras beställda förslaget om förbättring av gåvoskatten. Och visst är det också så, att företagsskatteberedningen har fått tilläggsdirektiv att fundera över vilka åtgärder som bör vidtas för att underlätta generationsväxlingarna i familjeföretagen.

Men är då allting frid och fröjd? Kan vi, som finansministern tycks

*Om skattelättnader
för de mindre och
medelstora
företagen*

mena av svaret att döma, bara lugnt vänta på att utredningskvaren så småningom skall mala fram något användbart? Man skulle väl utan vidare kunna svara ja på det, om inga allvarliga skador inträffar under väntetiden.

Hur ser det då ut i verkligheten? Ett flertal undersökningar visar med helt klara siffror att den upphandling, fusionering och i vissa fall nedläggning av familjeföretag som förekommit i stor utsträckning under de senaste åren bara blir allt vanligare. Det är en klar acceleration i detta avseende.

I dagarna har två intressanta undersökningar om familjeföretagens situation presenterats. Den ena har gjorts i Västerbotten, och den andra i Kronobergs län. Båda undersökningarna bekräftar att det pågår en snabb strukturförändring, där särskilt de medelstora familjeföretagen – med omkring 100 anställda – försvinner som självständiga företag. I Västerbotten har en tredjedel av familjeföretagen inom länet sålts under de senaste fem åren.

Det är också intressant att notera att det förslag till lag om kontroll av företagsförvärv i vissa fall som regeringen själv – närmare bestämt justitiedepartementet – publicerade för ett par veckor sedan redovisar statistik som pekar på att fusioneringstakten snabbt ökar. Av detta drar man de slutsatser som leder fram till lagförslaget. Det finns ingen anledning att kommentera den saken nu. Det blir säkert tillfälle till det senare.

Den här utvecklingen går sålunda att bevisa med hjälp av statistiska uppgifter från skilda undersökningar. Men den kan också personifieras.

I mitt hemlän – Jönköpings län – är det inte svårt att hitta åskådningsexempel. I början av november såldes ett mycket framgångsrikt företag inom gummiindustrin till – som så ofta sker – ett utvecklingsföretag. Varför? Ja, företagaren i fråga tyckte enligt egen utsago att det var för jobbigt och för stressigt att driva verksamheten, och – han är 58 år – såg arvskiftet som ett nära oöverstigligt berg. Det var lättare att sälja. Det är inte synd om företagaren. Han har säkert fått ut sitt. Men hur går det med företaget i det lilla Smålandssamhället? Är sysselsättningen tryggad för de många anställda? Är det bra att ett företag som står på egna ben sugs upp i en stor industrikoncern?

Bilden är således helt klar. Familjeföretagen försvinner i snabb takt. Återväxten av nya företag är mycket svag. Sammantaget är det en dyster bild, som stämmer till eftertanke inför framtiden.

Från folkpartiet har vi många gånger betonat betydelsen av framgångsrika mindre och medelstora företag, därför att de utgör en förutsättning för en decentraliserad liberal ekonomi, det är ofta i de företagen nya produkter tas fram, de är viktiga som underleverantörer till de större företagen, de är snabbt omställningsbara, de ger sysselsättning åt en miljon personer – 25–30 procent av de yrkesverksamma – och är helt avgörande för sysselsättningen i mindre tätorter, de är resurssnåla och effektiva, de arbetar utan en betungande administration, och de är i all-

*Om skattelättnader
för de mindre och
medelstora
företagen*

mänhet uppskattade arbetsplatser.

Vi har till årets riksdag presenterat ett så gott som heltäckande program för att underlätta de här företagens verksamhet. Låt mig i några punkter erinra om följande:

1. Den ekonomiska politiken måste utformas så, att företagens investeringsvilja stimuleras. Lönsamheten måste hållas uppe på en rimlig nivå och soliditeten i mindre företag förbättras.

2. Trygghetsfonder bör inrättas för mindre och medelstora företag genom rätt till skattefria vinstavsättningar. De mindre företagen bör ges möjlighet att upprätta sådana fonder genom att avsätta en del av arbetsgivaravgiften. Det förslaget har riksdagen nu beslutat att låta utreda.

3. En särskild bolagsform för mindre företag med begränsad personlig ekonomisk ansvarighet bör inrättas. Även detta förslag har bifallits av riksdagen, och utredning är tillsatt.

4. Uppgifts- och uppbördsskyldigheten för de mindre företagen måste lindras och frågan om ekonomisk kompensation lösas.

5. Konsekvenserna för de mindre företagen av övergången till ökade arbetsgivaravgifter bör kartläggas och åtgärder vidtas för att motverka de negativa effekterna av denna utveckling på mindre och/eller arbetsintensiva företag.

6. Den faktiska sambeskattningen måste bort. Det är inte rimligt att man skall behöva byta företagsform bara för att få de lättnader i familjebeskattningen som andra får.

7. Familjeföretagens möjligheter att överleva generationsskiften måste förbättras och kapitalbeskattningen i sådana företag ges en företags-ekonomiskt realistisk utformning. Det är ju detta som den här interpellationen närmast rör. Förslaget skall utredas av företagsskatteberedningen enligt riksdagens majbeslut.

8. Stimulansåtgärder av konjunkturpolitisk eller annan art måste utformas så, att också de mindre företagen kan dra nytta av dem, t. ex. som en kombination av avdrag och bidrag.

9. Kapitalförsörjningen för mindre och medelstora företag måste tryggas. Medel ur AP-fonderna bör i ökad utsträckning ställas till dessa företags förfogande, bl. a. via banker och mellanhandsinstitut. Utlåningsmöjligheterna för företagarföreningar bör vidgas. Samordningen av kreditstödet till mindre och medelstora företag måste förbättras.

10. Företagarföreningarna bör tillföras ytterligare resurser och utvecklas till regionala serviceorgan, som kan erbjuda de mindre och medelstora företagen ett brett register av tjänster.

11. Förmågan till nyskapande i mindre företag bör tas till vara och produktutvecklingen stödjas och stimuleras. Företagarföreningarna bör ges möjlighet att lämna enskilda och företag produktutvecklingslån eller kreditgarantier.

I den undersökning som utförts i Kronobergs län av den företags-ekonomiska institutionen vid u-filialen i Växjö sägs – jag skall be att få citera ett par meningar: "Studiens huvudintryck är inte svårt att sam-

manfatta: familjeföretaget som verksamhetsform vid industriell aktivitet har ett egenvärde och kan inte bara ses som ett bihang till storföretagen. Familjeföretagen är värdefulla för samhället inte bara som grogrund för produktidéer eller som 'hantlangare' åt större verksamheter: i lönsamhetstermer fungerar småföretagen många gånger bäst. Det finns alltså all anledning att på 'rationell' bakgrund skapa förutsättningar för ett fortsatt familjeföretagande."

Jag vill gärna instämma i det, och jag tror att det helt stämmer med den syn vi har på de här frågorna i folkpartiet.

Men jag kan inte underlåta, herr talman, att ställa denna sammanfattning mot det, som jag tycker, märkliga uttalande som återfinns i den tidigare nämnda regeringspromemorian angående förslag till lag om förvärv av företag. Efter några i och för sig kanske litet diskutabla påståenden om att stordrift leder till sänkta produktionskostnader, höjd effektivitet, rationellare marknadsstruktur och bevarad internationell konkurrenskraft kommer slutsatsen – och den citerar jag ordagrant: "Mot denna bakgrund ter det sig sannolikt – och i de flesta fall även önskvärt – att koncentrationsprocessen kommer att fortsätta."

Jag skulle gärna vilja ställa frågan: Delar verkligen finansministern den synen på det svenska näringslivets utveckling? Om inte, är det väl nödvändigt att något snabbt görs för att stoppa det stora bortfallet av mindre och medelstora företag.

Orsakerna är naturligtvis många och ofta samverkande. Men det helt överskuggande problemet är skatte- och avgiftspolitik. Det måste anses vara dokumenterat nog vid det här laget, och det är naturligtvis bakgrunden till den här interpellationen.

Finansministern svarar att vissa lättnader har gjorts beträffande förmögenhets- och arvsskatten – som jag sade tidigare – och att en förändring skall ske beträffande gåvoskatten.

Det är bra att de förändringarna har vidtagits, men det finns ju i dag rätt många skattekunniga som hävdar att de för flertalet familjeföretag är mindre väsentliga och att det i vissa fall t. o. m. – det är naturligtvis undantagsfall – kan bli en skatteskärpning.

När riksdagen i maj i år fattade beslut om förmögenhets- och arvsskatten, sade finansministern att regeringens förra försök att förbättra företagsbeskattningen – det var 1970 – misslyckades. Det blev en pappersreform som inte fick önskad effekt i praktiken, sade han. Finansministern hoppades dock att de nu gällande reglerna skall vara "ett djärvare och riktigare grepp".

Det kan emellertid som sagt redan sättas i fråga om effekterna skall bli mer positiva den här gången. I varje fall finns det inga tecken i företagsstatistiken som tyder på att så skall bli fallet. Tvärtom.

Nå men, säger kanske då någon, företagsskatteberedningen skall ju utreda frågan. Ja, det är riktigt, men jag tycker att företagsskatteberedningen alltför har för snäva direktiv. De tilläggsdirektiv som riksdagen beställde i våras var bra och preciserade vad gäller det förslag som nu

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Om skattelättnader
för de mindre och
medelstora
företagen*

Torsdagen den
5 december 1974

*Om skattelättnader
för de mindre och
medelstora
företagen*

kommit till riksdagen om gåvoskatten. Men beträffande de mindre och medelstora företagens mer allmänna skattesituation har tilläggsdirektiven enligt min uppfattning enbart inriktats på generationsväxlingsproblemet. Svårigheterna är emellertid vidare än så. Därför måste ytterligare förändringar vidtas om inte den rikt givande produktionskossan, som familjeföretagen utgör, skall dö innan något eventuellt gräs hinner växa fram.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Interpellanten ställde själv frågan: Har vi då inget annat att göra än att vänta på utredningens förslag? Och jag har inget annat att rekommendera honom; vi har inget annat att göra än att vänta på de förslagen.

Då jag tycker att debatten i dag även om den förs på rätt plats inte förs på rätt tid, skall jag avstå från att utveckla texten vidare. Jag föreslår interpellanten att han återkommer med sina synpunkter just när den rätta tiden föreligger för att diskutera dessa skattefrågor. Det är när vi har papperen på bordet.

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Finansministern har sagt att det inte nu är rätta tidpunkten att diskutera dessa frågor. Det kanske är riktigt, och jag skall inte mycket förlänga debatten.

Jag håller med om att det har blivit vissa lättnader under den senaste tiden, men de har varit väldigt små för de mindre och medelstora företagen i förhållande till de stora problem som de har och som vi alltid möter när vi träffar dessa företagare. Jag är övertygad om att finansministern har hört talas om de problemen oändligt många gånger. Vi får gång efter annan höra när vi träffar småföretagare att systemet med växande sociala avgifter, löneskatt och arbetsgivaravgifter inte är ett rättvist skattesystem för dem. Dessutom är de små och medelstora företagen i regel arbetskraftsintensiva, och de får tillsammans betala stora belopp som sedan kanske går vidare till de stora företagen. På det sättet blir de diskriminerade. Vi vill ha ett annat system för de mindre och medelstora företagen. Och det behövs fortast möjligt om inte det ena mindre och medelstora företaget efter det andra skall sugas upp av ett storföretag, läggas ned eller kanske i sämsta fall göra konkurs.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag vill gärna ge finansministern det erkännandet att jag under de år som jag varit i riksdagen alltid har tyckt att finansministern har tillhört de verkligt handlingskraftiga politikerna. Därför finner jag det något överraskande att finansministern nu utan vidare avfärdar ett viktigt näringslivsproblem därför att utredning pågår. Jag tror inte att det skulle vara någon större svårighet att peka på mängder av regeringsinitiativ inom områden där utredningsarbete pågår, därför att regeringen

– och många gånger i synnerhet finansministern – har bedömt det som nödvändigt att handla. Utvecklingen har tett sig sådan att man inte bara kan sitta med armarna i kors. Jag vill nog hävda att när man ser på den statistik som jag återopat, så inser man att läget är bekymmersamt. Därför borde regeringen inför en ny riksdagssäsong ta tag i dessa frågor och fundera över om inte särskilda åtgärder borde vägas in i den statsverksproposition som snart kommer på riksdagens bord.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 136

Torsdagen den
5 december 1974

*Om skattelättnader
för de mindre och
medelstora
företagen*

§ 29 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen av

Nr 393 Herr *Nyquist* (fp) till herr justitieministern angående proportionella val av nämndemän i tingsrätt:

När kan statsrådets slutliga ställningstagande till frågan om proportionella val av nämndemän i tingsrätt väntas?

Nr 394 Herr *Larsson* i Öskevik (c) till herr jordbruksministern angående ersättningen för skador av fridlysta djurarter:

Enligt vilka principer utgår ersättning för skador förorsakade av fridlysta djurarter?

§ 30 Kammaren åtskildes kl. 18.05.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert